

KOVRIG BÉLA

*Hogy életünk
emberibb legyen*

B U D A P E S T 1 9 4 3

TARTALOM

1. Nacionalizmus-szocializmus	3
2. A nemzeti munka szervezése	15
3. Az állam az idők sodrában	19
4. Az élet átalakul.....	22
5. Közszolgálat és reform	26
6. Az élethez való jog és a munka piaca	29
7. Munkaközvetítés és politika.....	
8. A fizetési szabadság ügye	
9. Munka — szabadság — egészség.....	43
10. A magyar Dopolavoro előtt	48
11. Biztosabb munkás jövőt.....	52
12. A magánalkalmazottak sorsa	56
13. A magánalkalmazottak joga.....	61
14. Munkaidő — munkapiac	65
15. Családi bér falun	79
16. A „képesített” kereskedő	83
17. Út az „iparos-nyugdíj” felé.....	86
18. A kistőkések korszerű védelme	98
19. Birodalmi gondolat	105
20. Magyar birodalomépítés	111
21. Szociálpolitika és szociális reform	116
22. Csodavárás	122

Nacionalizmus — szocializmus.

Bismarck székében Scheidemann, Renner Metternich helyén Turati Milánó ura; Moszkva, Budapest, München, halnap talán az örök Róma is a III. Internacionálé támadó frontja Fenn, északon a szocialista asztronómus Branting, svéd kormányelnöki csillagvizsgálójából figyel, vajjon a II. Internacionálé csillagának népe nem jut-e a Keletről vöröslő üstökös gőzkörébe. Új hatalmasságoké a világ. A hadaktól elhagyott utakat társadalmi forradalmak szele söpri. 1919-et írunk.

Churchill a brit nemzeti kormány elnöke, Mussolini többé nem a szocialista „Avanti”-t szerkeszti, a francia Hervé antimilitarizmusára ugyan ki emlékszik, az Allgemeiner Deutscher Gewerkschaftsbund, értitek: a 16 milliós német munkásság leg-nagyobb szociáldemokrata erőssége nincs többé. Ausztromarxizmus, Adler, Renner, Bauer, — német, nem: porosz szociáldemokrácia, Bebel. Ébert népe, Breitscheid, Ledebour, Severing voltatok-e, éltetek-e! Hova lettetek? Hol vagyunk! A mában.

Igen, új hatalmasságoké a világ, akik sem epigonjai, sem ígéretei a múltnak. Mert a múlt mást ígért, mást eszmékben, mást emberekben. A mi közvetlen szellemi múltunk, a rideg-értelemtana mást ígért azoknak, akik a „felvilágosodás” hideg fényében tetszelegtek, de azoknak is, akik tőle több és árnyosabban megosztott életmeleget vártak. A tömegek vártak, az emberek csalatkoztak. Miben! Mindenben, ami földi, ami emberi, ami szervezett, ami propagált, ami ideológia, ami párt, ami politika És hinni kendtek m in deuten, ami anyagatlan, ami élmény, ami szerethető, gyűlöl belő, nem tudatosan, ésszerűen, hanem ösztönösen, erősen, életesen.

Miért? Mert tapasztaltak. Tapasztalták, hogy a pacifizmus, az antimilitarizmus sohasem voll annyira szervezett és erős, mint 3914-ben és a nemzetközi munkásszolidaritásról még sohasem hangzottak el olyan meggyőző beszédek, mint a háború előestéjén Brüsszelben, és mégis: Rajnán innen és túl aa első nagy szóra a francia Jaurès és Guesde, az angol Burns

Barnes, a német Haase és Scheidemann szocialista tömege nemzetük lobogói, a trikolór, az Union Jack és a Reichsflagge alatt zárt rendekben vonultak fel, hogy a harcot megvívják, nem osztályként együtt, hanem egymással, nemzet állva nemzettel szemben. Ez volt az első élmény. A másodikat és a százegyediket a parlamentek váltották ki, amidőn a „tudományos szocializmus” eszméinek rendszerétől, ideológiájától szépen paléozott marxista fejek finomkodó elgondolásokkal hozták összhangba elméleti álláspontjukat a hadviselés táguló hitelkereketeinek megszavazásával.

1923-ban ismét Poincaré az úr, a Ruhrban a francia seereg. A német munkásság emberfeletti türelemmel vívja a passzív ellenállás önsanyargató harcát. Morel, az angol alsóházban a munkáspárt bayardja, Londonban ünnepélyesen megkéri Léon Blumot, a francia szocialisták vezérét, hogy hasson a francia kormányra a megszállás mielőbbi megszüntetése érdekében. Léon Blum megtagadja a német munkásságnak az angol labourtól is kért támogatását. Nagy élménye ez mind az angol, mind a német tömegeknek. És jött a háború új fegyverekkel, az új merkantilizmus, a nemzetgazdaságok harca, elzárkózással, az önellátás elképesztő eszméjével. Ki védte a nemzetközi kereskedelem világszabadságát, talán az angol, a francia vagy a cseh szociáldemokrácia! Dehogy, a szabadkereskedelem hadállásait a szociáldemokrácia kiűrtette és csak itt-ott adott le egy-egy szónoklat-üdvölvést vaktöltéssel, nehogy a vámvédelem csorbát szenvedjen. Igen helyesen az illető ország adott pillanatnyi érdekei szempontjából, de szöges ellentétben a „tudományos szocializmus”, a párttan követelményeivel.

Ezeknek az élményeknek egymást hatványozó ereje beigazolta, hogy a munkásosztály világszolidaritása ábránd csupán, míg egyes nemzetek szociálpolitikája, törvényes munkásvédelme a politikai irányító réteg oldaláról nézve, a most felsorolt események pedig a munkásságnak megmutatták, hogy a nemzeti szolidaritás igen is lehet élő valóság.

Az európai szociáldemokrácia erővesztése.

A szociáldemokráciának a háború utáni tragédiája azonban mindenekelőtt abban van, hogy ott, ahol kormányhatalomra tett szert, — miként Németországban, Angliában és Ausztriában — más, kisebbségi polgári pártok támogatására, koalícióba szorult, vagy — miként MacDonald első kormánya — többségnélküli kormányhatalomként ki volt szolgáltatva

valószínű szocialista tényezők taktikai önkényének. A társadalom előtt kormányhatalomként a szociáldemokrácia jelentkezett, nem pedig azok a politikai együttthatók, amelyek — a parlamenti mérleg nyelveként — elsősorban hatottak a kormány vonalvezetésére. A nyugaton előretört szocialista pártok abba a fonák helyzetbe kerültek, hogyha többségaiélküli, viszonylag a legnagyobb pártként nem fogadják el a kínákozó kormányhatalmat, őket a politikai gyávaságnak és annak a vádja éri, hogy maguk sem tartják tanaikat a gyakorlatban keresztülvihetőnek, ha pedig elfogadják a hatalmat, egyik vagy másik „támogató” polgári pártnak kiszolgáltatva, a „szocializmusból” kevesebbet valósíthatnak meg annál, amit legerősebb ellenzéki pártként a kormánytól kieroszakolhatnának. A francia szociáldemokrácia életét Léon Blum kormányalakításáig — nézetünk szerint — éppen azzal mentette meg, hogy volt erkölcsi és taktikai bátorsága egy évtizeden keresztül — minden unszolás ellenére — a kormányhatalomban részességtől tartózkodni. Mihelyt hatalomra jutott, máris a bukás pereméjére sodródott. Amíg tehát a politikai és gazdasági szempontból legnehezebb időkben hatalmat vállalva, a világ két legerőteljesebb szociáldemokráciája, a német és az angol felőrlődött, a francia szocializmus a kormányhatalomnak elnyeréséig megtartotta lazán összefüggő birtokállományát.

Az európai szociáldemokrácia erő vesztésének és a modern szocializmus térhódításának ebben a folyamatában kitűnt, hogy az emberiség alapszervezete az álíamalkotással nemzetté váló nemzetiség, nem pedig a marxizmustól hirdetett osztály. Az utolsó két évtized bőséges történelmi anyaga megmutatta, hogy az *emberek nagy életküzdemei nemzetek harcai, nem pedig osztályoké*. Ez az a pont, ahol a marxi szocializmus és a nacionalizmus a leghevesebben ütközik, mert a marxizmus — ha tanánál kitart — bomlasztja az emberiséget függőlegesen tagoló nemzeteket, a nacionalizmusok pedig nem tűrik, hogy az emberiségnek vízszintes, tehát osztályszerinti tagozódása megvalósuljon és ez gyengítse a nemzetek természetes, szerves, hagyományos, történelmi egységét.

A korszerű nacionalizmus felé.

Az európai népeknek ezek a nagy élményei és felismerései sietteték a tömeg hangulatnak — a lövészárók demokráciájának életveszély- és küzdelemközösségben fogant — nacionalizálódását. Ezt a tömegérzület aknáztta ki a politikai aka-

rat szolgálatába állított, tervszerű, szervezett propaganda, amelynek hatalmas megnyilatkozásaival találkozunk a mussolinizmus és a hitlerizmus államművészetében. Amíg a fascizmus megelégedett a szocializmus tömegeinek nacionalizálásával, addig a német nacionalista tömegmozgalom a szocializmust ideológiástul, tömegestől, mindenestől akarja nacionalizálni. A mozgalom neve, „nemzeti szocializmus” mutatja, hogy a nacionalizálásnak ez a folyamata nem célozza a szocializmus lényegének megsemmisítését. De lehetséges a nacionalizmus történelmi idealizmusát és a szocializmus anyagelvű felfogását szellemi ötvözetbe tömöríteni? Ebben az értelemben semmiképpen! Felmerül azonban a kérdés, vajjon a szocializmusnak lényege-e a marxi tan. Ezt tagadásba kell vennünk, ha elismerjük, hogy az élet valóságát csak határozott politikai akaratot kifejtő társadalmi irányzat formálhatja. A marxi szocializmus pedig elsősorban tagadás: tagadása a jelennek, államának, társadalmának, emberének, a ma életének. A változás bizonyosságát akarja belevinni, tudatossá tenni a tömegek életében. Ezért adott Marx-tanának természettudományos, bölseleti megalapozást. Igaz, megadja távlatát a szerinte a fejlődés törvényszerűségeiből következő jövőnek, az osztálymentes társadalomnak. De ez a tudományosság látszatával kivetített társadalmi távlat igen vérszegény politikai program. Ez az osztálymentes társadalom a tömegeknek semmit, a szociológusoknak pedig ínég ennél is kevesebbet jelent. Az utóbiak jól tudják, hogy az osztály olyan durva fogalom, hogy ezzel a társadalmi csoportok és csoportakaratok sok szerűségét kifejezni nem lehet. Marxizmustól innen és túl azonban él az örök szocializmus: tömeges vágyakozás etikusább társadalmi viszonyok után. Ez benne él minden korban, hiszen az erkölcsi követelmény és a valóság sohasem fedi egymást.

Ennek az örök szocializmusnak csak egyik határeset az, amit marxizmusnak nevezünk. A „felvilágosodás” szellemének ez az anyagívű, kollektív változata az örök szocializmusnak csupán egyik történelmi válfaja. Történelmi, mert velejárója a francia forradalmat előkészítő és betetőző tovatűnő két századnak, a „klasszikus” közgazdasági felfogásnak, a kivesző szabad kereseti gazdálkodásnak, a tőkeszegénységben elvérző tőkés termelésnek és az értékszempontok ama sajátos összetételének, melyet röviden kapitalista felfogásnak nevezünk. Mondom: ez a marxizmus a történelemé, — éppen olyan határeset, mint a nacionalizmusban az amerikai Ku-Klux-Clan vagy az angol imperializmus.

Nem a marxizmus, hanem az örök erkölcsi szocializmus és a nacionalizmus egyeztetése az a lehetőség, ami értelmes

és valószínű. Most indokolt a kérdés: vajon vannak-e ennek a szocializmusnak vagy a modern nacionalizmusnak olyan elemei, amelyek kizárják egymást?

Való szocializmus csak nemzeti lehet.

A *modern nacionalizmus* valamely hagyományos, kultur- és történelmi élményközösség (nemzetiség) öntudatának és a hazává szélesült szülőföld szeretetének (patriotizmus) öszszetétele, szellemi ötvözete. Tágabb szülőföldemnek és népközösségének mindenkifölé helyezése a modern nacionalizmus. Minthogy a szocializmus az erkölcsi követelménynek ée a mindenkori valóságnak egybevetéséből származik, természetes, hogy a szocializmus „valóságoként” különböző. A legtermészetesebb és legszerveesebb társadalmi „valóság” a nemzet, ezért az örök szocializmus nemzetenként eltérő, tehát nemzeti szocializmusokban jelentkezik.

A nacionalizmusnak mi a célja? Biztosítani a történelmi értékektől ékes, ezért „értékes” nemzet létfeltételeit. Ha az örök szocializmus célja az erkölcsi elv érvényesítése a társadalmi gyakorlatban, ezzel részben megelőzi, részben közömbösíti a társadalmat bontó erőket, a nemzet tagjaiban fejleszti az együvé tartozás tudatát és érzését: a nemzetélet szellemi feltételeit. Az erkölcsi szocializmus gyakorlata tehát a nemzeti szellem hatékony kötő tényezőjévé válik. A való szocializmus tehát csak nemzeti lehet, a nacionalizmus pedig csak akkor teremti meg tárgya, a nemzet számára a legkedvezőbb életfeltételeket, ha az erkölcsi szocializmussal karöltve megelőzi és megfékezi a társadalmi együttműködést, tehát a nemzeti egységet lapító erőket.

Ezeknek az összefüggéseknek ösztönös érzékelése nemcsak nagy nacionalistáknak (Bismarck, Windhorst, Mussolini), de jó szocialistáknak (Millerand, Lassalle, Bebel patriotizmusa, Mae Donald) politikájában is jelentkezik.

Bizonyos társadalmi valóságra, tehát nemzetre ható hamisítatlan szocializmus és a nemzeti élet természetének érvényesítését akaró, hamisítatlan nacionalizmus a legnagyobb mértékben előnyös minden közösségre. Ezzel szemben semmi sem veszélyezteteti annyira a társadalmi együttműködést, semmi sem hiúsítja meg olyan mértékben a társadalmaknak embertökéletesítő, ember rendező szerepét, mint a szocializmusnak elfajzása, a marxizmusnak vagy a nacionalizmusnak elfajulása, az imperializmus. Minden eszmerendszernek, ideológiának bukását a benne rejlő igazságnak — egyetlen élelvel-

ként való — eltúlzása idézi elő. Ezért a nacionalizmusban rejlő erkölcsi tartalom megmentését jelenti az anyagias marxi szellem száműzése az, örök szocializmus határából. A nacionalizmus pedig akkor éri el tökéletességének legmagasabb fokát, ha mentes az üzletes, nem a nemzet egyetemes ügyét munkáló, hanem egyes anyagi érdekeltségek önzésének a szolgálatába állított hatalmaskodó és mértéktelen imperializmustól. A szocializmust a marxi szellem hatása alól a nacionalista eszménységgel való társulás szabadítja fel, miként a nacionalizmust üzletes imperializmussá való elfajzásától az erkölcsi tartalmú Szocializmussal való párosulása óvja meg. Ezért a munkérnek legnagyobbfokú természetes közönségét, a nemzetet, betonszerű szilárdsággal az a közgondolkodás köti egységbe, amely a nacionalizmusnak és az ethikus szocializmusnak szellemi ötvözete. Ezért kell „szocializálni” a nacionalizmust. Ezért kell „nacionalizálni” a szocializmust.

Ezek szerint tehát a nacionalizmusnak nemcsak az osztályharcos, anyagias marxizmus, hanem, a hol üzletes, hol öncélúan hatalmaskodó imperializmus is veszélyes ellensége. Ezt kiváló amerikai és aiiogói nacionalisták helyesen felismerték. Küzdelem folyt éppen nacionalista oldalról a legtisztább felismerések alapján mind az amerikai Ku-Klux-Clan, mind a jingoizmusnak mondott angol imperializmus ellen. Vajjon fenyegeti-e a magyar nacionalizmust ilyen elfajulásnak veszedelme? Vajjon a magyar nacionalizmus túlieszül-e azon a szellem isvógen, amely a nemzeti élet teljességéhez elengedhetetlenül, szükséges? Felmerül tehát a kérdés: nem kell-e nálunk is tudatosan alkalmazni azokat a szellemi tényezőket, amelyekkel egyem nemzetek éppen nacionalizmusuk természetességének és szellemi töretlenségének megvédése vagy helyreállítáa érdekében mérséklük a maguk imperializmusát!

Nacionalizmus nélkül nincs nemzet

Kétségtelenül feltételezhető, hogy a történelmünkől erőteljesen áradó magyar nacionalizmust megerősítette a nemzet állami egységének erőszakos megszüntetése (Trianon) és az ősi magyar területen bitorlóknak félelmükből sarjadt, féktelenül elnyomó imperializmusa. Ezt a természetes magyar nacionalizmust azonban az embertárs szeretetét kiváltó kereszténység építő szellemén felül — aggasztó hatóerők is tompítják. A nemzeti lét bizonytalanságának — a distansz, tehát az államterület kicsinysége és a természetes határok hiánya miatt általánossá váll — felismerése nyilvánvalóvá tette a

minden nagy elhatározással járó roppant nemaeti kockázatot. Tőkeszegénységünk, adós-nemzeti voltunk, gazdasági kiszolgáltatottságunk, anyagi függőségünk sem voltak népi. önérzete* tápláló mozzanatok. Szellemi életünket átható, túltengő büvös észszerűség, idegen kultúráknak — más országokban a túltengő nacionalizmust jellemző lenézése helyett — beteges túlértékelése, utánzata, a külföldnek és a külföldinek bántó felmagasztalása, közgondolkodásunknak és ízlésünknek magyartalan szellemtől áthatása — ezek nem olyan tulajdonságai trianoni életünknek, amelyek egy nép öntudatát duzzasztják. Közép-Európa legtöbb népénél pusztá hiedelem „a nemzet faji egysége”. A hiedelmek ereje azonban a tényéknél skoszor erősebb történeimlakító erő, miért ie a magyar nacionalizmus nagy hiányossága, hogy szelleméből hiányzik a nemzet faji egységének hiedelme. Ha a magyar nacionalizmust mérséfelő örülmények mellett kellően mérlegeljük, hogy — miként mm-dn civilizált nemzetnél — nálunk is érvényesül a tudományosság, „a társaság”, az üzlet nemzetközi együttműködésének nemzetközi különbségeket áthidaló hatása — elmondhatjuk: veszélyesen sok történelmi adottság és számos szellemi tényező vldja, bontja, tompítja azt, amit magyar nacionalizmusnak evezünk.

Nálunk tehát, ahol annyi a nemzetbágyasztó hátótényező, valóban hely- és időszerűtlen — imperialista nagyhatalmak mértékettartó nacionalistáit, tehát ebben is idegent majmolva, — kutatni a „túlzó” nacionalizmus ellenszerei után. De vajjon éppen a nemzeti lét roppant kockázatára figyelemnél, *nem* szerenesés-e, hogy a magyar nacionalizmus mérsékelt feszültségű? Van-e egyáltalán szükségünk magasfezültségű nacionalizmusra!

Nemzetnél nacionalizmus, férfinál egyéniség, becsület — egyet jelent: természetes valójának, sajátosságának: érvényesülését a létben. A nemzet nacionalizmusának, a férfi egyéniségének feladásával feladja önmagát. Nacionalizmus nélkül nincs nemzet, egyéniség, becsület nélkül nincs férfiaság. Minden életeróst egyénisége természetes kifejtésének a vágya jellemez. Ha nemzet erről lemond, ezzel történelmi létét adja el, mert az életerős nemzeteknek tovább is érvényesülő természetes önkifejtése kiemeli a történelemből azt a népközösséget, amely elerőtlenedve megadja magát. Könnyű körültekinteni és felismerni az imperializmusokat, amelyek megsemaisitenék a történelemnek azt a szerencsétlenjét, aki „józanul” „észszerűen”, tudatosan mérsékelné a maga nacionalizmusát, tetszelegve a „felvilágosultság” a „tárgyilagosság” öntudatos fölénységében. Hogy a magyar nemzet léte milyen

feszültségű nacionalizmust igényel, az mindig attól függ, hogy a környező nemzetek és népek imperializmusait átható nacionalizmusok közül milyen feszültsége van a társadalmi egyéniségünkre ható legerősebb nemzeti öntudatnak.

A nacionalizmus aranyfedezete a népi erő.

Közvetlen történelmi környezetünkben egyetlen természetes, szervesben kialakult közösség hat: a „Reich”, tehát a Németbirodalom nacionalizmusának a mértékét — ha nem is szellemi tartalmát — kell nekünk zsinórmértékül elfogadnunk.

Ez az elemi erejű, a faji gondolat hiedelmétől áthatott, messiási tüzeiktől lobogó német nacionalizmus számunkra mindenképpen hosszú évek hatalmas valósága

Csorda népek erőszakos imperializmusa lágy lehet ehhez a szellemi orkánhoz képest... Mellette csak akkor maradunk értékálló és erő, ha egyéniségünket ebben a történelmi áramlásban is fenntartjuk. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha nem elégszünk meg a mának túljózan nacionalizmusával, hanem tömegeket mozgató, mindnyájunkat szüntelen áldozatra, lankadatlan munkára ösztönző nacionalista érzületől feszülünk a reánk ható új világgörnyezetben.

Amennyire összeférhetetlen a XIX. század tudományosnak mondott szocializmusa (a marxizmus) a liberális polgári nacionalizmussal, annyira összefér a való, az erkölcsi tartalmú szocializmus a korszerű nacionalizmussal.

Belső szellemiség tekintetében a szocializmus és a nacionalizmus egymástól mindenkor eltér, mert amíg a marxi szocializmus az embert merőben testi igényeiben törekszik kielégíteni, a való szocializmus az ethikai elvet a társadalomban, azért kívánja érvényesíteni, hogy ezzel a embernek lehetővé tegye a természete szerinti életet, addig a nacionalizmus a nemzetet önmagáért exponálja Nagy eltérés ez az eszmék világában, elenyésző a gyakorlati valóságban. Emberi viszonylatban teljesen közömbös, hogy az egyén természeti igényeihe alakítjuk-e a társadalom életformáját (szocializmus), vagy as ember lelki és fizikai érték állományát azért óvjuk és fejlesztjük, hogy a nép szellemi és fizikai életereje erőssé tegye magát az öncélú nemzetet (nacionalizmus). A történelmi idők túlnyomó részét kitevő hétköznapok szorgos társadalompolitikai részletmunkája — a, nacionalizmus és a szocializmus eszmei eltérése dacára — végeredményben egyre irányul: a közösségben élő ember erkölcsi, szellemi és élettani biológiai birtokállománya-nának fejlődésére. Mindebből pedig az következik, hogy

rajonjunk akár a szocializmusért, akár a nacionalizmusért, vagy olvasszuk őket egészséges eszme-öltözetbe: eszményeinket gyakorlatiasan jót csak akkor szolgáljuk, ha vedrük, érvényesítjük az embert. Az embervédelem szociálpolitikája a napvédelem politikája Eszel és elsősorban ezzel tudunk, súlyt és nemzetközi jelentőséget adni a kifelé haló nacionalizmusnak. Az ethikus szocializmusból folyó embervédelmi és embert érvényesítő szociálpolitika ezért jelenti a nacionalizmusnak nélkülözhetetlen előfeltételét. A biológiai (testi) és erlcöcsi értékekben rejlő népi erő — a helyes szociálpolitika „termelési eredménye” — a nacionalizmus aranyfedezete. Ezért a népéletbe befelé ható ethikus szocializmus társadalompolitikája a nacionalizmus nemzetpolitikájának egyik leglényegesebb alkat-eleme. Ha a nacionalizmus ezt nélkülözi, a környező nemzetek és népek imperialista politikája gyorsan felismeri ennek a nacionalizmusnak vértelenségét, a hazafi a sságnak azt az inflációját, amelyet nem fedez erkölcsileg és biológiailag értékes népi erő.

A nacionalizmus és a szocializmus gyakorlata

Ami áll a nacionalizmusra és a való szocializmus gyakorlati szociálpolitikájának szükségszerű azonosságára, az e két szellemi irányzat gazdaságpolitikájára is érvényes.

Elméletben a tárgyalt két szellemi irányzat gazdaságpolitikája éppen annyira eltérő, mint szociálpolitikájának bölcseleti alapja. A szocializmus gazdasági célja a társadalom tagjai anyagi szükségletének észszerűen arányos és rendszeres kielégítése, — a nacionalizmusé a nemzet szabadságának, függetlenségének intézményes biztosítása (Schacht: Brennende Fragen, 71. 1.) a dologi világ, a termelés rendjében. A gazdaságpolitikai célt a szocializmus elképzelésében a gazdálkodás központi (állami) irányítása és a magántulajdon (föld, ház, egyéb tőkejóság) szerzésének és használatának korlátozása szolgálja, a nacionalizmus szerint pedig a külföldtől függetlenített önálló nemzetgazdaság megvalósítása. A gazdaságpolitikai eszmék életében tehát a két irányzat körvonalai egymástól élesen elkülönülnek. És a gyakorlatban? Vajjon nem jelent-e mindkettő államtól irányított kényszergazdálkodást? Lehet-e állami kényszerű intézkedések nélkül zárt nemzetgazdasági egységet teremteni? Legszigorúbb váras'edelem nélkül vajjon lehet-e „a mezőgazdaságot és az ipart egymást kiegészítővé fejleszteni?” (Schacht, 7. 1.) A nacionalizmus tervszerűen „fegyelmeznii” akarja a gazdálkodást. A fegyelmezés-

nek eszméje pedig — akár Gregor Strassernek, akár Sehahtnak elgondolását vesszük figyelembe — ugyan mit jelent? Gazdasági elzárkózást, önellátást, fegyelmező gazdasági rendszert, a magántulajdonnak a nemzeti hasznosság elve alá rendelését. Hiába figyelmeztet Spengler, hogy a „fegyelmezés” a fajlónak tapasztalt lovastól iskolázása, nem pedig a gazdasági szervezetnek valaminő tervgazdasági fűzőbe szorítása Hasztalan a szellemes megkülönböztetés, a nacionalizmus gazdaságpolitikája a gyakorlatban a gazdálkodásnak a nacionalizmus politikájába való betörését jelenti, — hogy Spengler fajremondájánál maradjunk. Ez pedig a nemzeti célok szerint megy végbe, tehát nemzeti tervgazdálkodáshoz vezet. Következtesen megvalósított szocialista és nacionalista gazdaságpolitika tehát egyaránt zárt közgazdaságot, államtól irányított termelést s forgalmat, magántulajdonkorlátozást, piac-, szabályozást”, tehát „tervgazdálkodást” jelent.

Terv gazdálkodáshoz vezet ezek szerint a következetesen érvényesített nacionalista gazdaságpolitika, melynek szellemében az egész nemzetgazdaság egyetlen gazdasági egységként szerepel, arait fenntartani csak akkor lehet, ha ez termelés és fogyasztás tekintetében egyaránt minden más ország nemzetgazdaságától független. (Waldemar Mitscherlieh, Nationalizmus, 300. l.) A nacionalizmus nemzetgazdasági eszménye tehát autarkiót, teljes önellátást, az utóbbi pedig tervgazdálkodást jelent. A szocializmus és nacionalizmus gazdaságpolitikája tehát megegyezik abban, hogy a közhasznóság szempontja alá rendeli a magántulajdon szerzését és használatát, helyteleníti a szabadkereseti versenyzgazdálkodást, a szabad piacot és az államtól tervszerűen kényszerű intézkedésekkel irányított gazdálkodásban látja a közjó megvalósulásainak előfeltételét. Ezért találkozik a gyakorlatban a nacionalizmus és a szocializmus közgazdasági politikája

A katonák szocializmusa

Amit korunk alapvető két irányzata gyakorlati társadalom- és gazdaságpolitikájának szükségyszerű azonosságáról kifejtettünk, valóra válik a nagy német életvalóság nemzeti szocializmusában. Kézetünk szerint azért éppen a Német-birodalomban, mert ottan egyidejűleg és a legmagasabb határfokon jelentkezett mind a nacionalizmus, mind a szocializmus.

A német romantikából, a porosz szellemiségből és az árja faj felsőbbrendűségének hiedelméből áradó nacionalizmust a legmagasabb hatványra fokozta Versailles. Mihelyt füstbe ment a munkásság világszolidaritásának — a tömegek életé-

ben a nacionalizmust elfojtó illúziója és a vallási egység hiányát szenvedő nemzetből elemi erővel tört fel a nagy vágyakozás a népi életet a maga teljességében átfogó, a nemzetet egészen betöltő egységes hitbeli élmény után, — ki kellett robbannia, az élet új formájába kellett feszülnie a germánság forrongó nacionalizmusának. És ennek szükségképpen szocializmusnak is kellett lennie. Miért? mert szocializálódott, nem ... proletarizálódott a német élet. Mert proletarizálódik egy nemzet, amelyben a polgári életszínvonal követelményeit a nép kereső tagjainak csak $\frac{1}{3}$ százaléka tudja jövedelméből fedezni, a magántulajdon intézményében pedig — legalább 10.000 M-t kitevő vagyonnal — az össznépeségnek csupán $2\frac{1}{2}$ százaléka volt érdekelt. Ez megérlelte a népet a kiegyenlítő hatású szocializmusra De megérlelte szellemileg erre a hosszú katonai életnek gazdasági tapasztalata és a német nagy „középosztályban a polgári akarátú, de proletárhelyzetben élő ú. n. proletaroid elemeknek elhatalmasodása is.

A hadbavonult német férftőineg ugyan minő gazdasági élménnyel tért vissza a háborúból! Az államhatalomtól szervezett és arányosított tömegfogyasztásnak és a belgiumi, továbbá a lengyelországi katonai tervgazdálkodásnak tapasztalataival. A hadseregek élete kollektív élet volt, tömeges mindenben: áldozatban, szolgálatban, dicsőségben, de tömeges fogyasztásban, szükségletfedezésben, sőt termelésben is. Innen a hadviseltek jelentős részének szocialista gazdasági felfogása Ha ismerjük a „katonai szocializmus” gondolatmenetét és azokat a kapcsolatokat, amelyek Hitler pártját éveken át a birodalmi véderő politikai függvényeinek szerepében tartották (Heiden, Geschichte des Nationalsozialismus, 17., 119. és 124. l.), megismerjük a mozgalom szocializmusának egyik forrását. A másik — miként említettem — a középosztály új szellemsége: a polgár benne áll a tulajdoni rendben, tulajdon nélkül gyökértelen. Ha a polgár vagyontalanná válik, három úton rohan a gazdasági hatalom után. Vagy hivatalnokként törekszik a közhatalom birtokában anyagi vonatkozásban hatalmat kifejteni, vagy szerzéssel, esetleg szocializálással próbál tulajdonra saert tenni. Nézetünk szerint minél kevesebb polgár fejthet ki gazdaságiakban közhatalmat és minél több polgár számára válik reménytelenné a vagyonszerzés, annál több középosztályos igyekszik tömegestül a tömeggel, a tömeg révén tulajdonra, ha mindjárt köztulajdonra szert tenni: szocializálni. A „középosztályok forradalma” mögött mindig ott lakozik a hivatalban vagy üzletben csődöt mondott polgárok tulajdonszerző, végső lehetőségként szocializáló akarata A szocializálás mögött tehát gyakorta a magántulajdon utáni reménytelen

vágy lakozik. „Ha a föld, a gyár, a ház nem lehet az enyém, akkor legyen a közém. Én a köznek tagja vagyok, ami tehát a közém az részben az enyém is. Így vélekedik a sikertelenül válalkozó polgár.

Az állam és a gazdálkodás viszonya

A katonaság gazdasági élménye, a középosztály proletaroid elemeinek elhatalmasodása, továbbá a polgári életformák fenntartásának tömeges meghiúsulása oltották a modern német és nem német nacionalizmusba a szocializmust. Tehát nemcsak a szocializmus nacionalizálása, hanem a nacionalizmus szocializálása is végbement.

A nacionalizmus azonban bizalmatlan — nem a romlatlan szocializmus nemzetet erősítő társadalompolitikájával szemben, hanem — a szocialista szellemiségnek irányában. Ez a bizalmatlanság határozza meg a nacionalizmusnak és a szocializmusnak, továbbá az államnak és gazdaságnak a viszonyát.

Az uralkodó német felfogásban a nacionalizmus az árja fajiség értékeinek felismerése és érvényesítése. Minden társadalmi erő és eszme ennek szolgálatában áll, állam, gazdaság egyaránt. Az állam a nemzeti élet teljességét látja a faji értékek kifejtésének a szolgálatában. Az államnak a nemzet érdekében minden társadalmi erőtényezőt mozgósítani kell, — a közgazdaság erejét is. A nemzetgazdaság az állam eszköze. Az állam tehát fölényes jelentőségű egyik eszközével, a gazdasággal szemben. Az elsőbbség az államé. Erős állam nélkül nincsen fejlődő gazdálkodás. Az állam és a gazdaság viszonyában be kell tartani a társadalmi tények természetes sorrendjét. Ne cseréljük fel a célt és az eszközt, ne teremtünk zavart, célt, eszközt egynek tekintve. A gazdasági állam, magyarázva az elanyagiasodott állam nem fejtheti ki az állam történelmi szerepét. Tartsuk tisztán a fogalmakat: a politika az államé, a gazdaság az államtól független, de általa e rendeltetéssel megalkotott szervezeté. Csak így lehet politikát és üzletet különválasztani, csak ezzel lehet üzletmentes nacionalizmust kifejteni. A politika szelleme, a nacionalizmus az állam révén a nemzetben érvényesül, a szocializmus pedig eszközként az állam célját szolgáló gazdálkodásban. A szocializmus azonban csak akkor válthatja ki a nacionalizmus erejét fokozó hatását, ha szervezett keretben terjedhet. A nacionalizmus szocializmusának ez a kerete a különböző foglalkozások: szervezett együttműködése, a nemzeti munka rendje.

Nyugaton a szocializmus nacionalizmusba fejlődésé-

nek tényére ébredtünk. Nacionalista erők feszülnek az ázsiai nihilizmus sajátos életformájában is. Európában ma három, világáramlat ütközik: a francia forradalmi szellemű nacionalizmus, az ipari forradalomból sarjadt marxizmus és a lelkek római rendje. Róma, Berlin, Moszkva, Európának három sarka alakítja a nemzetek és az európai tömegek életének erővonalait. Irányukban áramlanak az eszmék, a francia és az ipari forradalomtól alakított szellemrendszerek nagy egybeolvadása felé.*

A nemzeti munka szervezése.

A Gondviselés a magyarságnak ismét moratóriumot adott, hogy az állandóan kísértő nagy történelmi próbatétel előtt megszervezze életerőit és kialakítsa a nemzeti társadalom korszerű életformáját. A nemzet erőinek tervszerű mozgósítása mindig egyértelmű, a munka emberies és gazdaságos, tehát a legmagasabbrendű nemzeti teljesítmény kiváltására alkalmas rendjének kiépítésével. Nem szabad szem elől téveszteniünk ugyanis, hogy még a természeti erőforrásokban leggazdagabb országok esetében is a nemzetnek emberi munkaerőben rejlő vagyona mintegy ötszöröse a természeti, illetőleg a dologi javakban rejlő nemzeti vagyon értékének. Ha ilyen meglepő arány mutatkozik például az Északamerikai Egyesült Államok közösségi életében, akkor kétségtelenül a munka értékének a javára még kedvezőbb az arány olyan országok nemzetgazdaságában, amelyek, miként hazánk, természeti javakban nem bővelkednek. Kétségtelen tehát, hogy nemzeti vagyonosodásunk, a magyarság megélhetési alapjának szélesedése, tehát társadalmi megerősödésünk anyagi feltétele, következésképpen a magyarság biológiai értékállományának alakulása, elsősorban attól függ, mennyire céltudatosan, gazdaságosan tudjuk megszervezni a nemzet munkaerőjét, milyen mértékben tudunk olyan magyar munkarendszert kialakítani, amely a mindenkor létező adottságok közepette elérhető legmagasabb nemzeti teljesítményt biztosítja

A magyar társadalom életét és munkáját megfigyelve, a legtárgyilagosabban meg kell állapítanunk, hogy a nemzeti munka megszervezésének eszmei követelményeihez viszonyítva a magyar munka szervezetlen. Szociálpolitikánk s az ezzel összefüggő munkaügyi szervezet fejlődése nem tart lé-

* A szerzőnek ezek a fejtegetéssel először a Magyar Szemle 1933 novemberi számában, jelentek meg.

pést sem kultúrpolitikánk, sem gazdaságpolitikánk alakulásával, de a korszerű honvédelempolitika szociális igényeinek fokozódásával sem. Sokaknak tetszik az állam átfogó történelmi szerepével ellentétes értelmű munkaállam elképzelése, s megfélemednek arról, hogy a munkaügy országos megszervezése terén még annyi sem történt, ami nem egy divatos munkaállam szerepéből, hanem egy olyan államiságból következne, amely természetes szerepkörében megelégszik a közjó állapotának észszerű kialakításával. Totális háborúk lehetőségével számolva, mi nem papirosmunka-alkotmányokat, nem pusztán, elméleti értékű szociális chartákat sürgetünk, hanem, olyan nemzeti munkarendszert, amely meghatványozza a magyarság történelmi teherbíróképességét. Ezzel a gyakorlatias célkitűzéssel nem becsméljük az elméleti elgondolásokat, meggyőződésünk, hogy időtálló, nem csupán múltó politikai divatokat kifejező irányelvek nélkül széthull minden konstrukció, mert a tengely hiányzik a múlandó szerkezetből.

Egy keresztény nemzet munkarendszerének elméleti alapvetése ugyancsak egyszerű: ármunka az ember alkotó személyiségének kibontakozása, a közjó érdekében. Az élethez, való jogból következik minden munkaképes embernek munkára való joga, amely csak akkor valósulhat meg, ha a társadalom életében a jogok és a kötelességek egyenarányban érvényesülnek. Munkaöröm, szabadságot, magas értékű teljesítmény emberi méltóságot feltételez. Ez minden, mert egy keresztény társadalmopolitika minden egyéb értékes tétele és módszere ebből a néhány egyszerű alapelvből következik.

Jöjjön a szakszerű, állam által irányított országos munkásközvetítő szolgálat!

Nemzeti munkaszervezet elképzelhetetlen a társadalom munkaerejének számbavétele, működésének, életmegnyilatkozásának, belső forgalmának állandó szemmeltartása nélkül. Ezért minden szerves munkaügyi politikának előfeltétele megteremteni a pártoktól, részérdekek szolgálatára rendelt intézményektől független, pártatlan, szakszerű, az állam által irányított országos munkaközvetítő szolgálatot. Három évtizede minden magyar szociálpolitikus követeli, sürgeti ennek a magyar közintézménynek mielőbbi kiteljesedését. Világszerte az országok sora megvalósította ezt és ezzel növelte a nemzetgazdaság teljesítőképességét. Hol vannak azok a titkos rugók, hol érvényesülnek azok a fékező erők, amelyek minden észszerű megfontolás, korszerű követelmény és megannyi külföldi tapasztalat ellenére megakadályozza azt, hogy legyen jól

szervezett magyar munkapiac, hogy végrevalahára kialakuljon az az intézmény, amely előfeltétele minden, észszerű, tanoncpolitikának, minden szociális tartalmú iparpolitikának, minden nagyvonalú közmunka-politikának és minden stílusos munka ökonómiának? Erre az intézményre kell ráépíteni a pályaválasztási tanácsadást, amely előfeltétele a munkásutánpótlás szociális és gazdaságos irányításának. Ezzel kell kapcsolatba hozni a munkafolyamatokat megfigyelő, elemző munkaügyi laboratóriumokat, amelyek nélkül nem lehet a magyar ember életkörülményeire és természeti adottságaira figyelemmel szabályozni a munkaütemet, a munkanap beosztását, a munkaszünetek és a munkaközi pihenők olyan elrendezését, amely a kimerülés megelőzésével az optimális mórtékre fokozza, az egyéni munkateljesítményt.

A szabály és a jog keveset ér, ha hiányzik a szellem.

Nézzünk más összefüggéseket. Az állam országos munkapiaci szerkezete nélkül nem lehet érvényesíteni és ellenőrizni a kollektív szerződéseket. Ez, utóbbiak hiányában pedig elképzelhetetlen nyugalmi helyzetet teremteni a munkafeltételekért vívott küzdelmekben. Ezért ha nem akarunk mindent köztörvénnyel szabályozni, hanem a társadalom belső erejének szabad, fejlődése érdekében szerepet akarunk szánni a társadalmi öntevékenységnek, intézményesen meg kell teremteni az autonóm munkajog kifejlődésének és érvényének tárgyi feltételeit és a kollektív szerződések ügyével együtt rendeznünk kell az ilyen szerződések megkötésére alkalmas jogalanyoknak, a bivatásszervezeteknek évtizedek óta húzóóda, sokat vitatott kérdését. Ezzel a kérdéstömeggel függ össze a termelés békéjének minden intézményes módszere, a döntőbírói eljárás, a termelésben dúló kollektív viták, küzdelmek megelőzésének és semlegesítésének intézményes megvalósítása. Ezt mind meg kell oldani, ezzel mind törődni kell, nem azért, hogy a saakértők jókedvére kialakuljon egy testes munkaügyi törvénykönyv, hanem hogy a jól megalapozott munkarendszer a néma-át testét, a népet erősítse.

A szabály, a jog, az intézmény azonban édeskeveset ér, ha nincsen szellem, amely életet ad a jognak és lendületet visz a megkövesedésre annyira hajlamos intézmények életébe. Ezt a szellemet csak a hivatástudat, a közért minden, áldozatra kész szakmunka, a teljesítmény etikai jelentőségét értékelő társadalom tudja kialakítani. A szabad verseny, mindenkinek mindenkivel folytatott gazdasági harca, a kollektív érdekellen-

tétek, az osztályharc csak az egyéni és a csoportegoiaraust táplálja, csak bomlasztását idéi elő annak, amit nemzeti életrendsaeroekj *közösségi* munkateljesítménynek nevezünk. Ezért ennek elvetésével erősíteniünk kell minden olyan apró életmegnyilatkozást, amely szerves élet fejlődését jelzi, ami arra vall, hogy valami természetes úton saját egyéniségével tör utat és minden mesterséges képződménnyel, ha lassan is, de mindenkör sikerrel megbirkózik. Ezért kell elősegíteniünk a hivatás« tudat gyarapodását, foglalkozási közösségek kialakulását, hivatásrendek szerves fejlődését, hogy a lehetőség szerint a társadalom maga termelje ki közösségi munkájának minden életformáját.

Szerves munkaügyi politikát akarunk!

A keresztény állam azonban nem várhat időtlen-időkip, amíg éppen az etatizmustól is megviselt társadalom öntevékenyen kifejleszti a maga munkarendjét. A nemzeti politikai sorsát látó és irányító államnak ismernie kell a történések irányát és ütemét, tudnia kell tehát, hogy a társadalmi munkarend öntevékeny kialakulásának a ritmusa nem egyszer sokkal lassúbb a nemzet felé viharzó történelmi sors járásánál. Ilyenkor az államnak kell sürgetnie a társadalmi fejlődést. Az államnak kell elhárítania, az optimális nemzeti munkarend kifejlődésének akadályait. Az államnak kell megtörnie ama magángazdasági hatalmasságok, görcsösen védett monopóliumok erejét, amellyel a gazdaságilag gyengébb népcsoportok még oly nagy igazságukkal aligha tudnak megküzdeni. Ma az államon a sor, hogy a nemzet munkarendjének megteremtése érdekében valóra váltsa mindazt, amit a mainál könnyebb élet idején a társadalom maga is elvégezhet. Az állam *azonban* nem akkor teremt maradandót a nemzet munkarendjének formálásával, ha az államosítás merev elgondolásait kényszeríti a belső feszültségektől meggyengült társadalomra, hanem ha elébe siet a társadalom munkájának és megkönnyíti azoknak a szervezeti formáknak a kialakítását, amelyekben a társadalom maga már dolgozik, de amely feladatát erőtlenségénél fogva csak lassan és tökéletlenül tudja megoldani. Az államnak tehát a társadalmi elvet kell érvényesítenie. Azt kell tennie, ami a társadalom természetéből következne, ha ez elég erős lenne. Az államnak erősítenie, nem pedig államosítania kell a társadalmat. Ez a szerves munkaügyi politika, ez nem a jelen, hanem a hosszú, a szinte örökkévalónak elképzelt nemzetélet alakításának az útja. A nemzeti munka megszervezésé-

nek a politikáját valakinek akarnia, kell. Valakiben össapontosulnia kell az eszmének, az elgondolásnak, az akaratnak és a hatalomnak. Nem az, a fontos, hogy ki, mi csinálja a nemzeti munkaügyi politikát, a múlhatatlan lényeg: legyen egyetlen tényezője ennek a politikának. A tervszerűtlen, az, elszigetelt, az ötletszerű kezdemények és a taktikus látszatalkotások ideje lejárt, hiszen ezekből a, nemzetét régen kiábrándult, A társadalmpolitikai szintézist, a nemzeti munka tervszerű egységét valakinek hordoznia kell, mert az értelemnek, eszmének, akaratnak és a hatalomnak egyetlen személyben való összpontosítása nélkül nem les« magyar munkarendszer, nem lesz swerves belső életerejében hatalmas magyar társadalom.

Az állam az idők sodrában.

Az élet vájja a maga útját és türelmetlenül sürgeti azoknak a korszerű életformáknak a kialakulását, amelyek egyaránt megfelelnek a társadalmi lét huszadik századbeli adottságainak és az egymásra utalt népek különböző természetének”, szellemi alkatának, hagyományának. Franciaországban Tardieu minisztériuma óta majd minden kormány az országvezetés új rendjének elgondolásával jött és talán a múlhatatlanul szükséges megoldások csökönös elodázása miatt bukott el a harmadik köztársaság. Németországban és Olaszországban roppant kezdemények sürgetik a fejlődést, egy — a népek boldogulását kiváltó — új társadalmi és nemzetközi egyensúly, az új rend felé. Salazar a hangtalan alkotómunka csöndjében az értékekészítő forradalmak tüzes talaján felépítette a portugál nép — emberöltők óta nélkülözött — boldogulását kiváltó rendi államát. De még ott is, ahol a szóbeszéd szerint az angol-szász múltnak és politikai gondolkodásnak megfelelő, hagyományosan kialakult közéleti keretek szervesen gyökeresnek a társadalmi élet talajába, tehát még Angliában és Amerikában is, az időszerű kérdések homlokterébe nyomul a megváltozott társadalmi viszonyok módszeres és intézményes politikai megszervezésének sorsos problémája Angliát a termelés önkormányzatának és a parlament hatáskörének egybekapcsolása foglalkoztatja, Roosevelt adminisztrációját pedig ez a nagy kérdés, miként lehetne a szövetsége kormányzatnak modernizálásával a tagállamok igazgatásának partikularizmusát és — a minden átfogó intézkedést közömbösítő — local governmentek helyi öncélúságát közömbösíteni és az egész közhatalmat a megélhetés és a kultúra válságába sodródó

széles néptömegek kulturális, szociális és gazdasági felemelésére összpontosítani. Az országglás új módszereinek kutatása és — a nelyenkint nagy rutinnal érvényesített — avult módszerek csődje tehát független attól, hogy áthatja-e egy átfogó szociális reform vágya a jelen adottságainak terhe alatt görnyedő népeket, vagy sem.

Korszerű államberendezést.

Szociális reformok akarásától, egy új világ ígéréteitől és vágyától függetlenül korszerű államberendezéseket sürget az élet. A népesség sűrűsége, nagy városokban tömeges felhalmozódása, az időnek és a térnek áthidalása a technika fejlődésének vívmányaként, olyan mértékben és ütemben módosították a társadalmak szerkezetét, a népek szellemiségét és a társadalmi csoportok közti helyzeteket, hogy már ezeknek következtében is gyökeresen módosultak az emberi együttlét feltételei egy-egy nemzet életközösségén belül és nemzetközi vonatkozásban egyaránt. A jogállam tisztult felfogása lehetett a századutó szociális tespedésének megfelelő állammfelfogás, de teljesen időszerűtlen ebben a dinamikus, forrongó, lüktető, lázasan átalakuló korban, amikor a társadalmi összefüggések és ezeknek formái napról-napra változnak és amikor a társadalomgazdaságnak alapvető problémái szüntelenül újabb és újabb igényeket támasztanak a közhatalommal szemben. Lehet egy cinikus, fölényes, durva naturalizmus jegyében arra az álláspontra is helyezkedni e korszakos változások láttán: törtéjék ám, amit a viaskodó erők szabad játéka kiérlel, forrja ki magát a tömérdek buzgó indulat, szociális gerjedelem és társadalmi akarás, hiszen a társadalmi hatalmak játékának roppant tobzódását rendszerint egy kiforrottabb, érettebb állapot nyugalma váltja fel. Igen, erre az álláspontra is lehet helyezkedni, de semmiesetre sem azoknak, akik emberi értékek őrzői, nemzeti értékek képviselői, erkölcsi értékek hitvallói. Mi, mint magyarok, őrzői és hitvallói akarunk lenni nemzetünk hagyományának s a magyarság pótolhatatlan népi értékeinek, etnikumának, kultúrájának; biológiai értékállományának. Nekünk tehát egyáltalában nem lehet közömbös, hogy mi jönne ki és minő formában a társadalmi erők szabad küzdelméből. Mi igenis azt akarjuk, hogy a társadalmi küzdelem ne morzsoljon fel magyar értékeket. De mi még ennél is többet akarunk; a nemzeti vagyonosodás és jövedelemnek olyan megoszlását, amely minden magyar számára megadja az emberi természetből folyó létjogának anyagi fede-

zetét, tehát biztosítja az emberi méltóságának megfelelő életmódot. Mi azt akarjuk, hogy mindenki abban az arányban részesüljön a társadalom termelő erőfeszítésének gyümölcseiben, amilyen arányban kivette részét a magyar társadalom hasznos erő kifejtéséből. Mi azt akarjuk, hogy ebben az országban az előnyök, az élvezetek minden egyén és minden társadalmi csoport vonatkozásában a közösség javára meghozott áldozatok arányában alakuljanak. Elsősorban tehát azok boldoguljanak ebben a hazában, akik hordozói, fenntartói, hitvallói és ha kell, áldozatai az örök értékeknek és a magyarság külön nagy értékeinek. Mi tehát szociális reformot akarunk a magyar közjó állapotának, mint célkitűzésnek szüntelen, munkálásával.

... de ne államosítást!

Szociális reform mindig módosítást jelenti a létező társadalmi-gazdasági hatalmi egyensúlynak. Ha ez megmerevedik, ha a nemzeti és emberi erők és képességek kibontakozását hátráltatja, ha a szociális igazságosság hiánya miatt tűrhetlenné válik, felborítása két módon lehetséges: vagy elfojtott, tömegerőknek és szenvedélyeknek megszervezésével és kirobbantásával, tehát szociális forradalommal, vagy a politikai és gazdasági magánhatalmasságokon felülemelkedő kormányzat hatalma révén. Mi az utóbbitól várjuk a szociális reform valóra váltását.

Ha az államhatalom egy vagy több magánhatalmasságtól függ, ha csupán első a hozzá hasonló többi társadalmi, politikai, gazdasági tényező között, ha közömbösül a társadalmi hatalmasságok sokaságában, elvész az államhatalomtól irányított szociális reform megvalósításának értékes lehetősége és erre más lehetőség nem marad, mint a szociális forradalom. Ezt azonban elvetjük magunktól, mert a történelemből jól tudjuk, hogy minden forradalom csak pusztított, a népeknek századokon át összegyűjtött szellemi és anyagi javait elkótyavetyélte és előbb-utóbb olyan helyzetet teremtett, amelyben legkeservesebben azok szenvedtek, nélkülöztek, akiknek egyetlen, létalapja a munka. Ha a végső kifejlésében mindig antiszociális, társadalompusztító, nemzetsorvasztó forradalom gondolatát száműzve a szociális reformot elszánt kitartással és őszintén akarjuk, egyetlen lehetőségünk, reményünk marad: korszerűen szervezett erőteljes államot alkotni. Mi tehát a körvonalazott értelmű, a magyar közjó állapotához vezető szociális reformot felülről várjuk és akarjuk. Ezért feltétlen szükséges-

nek tartjuk az államhatalomnak olyan tömörítését, fölényét és berendezkedését, mely alkalmassá teszi a közhatalmat a létező társadalmi hatalmi viszonyok módosítására, illetőleg a társadalmi, gazdasági erőknek új arányba igazítására

De amilyen erőt és fölényt igénylünk a közjóra beállított államhatalom számára, épp olyan erővel és határozottsággal kárhoztatjuk azt az etatizmust, amely államosítana minden társadalmi értéket. Szerves társadalmi reform magyarok számára csak úgy valósítható meg, ha az erőteljes államhatalom örökdió afelett, hogy az egyének végezzék el maguk, a természetüknek megfelelő társadalmi feladatokat, a kisebb-nagyobb természeti életközösségek, a családok, a hivatásközösségek, az egyház pedig szintén társadalmi tevékenységének körében oldja meg azokat a feladatokat, amelyek, e közösségek természete következtében, szükségképpen az ő hatáskörükbe tartoznak. Az állani a maga nagy, szervezett, fölényes hatalmával pedig segítse elő ezeknek a természetes tevékenységeknek zavartalanságát. Az állam akkor valósíthatja meg a minőségi értelmű szociális reformot, ha valamennyi társadalmi tényező számára egyaránt biztosítja a természetének megfelelő életet.

Ha azonban az állam a rendeltetéséből következő hatáskörét túllépve maga akarná ellátni azokat a feladatokat is, amelyek a dolgok természetes rendjében az egyének, a családok, a hivatásközösségek, az egyház működési körébe valók, akkor a társadalom öntevékenysége megszűnik és az élet megdermedése folytán a társadalmi erők elsatnyulnak. Minthogy pedig az állam ereje a társadalom életenergiáinak összessége, az utóbbiak megfogyatkozása az állam végkimerüléséhez vezet. Ezért is — más okunk is van erre — szembefordulunk az életet elszűrítő a gyón államosítással, mert meggyőződésünk ezerint ennek valóra váltása létalapjaiban veszélyeztetné azt az államhatalmat, amelyet erősnek akarunk látni és érezni a vágyott szociális reform érdekében.

Az élet átalakul.

Minden elfogultság és előítélet nélkül lássuk a valóságot. Amíg az európai háború fegyvertényei nyomán ki nem alakul az új államközi rend, a közeli béke feltételezése dacára hazánkknak fel kell készülnie a magyar igazságnak minden esz-közzel való érvényesítésére. A közelmúlt tapasztalatai beigazolták, hogy az a nemzet, amely nem rendezkedik be életérde-

keinek, ha kell, fegyveres érvényesítésére és diplomáciájának nem ad katonai erővel nyomatékot, eleve feladja magát és az ügyet, melyet történelmi küldetésként képviselni hivatott. Jaj annak a nemzetnek, amely kizárólag testvérnépek és baráti nemzetek erejére bizza tulajdon ügyét. Az ilyen gondolkodás szolganépekó, amelyek ma kapnak, holnap elbuknak belső erő nélkül a forgandó szerencse játéksaereként. Az a nemzet, miként a magyarság, amely sok századon át ugyanazt a hivatást éli és teljesíti, megveti a haszonleső népek olcsó politikai spekulációját és kizárólag saját belső társadalmi, saellemi, testi erőire s arra az igazságra épít, amelynek értékét az a szüntelenül habozásnékül meghozott töméntelen áldozat adja meg, amelyet a nemzet valamennyi nemzedéke ezért készséggel elszenvedett. A magyar nemzetnek mindig voltak hatalmas szövetségesei és barátai, éppen azért, mert a magyarság szellemben, erkölcsi értékekben, áldozatkészségben és a helytállás keménységében mindig hatalmas volt. Erős és tartós együttműködés és öszülte barátság ugyanis csak olyan nemzetek között lehetséges, amelyek kölcsönösen elismerik egymás értékeit és hivatását. Ezért a magyarság akkor biztosítja legtökéletesebben nemzetünk számára más hatalmak hatékony támogatását, ha következetes magatartásával szüntelenül bizonyosságot tesz arról, hogy békében és küzdelemben egyaránt minden arányos áldozatra hajlandó állami, nemzeti életének kiteljesüléséért saellemi egyéniségének, a magyarságnak érvényesítéséért, mindenért, ami történelmi hivatásából következik. Ilyen nemzeti magatartással együtt jár a közhatalom olyan értelmű és irányú szervezése, mintha nem a holnap bókéjével, hanem a holnap háborújával számolna. Mert minél jobban számolunk egy háborúval, annál biztosabban nyerjük el a békét, a magyar békét. Ezért bár igaz, hogy már eleve számolnunk kell az új békebeli állapotba való átmenet közgazdasági kérdéseivel és nehézségeivel, mégis a ma legidősebb nemzet-, gazdasági kérdések e totális háború gazdasági és szociális feltételeinek megteremtése, tehát a hadigazdálkodásra való felkészülés fejlesztése és tökéletesítése. Nem azért, mintha háborút akarnánk, hanem azért, mert nem akarunk minden áron — jogos nemzeti életigényeink feladása árán — való békét. Nem azért, mintha nem számolnánk a közeli béke valószínűségével, hanem mert azt akarjuk, hogy ez a béke magyar béke is legyen. Nem azért, mintha egy ilyen béke megvalósulásához nem lenne elegendő baráti hatalmak szándéka, ereje és támogatása, hanem azért, mert jól tudjuk, hogy ilyen támogatásnak a szándéka és ereje elsősorban ama szándékunk és akaratunk erejétől és gyakorlati jelentőségétől függ, hogy minden

áldozatot meghozzunk az igazságos békéért. Ezért mindaddig, amíg a pdriskörnyóki békemű összeomlása nyomán nem alakul ki egy új, biztosított nemzetközi rend, minden békés szándékunk és akaratunk dacára olyan gazdasági és szociális politikát kell folytatnunk, mintha háborúra készülénk.

Kettős változás előtt.

Az irányított nemzetgazdaságnak és elmondhatjuk, az államtól irányított, befolyásolt szervezett társadalmi együttműködésnek tehát a közeljövőben két hatalmas feladata van, illetőleg lesz: felkészülés a hadigazdálkodásra és felkészülés a mai kevert gazdasági formából vagy egy hadi gazdálkodási rendezerből egy békebeli gazdasági és társadalmi szisztémába való átmenetre. Mindkét feladat az irányított gazdálkodással járó tömérdek állami kényszerintézkedés kifejtését teszi szükségessé és jól tudjuk, hogy a közhatalomnak minden kényszerítő intézkedése további rendszabályok, korlátozások szükségét váltja ki a kényszerítő hatalmi intézkedések alapeszméjének minél tökéletesebb, minél maradéktalanabb megvalósítása érdekében. Ezért a rövid időn belül bekövetkező kettős gazdasági formaváltozás idején a társadalmi és a gazdasági életet az államhatalom előbb-utóbb eddig példátlan arányban és mértékben fogja szabályozni. Ha tetszik, ha nemi. Minden ideológiától, eszmék iránti lelkesedéstől függetlenül esetleg éppen oiyar nok lesznek kénytelenek a társadalomra a kényszerrendszabályok acélhálózatát reá húzni, akik az emberi személyiség és szabadságának tiszteletében undorodnak az etatizmustól. Az élet belső logikája fogja ezt a folyamatot kiváltani, mert a mai társadalmi szerkezet és népsűrűség mellett hadigazdálkodásba való átmenetet és onnan ismét egy új formájú békés gazdálkodásba való átfejlődést az állam csak akkor tudja jól megoldani, ha rugalmas, értelmes, korszerű, késedelem nélküli intézkedések sorozatával rendszert visz a nagy átalakulásba és ezzel megakadályozza a társadalom szétesését, értékek pusztulását, azokat a veszélyeket, amelyekkel minden erőteljes és gyors társadalmi, gazdasági formaváltozás fenyeget. Ezen az úton a társadalmi és gazdasági átalakuláson' keresztül inenő társadalmak még akkor is bele fejlődnek a totális államiság vasabroncsaiba, ha ennek a fejlődésnek egyengető!, irányítói, szervezői a társadalom öntevékeny életét az emberi természet érvénye szempontjából a totális államformánál magasabbrendűnek minősítik. De a nemzetközi hatalmi helyzet, a társadalmak szerkezete és a népsűrűség az állam vezetők felfogásánál hatalmasabb politikai realitások.

Szervezett vagy államosított társadalmat?

Ezekből a roppant erejű realitásokból és a gazdasági formaváltozások tényéből és valószínűségéből következik a kollektív formákat öltő társadalmi életnek messzemenő állami szervezése. Most már az a kérdés, hogy ezt a szervező munkát minden részletében állami hatóságok bürokratikus módszerekkel végezzék-e, vagy lehet-e ennél a megoldásnál rugalmasabb gyakorlati, társadalmi élet természetének inkább megfelelő rendszert és módszert kialakítani. Meggyőződésem, hogy igen, Meggyőződésem, hogy az irányított gazdálkodás összes követelményeinek megfelel egy olyan rendszer, amelynél az államhatalom megelégszik azzal, hogy kibocsátja a társadalmi és a gazdasági tevékenységnek általános-irányelveit, meghatározza a gazdasági tevékenységnek kereteit és feltételeit, de az állami irányelveknek és legfőbb intézkedéseknek részletes kifejlesztését és gyakorlati alkalmazását reá bízva a különböző hivatásoknak ama szerveire, amelyeket evégből alakít ki a különböző foglalkozások legkiválóbb értékeinek bevonásával. A különböző foglalkozások, hivatások, szervezeti formái, testületei tehát állami kezdeményre jönnek létre, az állam határozza meg működésük kereteit és feltételeit, az állam ruhazza fel ezeket a testületeket jogképességgel, szabályrendelet, termelési irányelvek, tarifák alkotásának jogával és intézkedéseik gyakorlati alkalmazásának saját hatáskörükben való ellenőrzésével. Ilyen módon az államnak nem kellene mindent hatóságilag szabályozni, nem kellene minden részletfeladatot hivatalnokokkal megoldani és a termelési, fogyasztási, forgalmi, munkaügyi részletkérdések eligazításánál nem kellene mindenütt a bürokratikus elveket és módszerüket alkalmazni. Miért intézzen és szervezzen minden termelési és munkaügyi részletkérdést egy vagy több hivatalnok, mikor az államtól meghatározott keretekben és feltételekkel egy-egy foglalkozás körében a gyakorlati élet apró szervezési igényei egy tapasztalt, rátermett, derék iparos, kereskedő és munkás is elvégezheti a maga hivatása keretében, ha saját foglalkozásához tartozók elismerése és bizalma erre őt valóban alkalmasnak találja Ilyen elvek értelmében az állam mindent megvalósíthat, hogy társadalmi megrázkódtatások nélkül megtörténjék a gazdasági forma változása anélkül, hogy az. állami irányítás és szabályozás teljes etatizmust, totális államot jelentene. Ezért sürgeti évek óta a keresztény szociálpolitika a hivatásrendi társadalmearvezést, mert jól tudja, hogy vagy hivatásrendek támadnak, hogy ellássák az államtól reájuk bízott társadalmi és gazdasági feladatokat, — vagy totális állani lesz, ha tetszik,

ha nem. Éppen ezért akik irtóznak a totális államiságtól. Hagyanak fel végre-valahára azzal az ellenállással, amelyet egy korszerű hivatásrendi társadalomszervezéssel és ennek módszereivel szemben kifejtnek. Mert ha sokáig hadakoznak a korporativizmussal szemben, a totális állam megvalósulására ébrednek. A mai társadalmi tények és gazdasági követelmények mellett vagy hivatásrendeket kialakító és működtető állam lesz, vagy totális állam. Ezzel számoljunk és számoljanak azok, akik ideológiákkal szemben hadakozva, nem veszik észre, hogy maguk is ideológusokká váltak.

A jelenségek és az összefüggések világos felismerése közben azonban ügyeljünk arra, hogy sem egyéni, sem kollektív magatartásunkkal ne siettessük és ne általánosítsuk a társadalom és a gazdálkodás életének közhatalmi szabályozását. Ne azért szabályozzunk bármit, mert eszmei alapon, ideologikusan ezt szükségesnek tartjuk, hanem csak akkor és azért tartjuk kívánatosnak bizonyos életviszonyok rendezését, mert ettől a nemzet erősítését, a bontóerők leküzdését és a társadalmi igazságosság fokozottabb érvényét várjuk. Mert az ember személyiségének méltósága és a közjó szempontjából egyáltalán nem közömbös, hogy az életviszonyokat az állam azért rendezi-e, mert az élet minél teljesebb szabályozását az állameszme követelményének tartja, vagy azért, mert ezt kisebb rossznak tekintti annál, ami minden bizonnyal bekövetkezik a társadalmi adottságok mellett legszükségesebb közhatalmi rendezés hiányában. A jognál és akülső magatartásnál mindig fontosabb a lényeg és a szellem, amely általuk hat és érvényesül.

Közszolgálat és reform.

Sohasem volt időszerűbb és célszerűbb a közszolgálat ügyének a magyar társadalom előtt való felmutatása, mint most, amikor a magyar államiság, lényegének változatlanágát megőrizve, a korstzellem és a nemzet való szükségleteinek követelményeként egyre fokozódó lendülettel fejlődik át a liberális jogállamból a szociális állam életformájába. A közszolgálat szelleme és magatartása mindenkoron az uralkodó államfelfogás és a korbéli államszemlélet megnyilatkozása. Ha a közszolgálat stílusa nem felel meg a társadalomtól elfogadott államszemlélet sajátos jellegének és a nemzeti élet korbéli stílusának, fokozott iramú társadalmi átalakulások idején könnyen hasadás támadhat a közhatalom kifejtői, a köztisztviselői és a nép többi társadalmi csoportjai között. Kétségtelenül, a

közszolgálatnak az a munkája, szelleme és viselkedése, ami megfelelt a liberális jogállam felfogásának, feladatkörének és módszereinek, semmi esetre sem felelhet meg a kialakuló szociális állam célkitűzéseinek, új munkaköreinek és e kor emberének. Ma már nem elég egyének és társas csoportok viselkedésének ellenőrzése és korlátozása betűszerint alkalmazott jogszabályok alapján. A szolgálat ma nem azonos, miként a liberalizmus idején, a szabályozással, a még oly jól véglettel rendszettel. Ma a közszolgálati érdem nem merül ki a jog tárgyilagos, következetes, szó szerinti alkalmazásában. A végrehajtás korunkban nem lehet mechanikusan végzett, szellemtelen feladat. A közszolgálat, a jog tárgyilagos alkalmazásán felül ma teremtő, alkotó munka éppen úgy, mint a művész, a mérnök, vagy a kertész munkája. A ma állania a közjó megvalósítását vállalja feladatként. A társadalmi, gazdasági, életviszonyokat, alakítja és kezdeményezőként lép fel a közösségi lét minden viszonylatában. A kormányzathoz hivatásbeli tárgyilagossággal és alapossággal, a közszolgálat idegrendszerére továbbítja, az életből kapott összes benyomásokat, mindazokat az értesüléseket eszmékről, tényekről, jelenségekről, amelyeknek összességéből tud az államvezetés képet alkotni a valóságról. És a valóságnak a közszolgálat útján megismert kópét hasonlíthatja össze az államvezetés a nemzetnek azzal a képével, a közösségi életnek azzal az ideáljával, amelyet az államvezetésben a hagyományosok átélése, az ösztönök épsége, az államtudomány és művészet alakított ki. Az emberek együttélésének eszményi, vágyott állapota és a valóság egybevetéséből alakítja az államvezetés azokat a közfeladatokat, amelyek a két kép nagy különbözőségének eltüntetésére irányulnak. Itt következik a modern közszolgálatnak másik nagy feladata: a kormányzati akarat megvalósulásához szükséges elgondolások, országos plánok tervezése és mindama eszközöknek egy eéi szolgálatába csoportosítása, amelyeknek tervszerű együttműködésétől az átfogó elgondolás gyakorlati keresztülvitele joggal remélhető. Ehhez az élet egységét kell látni, a nép, az emberi együttélés természetrajzát kell ismerni, ehhez fantázia, alkotó-képesség kell! Ehhez a célszerű kockázat-vállalás szerelmesének kell lenni. Minél szociálisabb egy állam, annál inkább válik közszolgálat az emberi együttélést formáló művészetté, s

Az állam tekintélye tisztviselőin múlik.

A magyar közszolgálat a szociális, népi politika eredményessége következtében új feladatokkal birkózik. Telepítés, munkabérlés, anyag-gazdálkodás, szövetkezeti, lakáspolitikai

tika, népgondozás, népművelés, különböző nemzetiségűek kevert együttéléséből adódó problémák, az irányított gazdálkodás megannyi kérdése nemcsak politikai, hanem egyszersmind közszolgálati feladat. A jogszabállyal sokat el lehet érni, de minden jogszabály értéke végrehajtásának módjától, szellemétől függ, tehát az emberen múlik. Szociális államot azonban merőben jogszabályokkal nem lehet teremteni. Túl sok jog megmerevíti az életet, a társadalom életét, tehát antiszociális még akkor is, ha szociális szándékkal alkották meg. Minél kevesebb, de jó jogszabályt és — a meglevő számszerű keretben — minél több olyan tisztviselőt, aki a jog szellemében eljárva, jogérzékével, műveltségével, képzelőerejével és jó ösztönével, saját személyiségével tölti ki azt az űrt, amelyet a jogi rendezetlenség, az élet agyonszabályozásának értelmes mellőzése meghagyott. A törvények csak típusemberekkel számolnak és szükségképpen általánosítanak. Ezért a törvény sokszor sebez, nem egyszer húsba vág. Ezért ne szabályozunk törvénnyel olyasmit, ami szükségképpen sokrétű, változatos formában, nem pedig egyöntetűen jelentkezik. Ezekben az életterületeken a jogtól gúzsba nem kötött közszolgálat tudja elrendezni az életet és akkor nem fog fájni az élet. Csak ehhez dúsfantáziájú, tetterős, magabizó, vállalkozó tisztviselők kellene. Már is vannak. A magyar jövő alakulása attól is függ, hogy ezek többségben legyenek és szellemük betöltse és megtermékenyítse a népi életet. A szociális állam közszolgája az a jófajta magyar ember, aki nemcsak látja és igazítja az emberközi helyzeteket, de a többi magyarok előtt saját személyében nap-nap után bemutatja a magyar államot. „Az állam én vagyok”, a francia királynak igazsága ma minden köztisztviselő igazsága. Nem abban az értelemben, hogy aiz állam minden hatalma és ereje egy tisztviselőé, hanem abban az elképzelésben, hogy minden egyes tisztviselő minden magatartásából sokan, de nagyon sokan az állam szándékára, természetére, értékére következtetnek. „Olyan az állam, amilyen az állam embere: tisztviselője.” Az állam tekintélye, szeretete, akarása függ attól, hogy viselkedésével a maga személye iránt egy tisztviselő mennyi megbecsülést, ragaszkodást, tiszteletet tud kiváltani. Ezért, hogy egy nemzet életében mennyire erős az állam akarása és mennyire erőtlén az államtágadás szelleme, köztisztviselőin múlik. Egy okkal több reménnyel tekintünk a magyar jövőbe, mert szilárd meggyőződésünk, hogy bármennyire is nehéz anyagi gondok dermesztik a tisztviselők jórészenek magas eszmények felé szárnyaló lelkeit, önfegyelmezéssel saját személyükben megteremtik a magyar szociális állam kibontakozásának előfeltételit.

Az élethez való jog és a munka piaca

„A kormányzás — előrelátás.” Ismerje fel tehát jó előre a nemzetek életének horizontján már felremlő újabb gazdasági válság elháríthatatlan szociális kísérő jelenségeit mindenki, aki nemzete sorsának alakulásáért felelős hatalmi tényező, de az is, aki — bár nem részese a közhatalomnak — együtt érez és gondolkodik népe államával. Számolnunk kell a knunkapiaei viszonyok romlásával, a munkanélküliség jelentős elmélyülésével. Igaz, bankpolitikával, termelési-, tarifa-, adó-, általában gazdaságpolitikával mérsékelhetjük a gazdasági világ hullámmozgásszerű változásainak káros következményeit, de ami ennek dacára érvényesül és tömeges elesettséget, emberi szenvedést okoz, csak szociálpolitikával orvosolható.

Keresztény állampolitika elismeri még azokban az országokban is az élethez való jog érvényét, ahol lekicsinylő hangsúllyal szoktak a keresztény jogbölcseletről, közelebbről a természeti jognak és a pozitív jognak megkülönböztetéséről szólni. Már pedig az élethez való jog elismeréséből következik minden közberendezésnek alapvető kötelezettsége, hogy intézményesen biztosítsa mindenki létjogát, aki uralma körében él. Az állam létének erkölcsi jogosítványa, hogy polgárainak természeti jogait sokkal tökéletesebben, teljesebben biztosítja, mint erre képesek lennének — az államot nélkülöző és ezért érdekeik védelméért örökös harcban álló — elszigetelt, „öncélú” egyének, családok. Gazdasági válságok idején, javakorbeli, családos, derék szakmunkások tízezrei vesztik el máról-holnapra, rövidebb-hosszabb időre egyetlen létalapjukat, kérésünket, az állam hatalmi berendezése pedig természetesen fölényes hatalommal megakadályozza azt, hogy ezek a létalapjukat vesztett egyének a magántulajdon sérelmére fedezzék családjaik legelemibb szükségleteit. A munkahelyüket és ezzel keresetüket vesztett tömegek az állam ilyen, különben észszerű ée hivatásából is következő magatartása folytán nem juthatnak rosszabb helyzetbe annál, amiben államszervezeten kívül lennének, mert ha a tömegek ennek ellenkezőjére döbبennének, az államra végzetes tömegmozgalmak hatalmasodnának el. Ennek megakadályozása a megelőzés célszerű módszerével nem az állam külön, hanem az összes állampolgároknak közös érdeke, beleértve azokat is, akik a legsanyarúbb élethelyzetük okán lelkes hívei minden bontó törekvésnek. Hiszen az állam mindnyájunk természetében rejlő sajátosságokból, szükségletekből sarjadt ki, mint az emberi együttélést rendező nélkülöz-

hetetlen központi társadalmi hatalom. Az állam nélkülözhetetlenségének és hasznának általános elismerése megköveteli, hogy érvényes legyen azoknak a munkanélkülieknek az élethez való joga, akiket az állam erővel megakadályoz abban, hogy a magántulajdon, terhére erőszakkal kielégítsék elesett családjuk elsőrendű életszükségeit. Az állam elemi kötelessége tehát érvényesíteni az önhibájukon kívül keresőképtelen munkaképes emberek élethez való jogát. Ennek a szociálpolitika keretein belül egyik legcélszerűbb módszere a munkanélküliségi a munkapiac megszervezésével mérsékelni, korlátozni, rövidíteni és — a közgazdasági észszerűség korlátain belül — arányosan megosztani.

A munkapiac szervezete szüntelenül módosul.

Olyan együgyűséget senki sem állít, hogy a munkapiac szervezése a munkaközvetítés hálózatának kiépítésével munkalehetőséget teremt ott, ahol gazdasági okokból hiányzik. A munkaközvetítésnek *nem* ez hanem az a feladata, hogy elősegítse a munkakeresletnek és kínálatnak minél gyorsabb, minél tökéletesebb és olcsón megvalósítható célszerű találkozást. Minden elvesztett munkanap keresetvesztést, a legmegfelelőbb munkaerőnek néhány órára nélkülözése, jövedelemkiesést okoz, mindkettő a nemzeti jövedelmet korlátozza, tehát szűkíti a nemzet életének anyagi alapjait. Ne gondoljuk, hogy ennek csak az üzletmenet hullámvölgyében van jelentősége. Távolról sem. Gondoljunk csak a közgazdaság szerkezetének mélyreható és szüntelen átalakulására, amely évtizedről-évtizedre módosítja, a különböző foglalkozási ágak, iparok, népi tartó, munkáltató képességét. A fejlődő és hanyatló iparágak viszonylagos jelentőségének állandó változása természetesen szüntelenül módosítja a munkapiac szerkezetét. így például Angliában 1923-tól 1933-ig 57 százalékkal emelkedett az elektrotechnikai iparok foglalkoztató képessége. 93 százalékkal a gépipar és műselyemiparé, 59 százalékkal a kereskedelemé, ezzel szemben 30 százalékkal csökkent a hajóépítés foglalkoztatóképessége, 33 százalékkal, a kocsigyártásé, stb. A gyökeresebb változás akkor válik beszédessé, ha nagyobb időköz áttekintésével azt vizsgáljuk, hogy milyen mértékben módosult a kereső népesség megoszlása a különböző foglalkozási ágak között ott, ahol különösen *gyors* volt a műszaki fejlődés irama, így az Északamerikai Egyesült Államokban 1880-tól 1930-ig a bányászat kivételével az őstermelésben foglalkoztatottaknak az összes keresőnépességhez, viszonyított hányada 49.4 százalékról

27.2 százalékra csökkent, a Kereskedelemé 12.2 százalékról 24.8 százalékra, az iparé pedig 26 százalékról 33 százalékra emelkedett.

A gyáarak megindultak.

A technológiai változások, a termelési, módszerek változása eltolta az egyes iparok súlypontját, a gyáarak megindultak, hatalmas iparok egyes vidékeket hűtlenül elhagytak, aszerint, hogy az egyes termelési módok miben telephelyen bizonyultak jövedelmezőnek. A „tudomány hatása a társadalomra” — Sir Josiah Stamp tömör megállapításával szólva (the impact of science on society) — átépítette annak gazdasági berendezkedését. A „fehér szén” térhódítása, a hydro-elektrikus erők diadalmos előretörése gyökeresen átalakította Északolaszország, Svájc, Ausztria és Franciaország iparát. A Vogézek, a Jura és az Alpok vizei, erői új telephelyeket írtak elő megannyi iparágnak és halálra ítélték sokezer eddig jövedelmező üzemet. Ezeknek a változásoknak üteme pedig a nemzedékváltásokénál gyorsabbnak bizonyult. Ugyanahhoz a nemzedékhez tartozók tömegei másutt is, nálunk is csak iparok, megszabott életkörüzetük, lakóhelyük változásával tudnak keresetre szert tenni. Jaj annak a nemzetnek, amely nem kíséri részletekig menő megfigyeléssel ezeket, a nemzet életberendezésének altalajában és felépítményében egyaránt végbemenő változásokat. Ezek a változások az ország egyes vidékeinek viszonylagos politikai, gazdasági, társadalmi jelentőségét, a népszerűségét, a vállalkozás rentabilitását, a nemzeti jövedelem alakulását, a nép megélhetésének alapjait, politikai teherviselőképességét érintik. Mennyi nemzeti érdek fűződik; ahhoz, hogy a kormányzat bibátiariul, teljesen és részletekig menő alapossággal áttekinthesse a nemzeti munka piaca összes jelenségeinek legváltozatosabb alakulását. Csak így lehet megbízható és időszerű alapokra építeni a szociális szellemű gazdaságpolitikát, az ipari telephelyeket befolyásoló, a *gazdasági-lag* is magasabbrendű érdekekből kiinduló iparpolitikát, a főcőaiminkapolitikát, a bérlpolitikát. Az irányított gazdálkodásból különbözőképpen vélekedhetünk, de annyi kétségtelen, «ogy a nemzetközi helyzet okán kényszerű, okkal-móddal folytatott irányított gazdálkodás a munkapiacot átfogó egységes, teakszerű és pártatlan, tehát hatósági munkaközvetítés nélkül elképzelhetetlen. Mennyit hallottunk az érték- és az árutőzsdék jelentőségéről, amit készséggel elismerünk. De vajjon akkor,

amikor a lelkes ember munkájának piacról van szó, nem száyszorta fontosabb a piac egységének, áttekinthetőségének, a pártatlan piacszervezés monopóliumának a kiépítése?

Munkaközvetítés idegen országokban.

Világszerte ma már mindezt nemcsak elismerik, de megvalósítják. Szociális műveltségtől áthatott társadalmak életében a munkapiac szervezése törvényhozásban és a sajtóban egyaránt sokkal többet vitatott téma az áru- és az értéktőzsdénél.

Ausztriában 1920 óta a munkaadók és munkavállalók kiküldötteinek paritásos közreműködésével dolgozó hatósági munkaközvetítők és munkaügyi hivatalok látták el a szóbanlevő feladatot. Belgiumban egy 1924. évi királyi rendelet óta *kiépített* munkaközvetítő hálózat közvetlenül a munkaügyi minisztérium irányítása alatt működik. Ezt a szervezetet tökéletesítette az 1933-ban létesült munkanélküliségi közhatóság. Bulgáriában az erről szóló 1925. évi törvény alapján Szófiában és Filippopolban munkatőzsdéket, és 31 munkaügyi hivatalt szerveztek, amelyeket a munkaügyi kormányhatóság irányít. Franciaországban a tízezernél kevesebb lakosú községek munkaközvetítő gyűjtőhelyeket, ennél nagyobbak külön munkaközvetítő szakhivatalokat, a megyék pedig munkaügyi hivatalokat létesítettek egy 1925. évi törvény alapján. Franciaország munkapiacát most 7 regionális, 90 departementi és 230 községi munkaügyi hivatal igyekszik kiegyensúlyozni.

A munkaközvetítésnek legnagyobb múltja Angliában van, ahol a munkaügyi minisztérium alá rendelt közvetítő szolgálat az 1909 óta kiépített szervezetnek 1200 munka tőzsdéből (labour exchange) egybeszótt hálózata irányítja. A fiatalok az iskolaügyi helyhatóságok munkapiac-szervező feladatkörébe tartoznak. Jugoszláviában 1922-től hozott jogszabály alapján 18 — közvetítést ellátó — munkaügyi hivatal működik.

A munkaközvetítés alap gondolatát annyi állam tett magáévá, hogy még felsorolásuk sem lehetséges, még kevésbé szervezeti alapelveik felvázolása. Csak a gondolat és az intézmény térhódításának érzékeltetése végett említjük a munkaközvetítésnek 1891. évi újzélandi, délafrikai, 1921. évi japán, 1931. évi északamerikai megalapozását és az első nemzetközi munkaügyi egyetemes értekezleten (Washington) 1919-ben elfogadott nemzetközi munkaügyi egyezményt. Ezt a munka-

idők és a munkavállalók paritásos közreműködésével létesítendő hatósági munkaközvetítő hivatalok szervezéséről szóló munkaügyi egyezményt eddig 28 ország, közöttük hazánk is ratifikálta

A magyar munkaközvetítés állami megszervezése Halaszthatatlan feladat.

És nálunk? Igen, nekünk is van munkaközvetítést szabályozó törvényünk, sőt nem is egy, mert az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítésnek hatósági ellátásáról szóló 1916:X VI t.c.-en felül, — amelyet az illetékes kormány hatóság 19.17 februárban hajtott végre — a mezőgazdasági hatósági munkaközvetítők munkája az 1898:11. t.c. 77. Ván alapul. A magyar szociálpolitika nagyobb dicsőségére tehát ezen a téren is tapasztalható az ipari és a mezőgazdasági szociálpolitika sorsos kettőzöttsége. Hasztalan hirdetik az embervédelem ügyének lelkes harcosai és a szaktudomány kiegyensúlyozott szellemű tanárai, hogy egy közgazdaságon belül csak egy munkapiac van, nem pedig kettő, legkevesbbé pedig olyan, részben iparosodott, országban, mint aminő a miénk, ahol a munkavállalók jelentős része a számottevő belsővándorlás következtében hol az iparban, hol a mezőgazdaságban dolgozik. Különbösen is, lehet-e megvalósítani a különböző vidékek és iparok munkapiaci aránytalanságainak kiegyensúlyozását, ha hiányzik ennek a feladatnak egységes, átfogó hatáskörű intézménye? A munkaközvetítés törvényhozási tárgyalásának anyagából kitűnik, hogy a földművelésügyi miniszter néni tudta, célszerűségi, elvi szempontból megvédeni a mezőgazdasági munkaközvetítés különállóságát. Báró Harkányi János kereskedelemügyi miniszter ugyanis az 1916 évi XVI. t.c főrendiházi tárgyalása során a következő bejelentést tette: „Mídon e javaslattal foglalkoztunk, — úgymond — letárgyaltuk annak készleteit az egyes tárcák képviselőivel és így igen tisztelt kollégámmal, a földművelésügyi miniszter úrral is. Ő azonban úgy vélte, helyesebben cselekszik, ha mielőtt a mostani mezőgazdasági munkaközvetítést átszervezi s azon eszmével foglalkoznék, hogy azt netán beolvassza az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítési szervezetbe, megvárja, hogy e szervezet, mely ma még csak kísérlet, hogyan működik, fenntartva; magának, hogy a tapasztalatokhoz mérten vagy reformáljad fcaját munkaközvetítési szervét, vagy esetleg egyesíti az ipari, bányászati és kereskedelmi munkaközvetítéssel.”

E század negyvenes éveinek végén a magyar nemzeti munka érdekeinek az 1916. évi háborús rendezés nemcsak azért nem felel meg, mert fenntartotta az ipari és mezőgazdasági munkaközvetítés idő- és célszerűtlen kettősségét, hanem azért nem mert nem felel meg a munkapolitikával szemben támasztott követelményeknek. Hatásköre nem terjedt ki az összes nem mezőgazdasági munkavállalókra, nem teremtette meg a munkapiac országos hálózatát, elmulasztotta, a közvetítés vármegyei hivatalainak megszervezését, nem vetett véget az iparszerű, a keresetszerű munkaközvetítésnek, eggyel több szervet alkotott, de nem a nemzeti munkapiac szervezeti egységét megjelenítő intézményt. Ha ezen felül mérlegeljük annak a hiánynak a jelentőségét, hogy az 1916:XVI. t.-c. nem valósította meg egyrészt a munkaközvetítésnek, másrészt a pályaválasztási tanácsadásnak, a közmunkapolitikának, a munkabér-szabályszerződések rendjének, a tanonepolitikának, a háztartási alkalmazottak erkölcsvédelmének, a munkásság utasági segélyének és az önhibájukon kívül munkanélküliek hatósági támogatásának országosan, azonos irányelvek szerint, intézményesen megszervezni kívánatos kapcsolatát, akkor, igen, akkor valóban elmondhatjuk, hogy munkaközvetítésünk nem reformra, hanem arra érett meg, hogy megvalósítsák azon a színvonalon, amelyet megkövetel a nemzeti munka jelentősége, az embervédelmi, a családvédelmi és a közgazdasági érdek amit lehetővé, tesz megannyi külföldi és hazai intézmény több évtizedes működéséből leszűrhető tapasztalat.

Egy állami és hét vidéki városi hatósági munkaközvetítőn felül az ipartestületek, egyesületek és munkásszervezetek 130 úgynevezett közhasznú ingyenes magánközvetítő irodája és számos keresetszerű munkaközvetítő látja eí a munkapiac-szervezésének hatalmas feladatát. Ma a szociális feszültségek különböző okokból nem nyilvánulnak meg az ipari-városi munkásság demonstratív tömegmegmozdulásaiban, A tőke és a munka örök pörében a viszonyok nyomása alatt a felek hallgatólagosan, ideiglenes és bármikor felmondható kényszer-egységére léptek.

Ezalatt a pozícióharc változatlan kitartással folyik. Bármi is legyen végeredményben ennek következménye, egy bizonyos: a munkapiac szervezése semleges terület, a munkaközvetítés nem lehet fegyver sem a munkaadók, sem a munkavállalók kezében, de üzlet sem jó- és rosszhiszemű sáfárok számára. A munkapiac szervezése nemzeti érdek és ezért nemzeti feladat, amelynek pártatlan, tökéletes és gazdaságos megoldására egyedül az állam hívatott.

Valósítsuk meg az újabb gazdasági válság előtt, most, amikor a munkapiaci helyzet még lehetővé teszi a reform gyakorlati végrehajtását.

Munkaközvetítés és politika

A hadigazdálkodás és korszerű embergazdálkodás munka-ökönómia követelményei nagy lépéssel vitték előre az általános érvényű állami munkaközvetítés megvalósítását. Országos érdekű feladat ez, amellyel a közvéleménynek idejében és szakszerűen kell foglalkoznia, részint országos nemzetpolitikai hordereje miatt, részint pedig azért, mert még a reform előkészítése idején nyilvánítani akarjuk álláspontunkat, amely ennek a reformnak érdekében tizenhét éven át kifejtett munkásságunk alatt kialakult.

Mindenekelőtt: a munkaközvetítés államosításának a kérdésébe senki se keverje bele az alkotmányosság ügyét. Hasinégis megtennék, magatartásuk csak üzleti vagy politikai önbest takarna Ez az ügy nem közjogi, hanem önmagában véve közgazdasági, magasabb szempontból: nemzetpolitikai kérdés. Amikor Anglia 1906-08-ban megszervezte, még pedig köztörvényi alapon a labour exchangeket s Németország 1923-ban megvalósította a kizárólagosan hatósági munkaközvetítés birodalmi hálózatát és Wilson adminisztrációja ezzel körülbelül egyidejűleg kiépítette az Egyesült Államok munkapiacát szervező szövetségi intézményt, akkor ezek az országok minden bizonnyal nem azért hajtották mindezt végre, hogy gyengítsék Országtik demokratikus erőit. Ahol ebben a kérdésben a munkáspártok hivatalosan megnyilatkoztak, mindenütt a hatósági munkaközvetítés mellett foglaltak állást. Ilyen előzmények után érthető, hogy még nem is oly régen a Blum-kormányának egyik első reformcselekedete volt a francia munkaközvetítés katosági formájának az előkészítése.

Őszintén szólva, ha a hatósági munkaközvetítés múltját feszegetjük, lépten-nyomon azt látjuk, hogy mindenütt az országok politikai szerkezetében baloldalinak mondható kormánypártok működéséhez fűződik ennek a kérdésnek törvényi rendezése. Téves lenne mindebből azt a következtetést levonni, hogy a hatósági munkaközvetítés baloldali, azaz olyan gondolat lenne, amelyben akár a liberális, akár a marxi felfogás jutna kifejezésre. Éppen ellenkezőleg: az ilyen irányú reform elvi értelemben antiliberalis, mert fontos terepen jelentéke-

nyen kiterjeszti az állami beavatkozását, de egyben antimarxi is, mert az állami befolyás intézményes növelése tudvalevően nem az az út, mely „az állami elhalása box”, ennek a marxi jóslatnak beteljesedéséhez vezetne. Ha külföldön mégis „baloldali” kormányok kezdeményezték ennek az intézménynek a kialakítását, ezt kizárólag azért lellek, mert nagy munkásszavazó rétegekre támaszkodtak és ezeknek a rétegeknek létérdeke az ingyenes, pártatlan, szakszerű és országosan átfogó munkaközvetítés. Minthogy ilyen tulajdonságokkal csak állami munkaközvetítés rendelkezik, a munkásszavazó rétegek érdeke kiváltotta az ilyen értelmű politikai magatartást.

Más országokban, minél nálunk a világháború idején, ugyancsak a szakszerű megfontolások váltották ki a hatósági munkaközvetítést, amelyek az árupiac megszervezéséhez, a» aru- és értéktőzsdék kialakulásához vezettek: a kereslet és kínálat minél gyorsabb és olcsóbb találkozása, a piac áttekintésének elősegítése, a közgazdasági, ennek keretében a termelési érdek. Most is egyedül a közgazdasági érdek eléggé súlyos ahhoz, hogy pusztán erre figyelemmel is megvalósítsak a munkaközvetítési reformot. De más súlyos közérdekek is emellett szólnak.

Az OTI és a MABI fontos szerepe az állami munkaközvetítésben.

A XX. század szociális államában a munka nem áru, hanem egészen más, nemzeti szempontból több, fontosabb. Ha tehát az árupiac megszervezésére annyi gondot fordítanak, akkor méjj tökéletesebben kell eljárni a munkapiac megszervezésével. Nem elég a forgalmat megfigyelni és lebonyolítani, Olyan intézményeket kell megvalósítani, amelyek részben megelőzik, részben kiküszöbölik a forgalom aránytalanságait, mert ezek embertelen jelenségeket váltanak ki. Ezért a hatósági munkaközvetítéssel kapcsolatba kell hozni a munkavállalási engedélyek, a pályaválasztás, a képességvizsgálat, a belső vándorlások, a foglalkozási átképzések (ilyen irányú segélyek), a munkások felmondási jogának, a sztrájkjognak és a kollektív szerződéskötésnek az ügyét. A munkaközvetítést és a társadalombiztosítást még nem kell egyesíteni ahhoz, hogy elkerüljük a munkaadók többszöri szociális vonatkozású. — jelentéstételét. A munkaviszonyok kezdetéről és végéről szóló nélkülözhetetlen nyilvántartást, a munkaközvetítés ügyis vezetheti, ha az összes munkaadók két példányban csak az OTI-nak és a MABI-nak jelentik a munkaviszonyokra vonatkozó

adatokat, a másolati példányt ezek az intézetek pedig naponta továbbítanák a munkaközvetítéshez, A munkaadók tehermentesítésén felül ez még azzal az előnnyel is járna, hogy nem kellene két szervezetnek külön-külön ellenőrizni, hogy a munkaadók eleget tesznek-e és milyen mértékben a szóban levő kötelezettségüknek, ami igen fontos, súlyos és költséges feladat. Erre nyomatékosan figyelmeztetem azokat, akik a munkaközvetítés reformjával kapcsolatban bárminő szerepet játszanak. Gondolják meg: tömérdek ügyviteli költséget, az érdekelt közönség tengernyi bosszúságát takaríthatják meg, ha szervezeti kapcsolatot teremtenek a társadalombiztosítás és a munkaközvetítés nyilvántartásai, ellenőrzései. az egyes munkaviszonyokat megállapító, rögzítő, munkaadói jelentéseket feldolgozó teendői között. Ennek elmulasztása miatt a magyar szociálpolitika éppen úgy felelőssé tenné a közvélemény előtt a mulasztás elkövetőit, ahogyan nem mulaszthatja el a felelősség felvetését a családi munkabér-rendszer rossz megvalósításáért.

A szociálpolitikai intézményeknek csak ebben, az összefüggésben lehet, a munkaközvetítést úgy megoldaniok hogy szakszerű, gyors, olcsó, tehát mind a termelés, mind az összes munkavállalók érdekeit kifogástalanul szolgáló működésével értéke legyen a nemzetnek és pusztán létevel is feleslegessé tegyen minden más közvetítő intézményt.

Aki komolyan veszi a most tárgyalt kérdést, az a munkapiacról ki akar seperni minden parányi vagy vaskos részérdeket, üzletit, politikait egyaránt. A munkapiac, a nemzeté, ezen belül mindig a termelésé, a nemzeti munka keretében pedig a munkásságé. Üzlet, politika — el a kezekkel!

A nemzeti munka megszervezése honvédelmi érdek

De egy politikát itt is elismerünk, mi követelünk; a nemzetpolitikai szempontnak feltétlen érvényét.

Hogyan? A munkás számára szinte, mindent jelentő munkát csak olyanok közvetítsék, akik minden hátsó gondolat nélkül, szakszerűen elsősorban a leghozzáértőbb, a legnehezebb szociális viszonyok között élő, nemzetük iránt odaadó hűséget tettekkel is megvalló munkásoknak sietnek segítségére. Ne tévesszük szem elől: a munkaközvetítés fegyver, amellyel élni lehet az üzlet, a pártpolitika, de a nemzet érdekében is. Ezt a fegyvert olyanok forgassák, akik ugyanabban a szellemben llnak, mint a véderő tagjai. És itt eljutottunk a legfontosabb időszerű szemponthoz, a honvédelmi érdekhez.

Totális háborútól hangos a világ. Minden nép kötelessé-

gének tartja, hogy a legmagasabbra fokozza a háborús felkészültséget, a nemzet erőinek végső erőfeszítésre való alkalmasítását. Anglia esete súlyos bizonyosság arra, mit kénytelen egy nemzet megtűrni és elviselni, ha átmenetileg elernyed és elmulasztja honvédelmi készültségét kiépíteni. Ehhez mulhatatlanul hozzátartozik a munka és a munkapiac olyan megszervezése, amely mindent a nemzeti szempontnak rendel alá és megteremti az esetleg elkerülhető, de bizonytalan időpontban előforduló ipari mozgósítás előfeltételét. Vegyük tudomásul, hogy a nemzeti munka megszervezése nélkül nincs magas határfokú ipari mozgósítás, enélkül pedig csökkenhet a nemzet életére döntő jelentőségű győzelem esélye.

A legerősebb — általunk először három eszi ende je hirdetett — érvhez értünk: a magyar honvédelmi érdek — minden egyéb közhasznú érdektől függetlenül — megköveteli a nemzet munkapiacának sürgős megszervezését. Mennyi időt jelent ez? Szakértők számára egy álló esztendő. Két hónapot vesz igénybe az erről szóló várva-várt törvény végrehajtási utasításának és a részletes intézkedéseknek kidolgozása, legalább egy hónapot a személyzet kiválogatása, három hónapot a személyzet kiképzése, nyolc hónapot a szakmánkénti szervezet épületkereteinek berendezése.

Vegyük tudomásul: ha már most megalkotjuk a vonatkozó törvényt, az ezzel megalapozott szervezet a jövő nyár előtt jól nem működhet. Tekintsünk a nemzetközi helyzetre, a honvédelmi érdekre és aztán kérjük: szabad-e „munkaközvetítés reformjával tovább késlekedni?

Nem és ezerszer nem!

A fizetéses szabadság ügye.

A múlt század kezdetén az angol textiliparban körülbelül megegyezett a mechanikus szövőszékek és az ezeket kiszolgáló munkások száma 1850-ben ez az arány megváltozott; másfel szövőszék jutott egy munkásra 1893-ban már 4 és fél. Az U.S.A-ban 6, 1915-ben 16 Northrop-rendszerű szövőszék esik egy munkásra és 1931-ben Lancashirben éppen azért fajult el az ipari vita, mert a munkaadók általános érvényt iparkodtak szerezni annak az irányelvnek, hogy minden szakmunkás 16 szövőszéket szolgáljon ki.

A varrónő gépelőtti életében percenként 20-25-öt öltött. Később kb. 60 volt a kézzel, vagy lábbal hajtott egyszerű

varrógép öltéseinek percenkénti száma, ami a gép tökéletesítésével és elektrifikálásával a közelmúltban 1500-ra emelkedett. Az Amerikai Egyesült Államok munkaügyi minisztériuma szerint a munkások fejenkénti átlagos termelőképessége 6 esztendő alatt a, gépiparban 34.5 százalékkal, a bányászatban 27 százalékkal, a mezőgazdaságban pedig 20,5 százalékkal emelkedett.

A gépek térhódítása megsokszorozta az emberi munkaerő termelőképességét. Kinek volt ebből haszna? A munkaidő kétségtelenül csökkent. 1815-ben a heti munkaórák száma az egykori lancashirei üzemekben általában 80 óra volt. 1830-ban 72 óra, 1890-ben 54 óra, 1900-ban 48, 1930-ban pedig 45 óra. Kérdéses azonban, hogy vajon a munkaidő csökkenése és a reálbérek emelkedése megfelel-e a munkás produktivitása fejlődésének, annak a roppant jelentőségű folyamatnak, amelynek irányát és ütemét a technika fejlődése diktálja,

Ha a termelés elmulasztaná a munkaidőnek a munkások átlagos produktivitásával egyidejű és arányos csökkentését, állandósuló népességnél és fogyasztási szokásoknál tartani lehetne a munkapiacnak olyan krónikus megromlásától, ami különben nem feliétlen kísérő jelensége a mechanikus termelésnek. A gép logikája rövidebb munkaidőt parancsol, ami javítja a munkapiacot és megadja a lehetőségét annak, hogy a munkás kultúreberré és tudatos állampolgárrá fejlődjék. A kultúra magvait felnőtt korban ugyanis nem a napi robotban fogadja be az emberi szellem, megtermékenyülésének órája a kötetlen, a szabad időre esik. A munkaidő csökkenését kiváltó technikai haladás és ennek életformája, a nagyüzem ezért nem butítja az embert — miként ezt sokan hibásan feltételezik —, hanem éppen ellenkezőleg, megteremti az egyéniség kibontakozásának legfontosabb feltételét, számos kötetlen óra feletti szabad rendelkezés jogát,

A munkásnak joga van arra, hogy örüljön a létnek

A tudomány és a társadalom fejlődésének egymásra hatását vizsgáló kutatástól immár eldöntött kérdés: célszerűbben és tökéletesebben tudjuk helyreállítani a technikai tudományok eredményeinek gyakorlati alkalmazásától megbontott társadalmi egyensúlyt, a szabadidőnek minél általánosabb bővítésével, semimint a munkamegtakarító gépektől felszabadított munkaerő- és időmennyiségnek újabb, meg újabb tavak kitermelésére való fordításával. *Mert nem kevesebbről van szó, mint a példatlan mértékben megzavart társadalmi*

egyensúly helyreállításáról, amikor a szabadidő bővítése útján keressük azt az életformát, amelynek feltételeit megteremtheti a tudomány, a technika, de amely felé oly bizonytalan, tétova lépéseket tesz az emberi együttélés szervezésére, hivatott politika

Az 1919. évi Washingtonban tartott első Egyetemes Munkaügyi Értekezleten az egyik delegátus a következőket mondta: „Nem arról van csupán szó, hogy egyszerűen ki mondják a nyolcórás munkanapot. A kérdés lényege nem ebben, nem is a béremelésben, hanem a szabadidő lebe tőségé ben rejlik. A munkások részére bizonyos szabadidőt kell biztosítani inkább, semmint béreiket emelni, mert mindenkinek *be kell* látnia: a munkásnak joga van arra, hogy a munka abbahagyása után örüljön a létnek, hogy felüdüljön, fejleszthesse műveltségét és foglalkozhassak családjá és a társadalom irányában reá. háruló kötelességeivel.”

A fizetéses szabadság rendszere külföldön.

Az egyéni és a közösségi sors összefüggéseit a szociális állam szempontjából megítélő kormányzatok nem tértek ki a társadalmi igazságosság elvi alapján támasztott ama követelmény teljesítése elől, hogy a technika fejlődésének eredményéből arányosan részesüljenek azok, akiknek produktivitását fokozta a természettudományos fejlődés ráhatása az üzemi életre s akik a műhelyek racionalizált termelési rendjében csúcsteljesítményeit adják az ember teremtő erejének. Ezért ma már igen sok állam törvényhozása minden munkavállalónak — alkalmazottnak és munkásnak egyaránt — biztosít évi fizetéses szabadságot, ezek: Belgium, Brazília, Bulgária, Chile. Csehszlovákia, Finnország. Franciaország, Cuba, Lengyelország, Lettország. Luxemburg, Mexikó. Norvégia, Olaszország, Peru, Portugália, Románia, Spanyolország, Svédország, Szovjetoroszország. Angliában az autonóm munkajog, tehát érdekelt munkaadók csoportjainak kollektív megállapodásai rendezik ezt a kérdést. Németországban pedig a munka nemzeti rendje keretében a munkások évi 6-15 napig, néha ennél is hosszabb fizetéses szabadságban részesülnek. A felsorolt országokon kívül az ország az alkalmazottak és munkások egyes csoportjai javára valósította meg a fizetéses szabadságot, ezek: Argentína Dánia Délafrikai Unió. Észtország. Görögország. Haiti, Irak, Írország. Jugoszlávia Kína Kolumbia, Litvánia, Panama Szalvador. Svájc és Uruguay.

Hangsúlyozzuk, évenkénti szabadságról van szó, amely-

nek folyamán az alkalmazott és munkás teljes fizetésben, illetőleg munka bér be ti részesül. Ki kell venni az embert az örök robotból, meg kell védeni a lelkét a korai elfonnyadástól, meg kell adni a lehetőséget annak, hogy legalább egy héten a egyéniségét már-már elnyelő, örökön azonos életkörünyezettől, a műhelytől, az üzemi fegyelemtől, az állandó, kérlelhetetlen megkötöttségtől távol, új, változott, egészséges, reménykeltő, lelket, testet üdítő, természetes környezetben, lehetőleg szerettei körében találkozzék magával, személyiségével. Teljes individualitásában kiteljesedve, a maga totális énjével, egyezer emberi szabadságának és méltóságának büszke öntudatával körültekintően és ha ösztönei végképpen meg nem romlottak, — az élet megbonthatatlan nagy egységének megérzésével — feltekinthessen.

— Ezt akarjuk! Ezt kapják megannyi külföldi munkás-milliók, ezt akarjuk a magyar családoknak és a magyar nemzetnek, mert igazán nem közömbös, van-e évi gondtalan szabadsága a mások szolgálata bari álló tömegnek, igazán nem közömbös, hogy legalább évenként egyszer önmagára és nemzetére eszméljen az, akinek gondját és gondolatját különben lekötöti a mindenkori kenyér ügye.

És mi van nálunk?

Es ma van nálunk! A magú na I ka I urazott férfiaknak (24.4%) és a nőknek (21.2.2% egyformán az egynegyed része egyáltalán nem volt szabadságon, bár az utolsó ilyen természetű fővárosi felvétel idejében a férfialkalmazottaknak csak 17%-a, a nőknek pedig csupán 23.9%-a volt egy évnél rövidebb idő óta ugyanannál a munkaadónál szolgálatban. Ezek az adatok megdöntik azoknak a jóindulatú és szociális felfogású munkaadóknak a hiedelmét, hogy az általuk követett emberséges gyakorlat a magánalkalmazotti munkaviszonyok bari általános érvényű. Szóljunk a munkásság fizetéss szabadságáról! Senki se adjon hangot annak a cinikus, embertelen felfogásnak, hogy ott van a munkanélküliség, amikor a munka — ha tetszik űeki, ha nem — kipihenheti magát. Senkinek sem kívánom a léleknek és a testnek ezt a pihenőjét. Amikor bizonytalan a betevő falat, amikor az elesettség örli a családtagjai előtt üres kézzel tehetetlenül vergődő családapa emberi önérzését, amikor kerüli az otthont, mert fél ismét azzal betoppanni, hogy nincs ... sem ma, sem holnap. Mert nincs idegtépőbb félelem a gyermekei táplálásáért reszkető anya aggódó, követelő, vádoló tekinteténél. Nincs szörnyűbb munkája a léleknek, szel-

lemnek, idegnek a munkanélküliség, a létbizonytalanság, *ti* gazdasági feleslegesség terhének elviselésénél. Isten legyen irgalmas annak, aki a munkanélküliséget pihenésnek, szabad Ságnak, üdüléssel egyenértékűnek veszi. Ritka kivételektől eltekintve, Magyarország munkásságának 1938-ig nem volt fiaetései szabadsága

Ezen a helyzeten a munkásviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937:XXI. t.c. sem változtatott. Nem pedig azért, mert ennek a törvénynek a fizetési szabadságról szóló keretintézkedései és pedig a 11-13. §-okat a most folyó háború küszöbéig nem töltötték ki a gyakorlati élet tartalmaival. Ezt három okból nem értjük:

A törvény általános indoklásából kitűnik, hogy a törvényelőkészítés igen helyesen hasznosította a fizetési szabadságról szóló és az 1936. évben tartott XX. Nemzetközi Munkaügyi Egyetemes Értekezleten nagy szótöbbséggel — 99 százalékkal 15 ellenében — elfogadott egyezmény-tervezetet előkészítő bőséges külföldi anyagot, amelyet a genfi nemzetközi munkaügyi hivatal állított össze. Így tehát már a kerettörvény javaslatának benyújtása előtt kialakultak a nemzetközi megvitatásban tisztázott irányelvek és ismertetések voltak a végrehajtásnak számos országban, bevált módszerei.

A nemzetközi egyezmény előkészítése során a magyar kormány 1935 decemberében hivatalosan közölte a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal, hogy kívánatosnak tartja a fizetési szabadság kérdésének nemzetközi szabályozását. Az Egyetemes Értekezlettől elfogadott egyezménytervezet nem tartalmaz egyetlen olyan intézkedést sem, amely sértené a magyar kormánynak „Genf-fel kötött felfogását, amit különben nemcsak az 1937. évi XXI. t.-e. 11-13. §-ainak a szövege és a hozzá fűzött miniszteri indoklás is bizonyít, hanem az a körülmény is, hogy a törvény III. fejezetének végrehajtásaként készülő rendelet-tervezete a nemzetközi egyezmény-tervezeten épül fel és érvényesíti azokat az elveket, amelyeket a genfi tárgyalások alapjául a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal kialakított.

A nemzetgazdaságban nem észlelhető olyan számottevő eltolódás, amely a rendezés elodázását megokolná. Való, hogy a rendezés alapjául szolgáló jogszabály kifejezetten kerettörvény, miért is ennek a 18. §-a az illetékes miniszterekre bízta hogy a közgazdasági viszonyokra tekintettel, esetleg fokozatosan léptessék hatályba a törvény intézkedéseit. De, ha azt akarják, hogy e nagyjelentőségűnek hirdetett törvény beváltsa a hozzáfűzött várakozást, akkor közérdekű, hogy ne halogassák a legfontosabb rendelkezések végrehajtását.

Ma még viszonylagosan kedvelő üzletmenet állandóanlásában okunk van kétkedni. Ha még a hullámhegy tetején késlekedünk, a törvényhozástól, már cél- és észszerűnek minősített szociálpolitikai intézkedések végrehajtásával, ezek ínég kevésbé valósulnak meg akkor, ha az üzletmenet változott irányzata már a hullámvölgy felé mutat.

Munka — Szabadság — Egészség.

Sok minden történt — gazdasági elesettségünkhöz képest különösen. sok — a munkáért, de annál kevesebb az egész emberért. A húsból, vérből felépített munkagép megkapta a magúét, legalább is azt, amit gazdaságosan megfizetett, de el-sikkadt az a szellemes, lelkes életégység, amit embernek hívnak és akit olyan reménytelen törekvés a különböző foglalkozások tisztviselő, munkás, gazda, iparos fogalmaival maradéktalanul kifejezni. A gazda és iparos, a tisztviselő, a munkás mérhetetlenül több annál, aminek — a tulajdoni rendijén és a társadalmi munkamegosztásban kialakult helyzete — keresőtevékenysége miatt nevezik. Az ember-személyiség igazán ott, érvényesül, ahol a hervasztó, idegtépő, egészségromboló robot nem jellemsorvasztó szolgaság, nem erkölcstelen függés, hanem csupán anyagi alapja az emberi képesség kibontakozásának, próbatétele a kitartó áldozatkészségnek és ezért mint kemény, állandó kötöttség - előfeltétele a munka elvégzése után a kötetlenség, a szabadság megbecsülésének. A munka erkölcsi tartalmának és az emberszemélyiségnek tisztelete egyaránt megköveteli, hogy a munka ne legyen robot, a munkás pedig a foglalkoztatás rendszere révén. — ne lehesse merőben eszköz, mert az ember a maga pompás személyiségében sohasem lehet eszköze sem a tőkének, sem a politikának, sem nálánál hatalmasabb embertársának. Munkavédelemmel egymagában a legerősebb, a legeltökéltebb és a legszociálisabb közhatalom sem birkózhat meg ennek a követelménynek megfelelő roppant feladatokkal. Az egészségügy, munkaszünetek, óvórendszabályok, baleset háritás, az irodák szépítése és higiéniája mind igen jelentőségteljes tények, de a munka robot marad, ha napi 10 12 órán át ez az élet tartalma, és ennek nyomasztó súlya alatt sivárrá, tártai-inatlaná, eseménytelené válnak a hátralévő órák, amelyekben élményeket csak a romboló szenvedélyek tudnak kiváltani.

Az élet forradalmasításával egyértelmű tehát a tömegek munkaidejének rohamos és jelentős csökkenése. Napi 10-12 órától 7-8 órára csökkent a rendes munkaidő, ugyanakkor amikor az utolsó két évtized alatt lepergett második ipari forradalom a teljesen ős részben automata-gépek feltartóztatlan térhódítása a munkateher jelentős részét levette a lelkekről, az idegekről, a feszülő izmokról. Új távlatok nyíltak meg a tisztviselő- és munkásmilliók előtt: új, eddig ismeretlen lehetőségei az apró örömöknek, a sportnak, a természet felfedezésének, a nevelésnek, a családi otthonnak, a kultúrának, a politikának, az életnek. Négy olyan órát kapott az ember, amellyel a munka rövidült, miért is ezt a négy órát már nem kell több alvással, táplálkozással ellensúlyozni.

Mi volt még nem is oly régen egy munkanap! Munka: 10-12 óra, munkába menet-jövet sokaknál 1 óra, alvásra 8 óra, étkezésre, szórakozásra, és a családnak maradt legjobb esetben 5, gyakran azonban csak 3 óra. A napi munkaidőnek 3-4 órával csökkenése tehát a többségnél megduplázta a munkától és alvástól le nem foglalt életidőtartamot. Innen a tömegek ellenforradalma, igényeiknek, fogyasztási szokásaiknak. rohamos átalakulása

Lehet-e közömbös a nemzetre, az államra, a kulturáltak hordozóira, a közgazdaságra, hogy az emberek százezrei mire fordítják a hétköznapi fel szabadult idejét? Nem gondoljuk, hogy az állampolgári öntudat szellemi összetétele, a tömegek társadalmi, politikai akaratképződésének iránya, a nép kulturális fejlődése, biológiai értékeinek alakulása, erkölcsi színvonala, munkaképessége és készsége a közvetlen és a távoli jövőben jelentős mértékben attól függ, hogy mit kezdenek el a felszabadult napi 3-4 órával?

Nagyipari, termelési tapasztalatainkból és a munka idejét fokozatosan korlátozó munkajognak eredményeiből következik, hogy Északamerikában és Angliában ismerték fel először a magángazdaság életében a szabadidő hasznos eltöltésének általános társadalmi, emberi jelentőségét. Amerikai gondolkodói a *recreation*-, az ember lelki, szellemi birtokállományának megvédése a lelket, szellemet hervasztó egyoldalú munka folyamatok hatásától és ennek sikertelensége esetén, éppen a mechanikus munkafolyamat során lelkileg aszellemileg ki merülő ember re kreálása, újraépítése.

Ennek a gondolatnak szolgálatára szervezte dr. J. Lee az amerikai National Recreation Association! és rendezte meg, hozzátehetjük világraszóló sikerrel, a Munka-Szabadság Egészség eszmeháromsága jegyében a szabad idő- mozgalomnak

első nemzetközi kongresszusát Los-Angelesben 1982-ben. A dolgozó tömegek szabadideje szórakoztató és hasznos eltöltésének gondolatából és a mű kedvelő színjátszás évszázados, kedves és értékes hagyományaiból indult ki a brit népszínjátszás mozgalma, amelyet a British Drama League olyan nagy sikerrel irányított, hogy Angliában a mostani háború kitörése előtt ezernél több nagyvállalatnál a tisztviselők és a munkások közös szintársulatai saját színházaikban hétről-hétre rendszeresen játszanak és pedig változatos műsorral, sokszor művészi színvonalon. Ezzel párhuzamosan az Earl of Derby elnöklete alatt, működő Országos „Játszótér” Szövetség fiatalok és felnőttek számára egyaránt ingyen, vagy gazdaságosan igénybevehető sportpályákról gondoskodik. különösen oly módon, hogy pénzadománnyal szegényebb községek számára is lehetővé teszi modern sport pályák létesítését, illetve, hogy ezek társadalmi helyzetre tekintet nélkül igénybevehetőek.

A szabad időtöltés értelmes alakítása a test és a lélek erősítése útján a munkateljesítményt nagymértékben fokozza és ezzel a népi erő és a nemzeti vagyon gyarapításának fontos tényezőjévé válik. Ennek az igazságnak felismerése nem maradhatott sokáig az angol szászok értékes előjoga Annál kevésbé, minél erőteljesebben vitték az angol-amerikai emberbarátok világszerte a köztudatba, hogy egyedül az üzemeknek és a lakhelyeknek szabad természetbe telepítése szüntetheti meg a környezet sivárságát és a tömegek gyökértelenségét. A közgazdaság és a tömegek megélhetése szempontjából az iparosodás nélkülözhetetlen. Téves felfogás azonban, hogy a műhelyek világa és a természet; két összeférhetetlen külön világ. hiszen csak a kérdés tisztánlátásán és szervezőképességén múlik, hogy kialakítsuk az otthon, a műhely, a kultúra és a civilizáció egészséges, lelket, szellemet, testet üdítő természetes környezetét. Ezzel a felfogással különösen az amerikai eredmények hatottak az olasz szociális gondolatra és ösztönzést adtak az olasz szabadidőmozgalom központi szerve, a Dopolavoro munka után többirányú munkájának.

A Dopolavoro és a Kraft durch Freude.

Az olasz Dopolavoróról szólva, a fascista szociálpolitikusok is elismerik, hogy ezt az immár legnagyobb múltra visszatekintő, félig állami, félig társadalmi (parastatalis) intézményt a nyolcórás munkanapról szóló 1919. évi washingtoni nemzetközi munkaügyi egyezménynek Olaszország részéről 1920-ban megtörtént becikkelyezése érlelte ki, amikor is közér-

dekúnek bizonyult a munkásság megduplázott szabadideje el-
töltésének állami befolyásolása. A Dopolavoro működését lé-
nyegesen elősegítette, hogy szervezetileg és pénzügyileg a
fasciste, szindikalizmusra, a korporatív rendszerre és a korpo-
rációknak arra a minisztériumára támaszkodhatott, amely
nem egyik vagy másik termelési ágának, nem is csupán a mun-
kának, hanem a korporációk tanácsában képviselt összes fog-
lalkozásoknak termelés- és munkapolitikai kormányhatósága.
Az olasz példa nyomán valósította meg Németország az „Élet-
örömből erő”, a „Kraft durch Freude” hatalmas szabadidő in-
tézmenyét, amely az összes foglalkozásokat tömörítő Munka-
front (Arbeitsfront) felépítményeként ma 30 milliónál több
tagot ölel fel és a tőle szervezett szabad időtöltéssel összefü-
gésben 1927-ben közel 2 milliárd M-t mozgatott meg. Figye-
ltem remél tó kezdeménynek bizonyult az osztrák rendi szerve-
zethez simuló Neues Theben intézmény is, amelynek szerkezeti
felépítése az olasz Dopolavoro-ra emlékeztetett.

Nem paradoxon-e a szabadidő megszervezéséről szólni,
amikor a szabad ember szabad időtöltésének elősegítésével ép-
pen azt kell lehetővé tenni — úgymond Bonvoisin —, hogy az
egyén visszaszerezhesse függetlenségét, önmagában megtalálja
személyiségét, azt, ami a mechanikus munkafolyamatok során,
a munka idején oly gyakran elkallódik! Egészen, kétségtelen:
kényszerű időtöltés, bár megfelelhethet a kényszert alkalmazó fel-
fogásának, ízlésének, emberi és politikai törekvéseinek, soha-
sem leltet üdülése, lelki-szellemi felfrissülése annak, aki a
kényszert elszenvedni kénytelen. Ennek az igazságnak elismer-
ésével nem feledkezhetünk meg arról az igazságról sem, hogy
minden szabadság csak akkor becses a közösség és az egyén
szempontjából egyaránt, ha erre ránevelik az embereket. Az is
kétségtelen, hogy felelősségteljes élés a szabadsággal, tehát en-
nek gyakorlása igen értékes ön- és társadalomnevelés, miért is
nincsen hasznos szabadidőtől és a szabadság átélésének élme-
nye nélkül, összhangba kell tehát hozni a szabadság nagy el-
vét a vele való visszaélés elhárításának közérdekű követelmé-
nyével. De hogyan!

Nem mi mondjuk, a newyorki *National Recreation Association* igazgatójának megállapítása: Ami használ az
egyiknek, árt a másiknak. Ne kötelező, részletes szabályok, ha-
nem irányelvek legyenek, amelyeket a kormány ír elő. Az
állam teremtse meg az értékes szabad időzés lehetőségét, terét
és keretét. Fogadjuk el G.-Town Kirby álláspontját: *szabadsá-
got a szabad időben*. De ne essünk túlzásba, hiszen annyi érdek
fűződik a hasznos, egészséges, erkölcsös időtöltéshez. A munka
egyhangúságának, változatlanságának ellensúlyozására a sza-

badidő értékesítése legyen változatos, szüntesse meg az egyoldalú munkával járó szellemi tompaságot, élezze, fejlessze a személyiséget, gondolkodásra, alkotásra, tetterre, a személyiség érvényesítésére serkentsen. Találón mondja a Dopolavoro vezérigazgatója, Vorradu Pucetti: a munka, létalapot, a szabadidő élettartalmat ad, Az életnek értékes belső tartalma azonban csak akkor fejlődhet, ha helyreáll a munkától megzavart belső egyensúly, aminek feltétele, hogy a szellem embere a szabadidőben testi erejét, képességeit fejlessze, a testi munkás pedig szellemi képességeit, bonthassa ki. A szabadidő ilyen értelemben is hasznos alakításának módja elsősorban attól a keresetszerű munkától, az ezzel járó erőkifejtés formája lói. függ, amelynek jellegével és ütemével kell összhangba hozni a szabad időtöltés módját és ütemét. *Mindenképen biztosítanunk kell az egyén életritmusának az egységét, szabadidőben és munkában, különben zavar támad testben, szellemben, lélekben egyaránt.*

Elképzelhető, hogy minden előismeret, tanácsadás nélkül a tömegek tagjai ösztönszerűleg helyesen fogják megítélni, hogy milyen sport, ismeretszerzés, egészségápolás, erkölcsös kedvtelés felel meg az aktív pihenés követelményének, a fáradtság teljes feloldásához fűződő egyéni, családi, közgazdasági érdekeknek! A tömegnek felelőtlen hízelgés helyett, ismerjük fel, hogy magas műveltségű férfiak is sokszor esztelenül, egészségteleiül, képességeik kifejtése szempontjából káros módon értékesítik szabadidejüket. Szabad-e az államnak közönbösen megtűrni, hogy százezrek szabadidejük esztelen eltöltésével lelki, szellemi, testi erőiket, a munkaképességüket rombolják? Amikor a dologi értelemben vett nemzeti, vagyonnak körülbelül az ötszörösét jelenti népünk munkaerejében és képességében rejlő nemzeti vagyon, ezt a rablógazdálkodást nem engedhetjük meg magunknak, nemzetünknek.

Távol áll tőlünk annak ajánlása, hogy az államhatalom kényszerítő erővel vegye igénybe a nép szabadidejének egy részét és az embereket arra kötelezze, hogy a hétnek meghatározott napjain mikor, hol és hogyan sportoljanak, daloljanak, olvassanak. Nem, a mi javaslatunk elsősorban hatalmai propagandára irányul, amely beleviszi a különböző foglalkozásúak köztudataim a helyes, egészséges, hasznos időtöltés lehetőségeit, figyelemmel az emberek kereseti, és fogyasztási lehetőségeire. Célszerű lenne, ha ezzel párhuzamosan a kultuszkormány odahatna, hogy a vezető vállalatok és bizonyos színházak, mozgók és sporttelepek között szerződéses viszony jöjjön létre igen mérsékelt árú népelőadások tartása és a tömegsportolás elősegítése érdekében.

Hazánkban nincsenek sem korporációk, sem korporációs

kormányhatóságok, sem Arbeits-frontok, sem szindikátusok, amelyeknek tömegszervezeteire fel lehetne építeni a magyar ember szabadságvágyától telített szabadidő-szervezetet. A hazai viszonyokkal, és meglevő adottságokkal, közelebbről a vállalkozás oldaláról jött és szociálpolitikai kezdeménnyel lehet a nemzeterősítő embervédelem új célkitűzéseinek irányába állítani az anarchikus szabad időtöltés veszélyeit világosan felismerő, a közjót szolgálni kész tényezőket.

A magyar Dopolavoro előtt.

Dopolavoro („Munka után”), mennyi ábrándtól és reménytől aláfestett kifejezése egy emberibb, derültebb, frissebb emberi létre irányuló törekvésnek. Igen. munka után vágyott megújulás, az erőteljes teljesítménnyel kiérdemelt életöröm legtermészetesebb emberi, igénye mindazoknak, akiknek osztályrésze a másoktól irányított, sokszor a maga értelmesebb egységében fel sem fogott, nem ritkán életfogytiglan tartó monoton robot. Mert bizony robot a munkája annak, akinek az, országvezetés és a társadalomszervezés még nem adta meg a munka, ha mindjárt a legapróbb részletmunka roppant társadalmi, nélkülözhetetlen gazdasági, műszaki jelentőségének a felismerését. Kohót a minik a, ha ez az életfolyamat kizárólagos tartalma, nem pedig megalapozója annak a magasabb életformának, amelyben a személyiség a maga változatos képességeivel, de mindenkiben azonos emberi természetével kibontakozhat. Munkává kell nemesíteni az emberemésztő, mert lélekherasztó robotot. Ennek előfeltételét széles magyar népcsoportok számára már megteremtette, a munkaidőnek a mai gazdasági lehetőség határáig menő szabályozása. Ezzel a legtöbbször mások magángazdasági érdekének szolgálatában végzett, bár így is közhasznú munka kisebbségbe szorult az életteljességben: a legszélesebb néprétegek legfontosabb életkerete ma már nem a műhely, a gazdaság s általában a vállalkozás, hanem a sokrétű életnek számtalan színes formája, amelyben a különben munkás családfőként, állampolgárként, műalkotó és műélvező mindig felfelé törekvő egyéniségként élheti a maga emberhez méltó életét. „Élheti”, de még nem éli és ez elsősorban a közjót munkáló közhatalom, az államon múlik. Az állam kötelessége minél gyorsabban és teljesebben levonni minden következményét annak, hogy a munkaidő 12-13 órától 8 órára esőkként, hogy a műhelyélet az életteljességben ki-

lebbségi helyzetbe szorult. Nom elég rövidíteni és ismét csak rövidíteni, a munkaidőt és a nagyobb életbeosztási szabadság részeire bízni, hogy elemésztik-e magukat a nagy szabadságban, vagy ezt lelki, szellemi kiteljesedésükre és erőik felfokozására fordítják. Ha az állam, megelégszik a munkaidőnek mondhatnók öncélú korlátozásával és ennek munkajogi intézményét nem állítja a legmagasabb nemzetpolitikai, kultúrpolitikai, családvédelmi célok szolgálatába, — lelki posvány, szellemi sivárság, értelmetlen nyüzsgés, szellemtelen olcsó szórakozás, temérdek paráznaság és még több szociális felelőtlenység, idegcsiklandozó, szenvedélyektől fűtött üres, tudatlan, céltalan és szellemtelen politizálgatás követi a munkaidő korlátozását. Mert ne tévesszük szem elől: minden más tényezőtől függetlenül a munkaidő jelentős csökkenése átalakítja a nép politikai életét, különösen ott, — miként hazánkban — ahol a felnőttek kevés kivétellel szavazati joguk révén közvetlenül bekapcsolódnak az állam önmeghatározó tevékenységébe, tehát, részesei a nemzeti kormányzatnak. A nép a múlttal szemben egyre több időt fordíthat újság- és könyvolvasásra, egyesületi mozgalmi életre, felfogásának és politikai akaratának érvényesítésére. A közéletben tehát átalakul, kimélyül a szó és a betű akusztikája Ilyen körülmények között a széles néprétegek politikai meggyőződése nem csupán aszerint alakul, hogy a, szabad időben a közakaratot formáló pártok milyen erővel és minő eszméket sugároznak a népre, hanem elsősorban aszerint, hogy milyen életfelfogást, életérzést tudnak a tömegben általánosítani azok a kultúrjavak, amelyeknek bőséges felvétele éppen a hosszabb szabad idő folytán lehetséges. Itt megint csak lehetőségéről és nem magáról az annyira nélkülözött valóságról szólhatunk. A széles néptömegek és a kultúrjavak egymásra találásának bizonytalanságára ne építsünk, különösen nem akkor, amikor a nemzetközi helyzet alakulása mindnyájunk kötelességévé teszi mindazoknak az eszközöknek, eljárásoknak legsürgősebb alkalmazását, amelyek a magyar népet minél keményebb, tömörebb nemzetszemélyiséggé érlelhetik. Az egyetlen átfogó magyar életérzés és felfogás csak akkor bontakozhat ki, ha a legszélesebb néprétegek telítődnek a nemzet kultúrjaival, miért is ezt a folyamatot nem szabad a jó szerencsére bízni, ezt az államhatalomnak modern eszközökkel kell siettetnie. A keret meg van: a tömegek szabad ideje. Egyik feladat a tömegeket olyan helyzetbe kell hozni, ami alkalmassá teszi őket a kultúrjavak befogadására, A másik: a kultúrjavak olyan megjelenítése, kifejezése, mely özekeket vonzóvá, rokonszenvessé, kívánatossá teszi a nép kevésbé Iskolázott egyszerűbb tagjai számára is. A céltudatos

törekvés betetőzése a harmadik feladat vállalását a nemzet kultúr javait legjellegzetesebben kifejező értékeknek, tényeknek és személyeknek a nép állandó közelségébe hozása és ott tartása,

A cél: minél több lelkes, alkotó magyar.

A nemzetnevelésnek modern intézménye nincsen a nagyhatalmak kizárólagos birtokában: az amerikai, angol, olasz és német intézmények — hogy születésük időbeli sorrendjében emlékezzünk meg róluk — bámulatos eredményein okulva Bulgária, Görögország és Portugália már megvalósította országos szabadidő-intézményét, Jugoszlávia és Románia pedig már kiépítette ennek szervezeti kereteit. Kínos fogyatéksága hazánk szociálpolitikai rendszerének a nép szabadideje valóban hasznos felhasználását alakító szervező intézmény hiánya, Elismerjük több közüzemnek és néhány hatalmas iparvállalatnak ilyen irányú úttörő munkáját, de korszerűtlennek, sőt ettől eltekintve is károsnak tartanok, ha mindez kevés gyárkolosszus elszigetelt kísérlete maradna és ugyanakkor a mezőgazdaság, a kézműipar és a kereskedelem munkavállaló népessége kiesnék a legidőszerűbb szociálpolitika népvédelme köréből. Éppen elég aránytalanság jellemzi ipari és mezőgazdasági szociálpolitikánkat, a kettő között tátongó szakadéknak szélesítése olyan újabb intézménnyel, amely ismét egyoldalúan csak az ipari népesség védelmét fejlesztené, az eddig elkövetett hibák és mulasztások halmozását jelentené. Ezért is megnyugtató, hogy az állam programjába nem csupán a szabadidő alakításának megoldását vette fel, hanem ezt olyan állami feladatnak minősítette, amelyet a különböző foglalkozásokra tekintet nélkül általános érvennyel kell megoldani,

Amikor a nemzet ennek az új állami feladatnak úttörő megoldása előtt áll, el kell némulnia minden részérdeknek, reszortönzésnek és a partikularizmus bomlasztó szellemének, Minden jószándékú törekvésnek abból a nézőpontból kell kiindulnia, hogy itt nemcsak a tömegek ízléses és formás szórakoztatásáról és a magyar fajta egészségének, életerejének fokozásáról, hanem mindenekelőtt arról van szó, hogy minél szélesebb társadalmi rétegekben áll alá nőszüljön a nemzetegységbe tartozásnak, a minden magyarral azonosulásnak gondolata: az egyetemes magyar életszemlélet. Sport és zene, könyv és az ország megismerése, műhelyek belső rendje és szépsége, színházak és tornacsarnokok, gazdakörök és vándortársulatok önmagukban is komoly, nagy értékek, de végeredményben esz-

közök egy új magyar embertípus, a nemzetszolgálat jegyében mindent áldozni kész lelkes, alkotó magyarok kimunkálásának és elsokasításának a szolgálatában. Ez a közbenső, szintén nagyértékű célokon felülemelkedő elrendelése a szabadidőmozgalomnak, A nemzetek nagy, kemény versenye idején éppen úgy bűn és hiba lenne lemondani a nemzeterősítésnek erről a fegyveréről, miként bűn és hiba lenne egy állig fegyverkező élet környezetben lemondani az önvédelmet is biztosító hadfelszerelés jogáról.

Milyen szervezetet?

A gondolat megköveteli az alapeszméjének megfelelő szervezeti formát. Egyetlen gondolatnak az összes foglalkozásokat átható érvényesítéséről van szó, olyan közfeladatról tehát, amelyet csak ezzel hivatásszerűleg foglalkozó országos keretben lehet megoldani. Itt nincs fasizmus, nincs nemzeti szocializmus, nincs olyan pártmozgalom, amely az államtagadó és gyengítő irányzatokkal folytatott küzdelemben kialakította volna a maga sajátos nemzeti ideológiáját, hogy ezt győzelem után az állami és a társadalmi életet átszövő pártszervezetével általánosan érvényesítse. Nincsen ideológiánk, de van szent-istváni állameszménk, ősi hagyományunk és ettől szellemesített nacionalizmusunk, melyet a magyar lelkiség összes értékeivel szociális irányban elmélyíteni a mi feladatunk. Ezt fejezi ki a magyar állam, amely a Szent Koronában mindig egy volt a politikai nemzettel, ma már az egész magyarsággal. A magyar államra kell tehát ráépíteni a nemzeterősítésnek új intézményét. Az államnak kell eszmét, irányt, keretet adni a szabadidőmozgalomnak. A végrehajtás, a megvalósítás annak a jogi személynek a feladata, amelyik az államtól átruházott / hatáskörben, állami irányítás mellett és felügyelet alatt az/ összes érdekelt társadalmi csoportok képviselői tanácsának/ meghallgatásával a gazdaságok, a műhelyek, a népcsoportok/ közvetlen közelségében, rugalmasan, minden bürokratizmustól menten cselekszik. Ide kapcsolódják a törvény kötelező rendelkezése alapján a termelésnek minden tényezője, vállalat, munkaadó, alkalmazott, munkás, — az is, aki meghatalmazás alapján a maga nagy üzemegységében vállalati szabadidő intézményt kíván létesíteni, de az is, aki erre képtelen. Ez az intézmény kössön le színházat, sporttelepet, mozgót, gazdakörnek épületet, ez lehelje a szellemet, ez tárja a lehetőségeket a munkavállalók és általában a kisemberek elé. Csak ilyen clearing houssal lehet a mezőgazdaság és a kézműipar szá-

mára ugyanazokat a lehetőségeket biztosítani, amelyet különben a nagyvállalkozás munkása vállalatától közvetlenül élvezhet.

A városok, községek létesítsék a Sportpályákat, a népszínházakat, a munkásotthonokat, az új országos jogi személy pedig vagy ennek helyi szervei és a nagyvállalatok szabadidő alakulatai ezeket a községi intézményeket vegyék bérbe és a társadalombiztosítás egészségvédelmi alapjából rendeltetésszerűen támogassa a községeknek és a szabadidőmozgalomnak ezt az együttműködését.

A magyar „dopolavoro” („munka után”), a községek és a társadalombiztosítás célmunkaközösségeként bontakozzék ki a magyar „Erő-Derű-Egészség”, röviden az „Erő-Derű” mozgalom. Erről az életküzdelemben hervadó magyar léleknek, erőt a hitben, erőt a nemzeti érzésben, erőt a fajban, ennek értékeiben, erőt egészségben, akaratban, mértéktartásban. Derút, a kiegyensúlyozott szárnyaló lélek, a magabiztos szellem, a tisztult léletszemlélet derűjét, a szenvedésben értékes áldozatot, a megpróbáltatásban a helytállás szépségét megbecsülő, azért is deríts magyar lelkiséget.

Induljon végre-valahára útjára az „Erő-Derű-Egészség” népmozgalma Tíz esztendeje, hogy ezt sürgetjük, ideje már, hogy a nagy kezdést megérjük.

Biztosabb munkásjövőt!

Biztonság és dicsőség életcéljai körül perog a közösségek és az egyének élete. A nemzet, a hivatás, a család, az ember megélhetésének, hétének nehezen megszerzett, sok áldozattal fenntartott biztonsága az, egyik életideál, amellyel korunkban — mint minden küzdelmes, egyéni és kollektív kockázatoktól terhes korszakban — eredményesen versenyez egy másik életeintézmény, a dicsőségé, a nemzeti, a családi, az egyéni dicsőség, mint életideál. Az élet nagy valósága szempontjából cseppet sem üdvös, ha akár a kollektivitás, akár az egyén szűkebb körében a biztonságnak vagy a dicsőségnek eszménye kizárólagos érvénnyel sújtja, serkenti újabb meg újabb teljesítményre az élet nagy versenyében küzdő népeket és embereket. A mértéktartó, a reális, a valóságban benne álló, de a jövőbe tekintő felfogás egybekapcsolja a biztonság és a dicsőség szolgálatát az egyéni sors és a nemzeti élet alakításánál egyaránt. Aki feláldozza nemzetének, családjának védetségét, hatalmi és

anyagi megalapozottságát azért a dicsőségért, amelynek értéke és jelentősége: sokszor csak a képzelet, szüleménye, az ép oly botorul jár el, mint aki eleve lemond a nemzeties az egyéni élet szebbé alakításának minden lehetőségéről, a kultúrideál megközelítéséről, a közösség és az egyén szellemi, lelki kiteljesedéséről, csak azért, hogy lehetőleg kockázatmentesen megőrizhesse azt a parányi létalapot, azt a kétesértékű biztonságot, amely számára érdemtelenül, — mert kockázat, küzdelem, áldozat nélkül — megadatott.

A biztonság polgári, a dicsőség arisztokratikus életideál. Fáradt társadalmakban, az életben megkopott embereknél a biztonságnak, életerős, legalábbis szellemiekben töretlen erejű népeknél pl. embereknél a dicsőség eszméjének van, nagyobb becsülete. Sok önkény kellene ahhoz, hogy kisebb, vagy nagyobb értékét tulajdonítsunk az egyik vagy a másik élet-eseménynek. Ezért hiba lenne értékbeli különbséget tenni azok között, akiket a biztonság vágya készítenet mindennapos helytállásra, és azok között, akik a dicsőségről alkotott eszményi elgondolás szent révületében egész, életüket felteszik népközöségük vagy nevük dicsőségére. Történelmien kialakult, sokrétű, gazdagon tagozott nemzet nem élheti a maga színes, változatos, mozgalmas életet s sem az egyik, sem a másik emberfajta nélkül. *A társadalom irányításának legmagasabb rendű, a szociálpedagógiának legnehezebb feladata arányt, mértéket ki alakítani a nemzet tagjainak dicsőség és biztonságszolgálatában.* A társadalom szellemben akkor erős, akkor egészséges, ha ez az életcélok szolgálatában jelentkező arány szervei társadalmi, szellemi fejlődés, számos egymást váltó nemzedék céltudatos munkájának az eredménye. Lehet-e egyáltalán céltudatosan, következetesen munkálkodni azon, hogy milyen arányban jelentkeztek egy társadalomban az élet-események szolgálata? Ez valóban kézenfekvő kérdés, hiszen nincsen olyan módszer, olyan lépték, amellyel mérni lehetne, hogy egy német dolgozó, gondolkodó tagjai közül mekkora a hányada azoknak, akik inkább az egyik, mint a másik élet-esemény szolgálatára tették fel életüket. Ahhoz azonban nem fér kétség, hogy *ha bármelyik-élet-eszmény sikeres szolgálata lehetetlen, akkor az bizony népszerűtlenné válik, hitelét veszti. Így vagyunk manapság a biztonság életideáljával, amelynek vonzó és hatóereje századunk bizonytalanságában megfogyatkozott, és ezzel megbomlott az egyensúly a mindenk előtt a dicsőséget és a mindenk fölött a biztonságot szolgálók között.* Ma túlsokan és túlheviesen szolgálják, de inkább csak szomjúhozzák a dicsőséget, mert túlsokan érezték, szenvedték a biztonságot, a nemzeti, családi és egyéni életbiztonság szolgálá-

latának reménytelenségét, Ha tehát helyre akarjuk állítaná a társadalom szellemiségében az olyannyira nélkülözött egyensúlyt, akkor *be kell bizonyítanunk a tömegek és az egyedek előtt, hogy a dicsőség mellett lehet, érdemes, a Hker reményével, szolgálni a másik életeszményi is, a kollektív és egyéni biztonság gondolatát.*

A felmondási jog szabályozása égetően sürgős feladat.

Amikor a konservatív, tehát az ötök értékek rendszeréből folyó társadalompolitika erőteljes és céltudatos haladást követel magyar földön, minél több egészséges, gazdaságosan, méretezett birtoktesttel rendelkező gazdából, minél több jól fundált önálló iparosból és biztos keresetű, méltó bérből, embersen megélt munkavállalóból álló társadalom felé, ezzel egyszermind a biztonság gondolatát, tehát a megbolygatott szociális szellemi egyensúly helyreállítását szolgálja. Ma már nyilvánvaló, hogy a nemzet valamennyi tagja megélhetését nem lehet biztosítani olymódon, hogy minden családfő magántulajdonában levő, megfelelő megélhetést biztosító földtulajdonnal, tőkével, vagy vállalattal rendelkezzen. Minél több okszerű gazdálkodásra alkalmas egyénnek legyen közgazdaságilag is hasznosítható tőkéje, minél több magyar legyen mezőgazdaságban, iparban, kereskedelemben önálló, életképes és közhasznú vállalkozó, de azzal számoljunk, hogy ennek a vezérelvnek maradéktalan megvalósítása esetén is *a kérem sorban levő magyarok többsége továbbra is alkalmazottként, munkásként élhet meg ebben a hazában, nem. pedig önálló gazdasági alanyként.* Ez politikával lebíratatlan tényekből, természeti, gazdasági, társadalomszerkezeti magyar adottságainkból következik, *ha azonban fel is merjük azt, hogy a magyar társadalom többségének alkalmazol ti sorban kell élnie, akkor éppen a társadalmi szellemi egyensúly helyreállítása érdekében mindent meg kell lenniünk, hogy ezek a mások gazdasági céljait szolgáló alkalmazottak és munkások se találják reménytelennek a családi és az egyéni biztonság életeszményének a szolgálatát.* Az államhatalom, kötelessége, hogy az alkalmazottak és a munkások számára megteremtse a családi és az egyéni biztonság kialakításának azokat a feltételeit, amelyeket a magántulajdon intézménye nyújt a birtokosrétegek haszonélvezőinek. A magyar állam megindult ezen az úton, amikor kiépítette a minimális munkabérek és a szociális biztosítások rendszerét, de a szociális biztonság gondolata, szempontjából ez nem elég. Nem lenne elég túrhető bér fel tételeket teremteni az ipari munkásság számára — nem

elég bizonyos szolgáltatásokat nyújtani keresőképtelenség esérére. E nélkülözhetetlen szociális intézmények és berendezések mellett *meg kell szüntetni azt a lehetetlen állapotot, hogy a munkás egy életen át hétről-hétre teljes bizonytalanságban legyen afelől, hogy egyáltalán lesz-e munkája, keresete a következő héten, még akkor is, ha szak munkásként munkafeladatát a legtökéletesebben látja el*, Ez annál súlyosabb, mert hazánkban nincsen munkanélküliségi biztosítás, tehát a viszonylagosan alacsony bérek mellett tartalékolni képtelen munkások munkaviszonyuk megszűntével — azonnali új munkaalkalom hiányában — ínségesekké válnak. Minél védettebb szolgálati, alkalmazotti munkaviszonyban, magántulajdonnal — ingó- vagy ingatlan tőkével — minél jobban megalapozott élethelyzetben vagyunk, annál súlyosabb erkölcsi kötelességünk szorgalmazni azoknak a munkaviszonyának a védettségét, akik most ennek hiányában teljes létbizonytalanságban vannak, *A munkások felmondási jogának szabályozása a magyar szociálpolitika egyik legégetőbb sürgősségű feladata* Jól tudjuk, nem lehet maró-holnapra hosszabb időtartamú felmondáshoz kötni valamennyi iparforgalmi munkás munkaviszonyát. Ez megmerevítene a vállalkozást, a magángazdaságot, óvatosságra készítetné újabb termelési lehetőségek kihasználásánál, ezerszer megfontolnák a termelési keretek bővítését, nagyobb munkáslétszám foglalkoztatását, mert sikertelenség, konjunkturális visszaesés, egy versenyképes találmány megjelenése esetén nem lehetne a munkáslétszámot hirtelen a változott gazdasági, műszaki viszonyokhoz igazítani. Lehetővé kell tenni tehát a vállalkozás számára, hogy a munkásság felmondási jogának szabályozása esetén is, minden merevségtől menten, rugalmasan, számottevő áldozatok nélkül arányosítani tudja a foglalkoztatott munkások számát a gazdasági eltolódásokhoz. Ezt elérjük akkor, ha a kérdésnek első szabályozásánál kizárólag a szakmunkások és a betanított munkások felmondási jogát és pedig csak azokét szabályozzuk, akik már legalább egy félévet dolgoztak a vállalatnál, Nehogy egyes munkaadók az ilyen rendelkezést kijátszhattak azzal a kézenfekvő eljárással, hogy néhány napra megszakítják azoknak a szakmunkásoknak a munkaviszonyát, akik ugyanannál a vállalatnál már-már betöltik a felmondási jogra igényt adó legrövidebb munkaviszonyt, ki kellene mondani, hogy a 24 munkavállalónál több munkást foglalkoztató munkaadók maguk jelöljék ki azokat a munkásokat, akiket a felmondási jog védelmében kívánnak részesíttetni, de eaknek a száma az összes foglalkoztatott szakmunkások számának 70%-ánál kevesebb ne lehessen. Ha pedig ilyen rendelkezés arra vezetne, hogy szakmunkások helyett nagyobb mérték-

ben alkalmaznának tanulatlan munkásokat, napszámosokat, akkor ezzel csak azt érnék el, hogy az áll a-m az arányszámot az egész munkásságra alkalmazná,

A létbizonytalanság megszüntetése előnyös a termelésre is.

Az ipari munkásság felmondási jogának ilyen szabályozása csak előnyös lehet a termelésre. A nagy- és középüzemek ma sem kénytelenek máriól-holnapra szakmunkásaik 30%-ánál több munkást elbocsátani. Ezt a jövőben is megtehetnék. Konjunkturális változások következményeit pedig a vállalkezési rendszerint nem érvényesíti olyan gyorsan, hogy ebben a vonatkozásban komoly termelési hátrányokkal járna négyhetes felmondási idő érvényesítése. Ezzel szemben a vállalatok legértékesebb szakmunkásai abban a tudatban dolgoznának, hogy elbocsátás esetén négy héten belül nem támad zavar a család megélhetése körül. A létbizonytalanságnak korlátozása ez, tehát a proletárságnak mint állapotnak a legcélravezetőbb leküzdése. Jobb kedvvel végzett, jobb minőségű munka támad a munkáslelkeknek ettől várható megnyugvásától, javára a nemzet- és a magángazdaságnak egyaránt. *Ha pedig a munkásság azt tapasztalja, hogy az államhatalom teremti meg családi és egyéni biztonságának feltételeit, nem lesz nehéz felismernie az állam biztonsága és egyéni-, családi biztonsága között meglevő, ma még alig sejteti összefüggést. A munkásság felismeri, hogy von értelme, lehetősége sikerrel szolgálni a biztmság gondolatát, nem fogja, tehát akár egyetlen osztály, akár egyetlen verség dicsőségében keresni a maga, életideálját.*

Dicsőségre mi is vágyunk, természetfeletti és nemzeti értelemben egyaránt, de munkálnunk kell azt a biztmságot, «melynek körülbástyázása előfeltétele a dicsőség eredményes szolgálatának. Állítom, a munkásság létbizonytalanságának leküzdése nélkülözhetetlen eleme ennek a politikának, a társadalmi, szellemi egyensúly helyreállításának.

A magánalkalmazottak sorsa

Középosztályról szólni elvi állásfoglalással egyértelmű megtagadása annak — a társadalmak sokrétegűségét cáfoló — felfogásnak, hogy minden társadalom szükségképen csupán két osztályból áll és pedig a birtokosok és a birtoktalanok tömör

csoportjaiból, melyek — ellentétes piaci érdekeltségtik folytán — a dolgok belső logikája következtében egymással örök ellentétben, feszültségben viaskodnak. Mi, akik minden elfogultság nélkül, a maguk szerves összefüggéseiben akként látjuk a társadalom életét, amilyenek az a fejlődés számtalan együtt-hatója következtében kialakult és továbbá szüntelen átalakulásban változtatja a maga életformáit, elismerjük és értékeljük a nemzeti életközösségeknek gazdag tagozódását, amely elsőrendű feltétele az emberi képességek szabad kibontakozásának. Örökön változó összetételben, megannyi társadalmi csoport kölcsönös viszonyának, hatalmi helyzetének, szociális jelentőségének állandó eltolódásában látják a társadalmi életet. Annál kevésbé fenyegeti valamely társadalmat a megmerevedés, a fejlődés erőinek megbénulása, minél erőteljesebbek azok a középrétegek, amelyeknek szellemisége áthidalja a szélső csoportok között különben leküzdhetetlen feszültségeket. Ez is adott súlyt és jelentőséget a magyarság életében a köztisztviselőknek, az önálló iparúzóknak és a hagyományos szabad foglalkozásúak középrétegének. A jellegzetes magyar társadalmi fejlődés következtében azonban az ország iparosodásának előrehaladásáig a magánalkalmazottak kérdése nem nyomulhatott a közérdeklődés homlokterébe, hiszen ez a kérdés mindenütt az iparosodás és a kereskedelmi tevékenység kibontakozásával vált időszerűvé. Gondoljuk meg: magában a fővárosban 1890-ben még csupán 11,400 magánalkalmazott dolgozott. A századfordulóval a helyzet gyökeresen megváltozott: a fővárosi magánalkalmazottak száma megötszöröződött, úgy, hogy a keresők között 1930-ban arányuk háromszor akkora volt, mint harminc év előtt. Különösen jelentős a nők térfoglalása: az alkalmazott nők száma huszonhatszorosa emelkedett. Országos arányokban vizsgálva ezt a csoportot, megállapíthatjuk, hogy a gazdasági válság mélypontja óta a kereső magánalkalmazottak száma 20.000-el emelkedett és az országgyarapodás küszöbén meghaladta a 130.000-et, eltartottakkal együtt pedig a negyedmiliót. Ha figyelembe vesszük, hogy a fővárosi magánalkalmazottakra vonatkozó utolsó hivatalos adatgyűjtés eredménye szerint a magánalkalmazott férfiaknak 51 százaléka középiskolát végzett és ezenfelül 17 százaléka főiskolai képesítéssel dolgozott, nemzeti szempontból sem lehet közömbös, hogy milyen életviszonyok befolyásolják ennek, a városaink életében különösen jelentős szerepet játszó csoportnak a gondolkozását, amely a kultúra fegyvereivel is nyomatékot tud adni társadalmi alaratának.

Kis statisztika a kereseti viszonyokról.

Hála a Székesfőváros statisztikai hivatalának és ennek eredményét e kérdésben értékesítő dr. Hoffmann Dezső munkásságának, módunk van megállapítani, hogy egy évi munkaviszonnyal rendelkező magánalkalmazottak fizetése, a reálfizetést tekintve, még a fele sem a háború előttinek, az ugyanannál a munkaadónál hosszabb ideje dolgozó alkalmazottaknál is minden kategóriában átlagosan 40-50 százalékos csökkenés mutatkozott az 1914. évi alkalmazási feltételekhez; viszonyítva A fővárosi felvétel szerint a férfialkalmazottaknak 31.1 százaléka havonta 200 pengőt sem keresett, 44.8 százaléka a 251 pengős fizetésig sem jutott el, az alkalmazott nők 40, százaléka pedig havi 150 pengős keresetet sem ért el.

A gazdasági válság 1932. évi mélypontja óta, a felfelé ívelő üzletmenet dacára, a helyzet 1936-ig csak romlott, 1939-ig javulást mutatott. Amíg 1932-ben a havi 500 pengőnél alacsonyabb fizetési alkalmazottak 20%-a kapott havi 50 pengőt, vagy ennél is alacsonyabb fizetést, ez a kategória 1936-ig 24%-ra bővült, Az 51-100 pengő havifizetésű csoport aránya ezzel egyidejűleg 25%-ról 28,5%-ra bővült, ezzel szemben a 101-200 P-ös csoport egyidejűleg 32.5%-ról 29%-ra a 301-500 P havifizetésű alkalmazottak csoportjéé pedig 8%-ról 7%-ra szűkült. A gazdasági fellendülés idején tehát országos viszonylatban a magánalkalmazottaknak még a névleges (nominális) keresete is hanyatlott. Ha emellett mérlegeljük még a fizetések átlagának csökkenésével egyidejű állandó áremelkedéseket, úgy mértéktartással annyit állapítunk meg: az utóbbi évek folyamán a magánalkalmazottak fizetési viszonyai romlottak s ezt a tényt az egész érdekelt társadalmi csoport szempontjából csak részlegesen ellensúlyozta a munkanélküliség számottevő csökkenése, amire az alkalmazotti létszámnak mintegy 15%-os emelkedéséből lehet következtetni, továbbá egyes magánalkalmazotti csoportok javára megállapított legkisebb (minimális) munkabérek megállapítása

A 40-órás munkahét.

Ne gondoljuk, hogy egyéb munkafeltétel (pl. a munkaidő) kedvező alakulása és a termelés költségeinek erre visszavezethető emelkedése váltotta ki a fizetések leszállítását. Nem: a másik fontos munkafeltétel, a munkaidő az alkalmazottak javára — ismét átlagokról szólunk — nem változott. A budapesti magánalkalmazottaknak 28.8 %-a dolgozott legfeljebb

heti 48 órán át, 6%-uk naponta 10 óránál, 5%-uk 3.1 óránál is hosszabb ideig végezte munkafeladatát. Mindez olyan korban észlelhető, amikor Európa egyes vezető államai, mint például Olaszország és Franciaország a heti 40 órás munkaidőt még a fizikai munkásokra szóló érvénnyel is megvalósították és amikor a nemzetközi munkaügyi konferencián nem egy szakszervezeti kiküldött, hanem az amerikai munkaadók képviselője, Mr. Folson kijelentette: „A 40 órás munkahét bevezetésével nem emelkednek a termelés költségei olyan mértékben, amint attól gyakran tartanak, mert az óránkénti termelés is fokozódik s ez a körülmény jelentékeny mértékben ellensúlyozza a költségeknek egyébként jelentkező emelkedését.”

Több emberséges érzéséről és a vállalkozás nem csupán pillanatnyi, de jövőendőbeli érdekeinek előrelátó mérlegeléséről ismert munkaadó felismerte a jelenlegi munkafeltételek tartathatlanságát. Igaztalannak tartjuk azonban, hogy a gazdasági hátrány sújtsa azokat a munkaadókat, akik emberi szolidaritás-vállalásuk következtében előnytelen versenyhelyzetbe juthatnak azokkal szemben, akik minden erkölcsi feszélyezettség nélkül minden alkalmazottaiktól kiveszik azoknak utolsó erőtartalmát, hogy ezután az összeroppant, kiuzsorázott embereket elbocsátva, ennek eltartását a társadalombiztosítón keresztül az egész társadalomra, így egyszersmind a humánus munkaadókra is áthárítsák. A munkaidő csökkentése terén ugyanis lehet gazdasági hátrány nélkül előljárni, de elszigetelt és számottevő béremelések éppen azoknak előnyére korlátozhatja a közjót tisztelő vállalkozás versenyképességét, akik előtt ez ismeretlen fogalom. Ezért csak az állam ereje és általános kötelező parancsa tud a gazdasági versenyhelyzetek egyoldalú módosítását kizárva, emberséges viszonyokat teremteni a magánalkalmazottak életében. Erre meg is van a törvényes ; lehetőség a munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról j szóló 1957: XXI. t.-c.-ben a végrehajtásra ugyancsak megérett kerettörvényben.

Kell-e a közöltek után tovább bizonyítanom, minő életérdekei fűződnek a magánalkalmazottak tízezreinek e törvény teljes végrehajtásához. Az előbb említett törvény képviselőházi tárgyalása során az illetékes szakminiszter részéről elvi jelentőségű nyilatkozat hangzott el, amely a szociálpolitikától tisztázott helyes összefüggésben világította meg a tervezett intézkedések belső, elválaszthatatlan összefüggését. A munkaidő szabályozása és a munkabérek megállapítása közt — úgymond a javaslatot képviselő miniszter — majdnem azt lehet mondani, szoros elválaszthatatlan kapcsolat van. A szociálpolitika alapvető szabályának kell lennie, hogy minden dolgozónak legalább

annyi bért kell biztosítani, hogy magát és családját tisztességesen eltarthassa. Ha a munkaidő csökkentését ilyen munkabérszabályozás nélkül léptetjük életbe, az alkalmazottak jórésze ki lesz téve annak, hogy kevesebb lesz a keresete. Éppen ezért a legkisebb munkabérek megállapítása, nélkül 3 munka időszabályozás az egyes munkásra talán nem áldás, hanem csapás lehet. Ezért a kettőt parallel kell végrehajtani.” Ez az 1937 július 1-én elhangzott miniszteri nyilatkozat a szociálpolitikának általánosan elhangzott tételét húzza alá. olyan tételt, amely minden munkaviszonyra érvényes.

A túlóra és a bérpótlék.

Ami most már a magánalkalmazottak munkaidejének szabályozása tárgyaltan hozott rendelet intézkedéseit illeti, szociális hátránnyal járó gondolainak tartjuk, hogy ha, már — a törvény kifogásolható intézkedéséhez igazodva a rendelet a heti munkaórák számát, nem heti 40, hanem 44 órában állapítja meg, a munkaközi szünetek beszámítása nélkül állítja fel ezt a mérőféket. Amennyire közgazdasági szempontból helyeseljük, hogy a munkaadó a nyersanyagoknak, az egész, vagy Félgyártmánynak romlásától megóvása, érdekében a munkaidőt az elkerülhetetlenül szükséges mértékben meghosszabbítja, annyira kifogásoljuk, hogy a munkateljesítménynek ez a magángazdasági szempontból is hasznos többlete nem jár a más esetekben kötelező a rendes munkabérué! 25%-kal magasabb túlóra díjazással. Egyébként Münsterberg, Joteyko, Sargent Florence vizsgálódásainak eredményei után érthetőnek tartjuk a túlórák *után* óránként *egységesen* 25%-ban elgondolt bérpótlékot, amikor a fáradság vizsgálatokból kitűnt, hogy a szervezet az egészségügyi szempontból megállapítható optimális munkaidő után progresszív mértékben merül ki, miért is fizioiógiai szempontból bizonyos meghatározott napi munkaidő után különböző a jelentősége az első két és minden utánna következő túlóranak. Az igazságos bér igazodik ehhez a jelenséghez.

Embergazdasági és egészségügyi szempontból egyaránt hátrányosnak tartjuk hat órai munkaidőnél munkaközi pihenőidőnek teljes mellőzését és 5 órai munkaidőnél ennek csak fél órában való megállapítását. Az elfáradás jelenségeinek vizsgálata beigazolta, hogy a munkaközi pihenők racionális beosztása fokozza a munkateljesítményt és csökkenti az üzemi balesetek sűrűségét. A munkatudomány azt is kimutatta, hogy az idegrendszerre mennyire hátrányos az emésztés megindulása, idején végzett bárminő munka, miért is 8 órás munkaidő ese-

tében is ésszerű az étkezésre annyi munkaközi időt biztosítani, hogy az alkalmazott — a tervezet gondolásait is követve — a vállalat telephelyét elhagyva, nyugodtan fogyaszthassa el ebédjét.

Fizetés és munkaidő minden életbevágó fontosságuk dacára, csak részletei a magánalkalmazottak sorsos problémájának, miért is foglalkozni kívánunk a magánalkalmazottak jogviszonyainak 1901 óta állandóan időszerűnek elismert, de nálunk soha meg nem valósult rendezésével.

A magánalkalmazottak joga

A nemzeti élet folytonossága szempontjából a két kezük munkájából élő tömegek elproletarizálódásánál is veszedelmesebb az intelligencia erkölcsi és anyagi talaj vesztése. Széles néptömegek gyökértelensége, erkölcsi és anyagi elesettsége nélkül nincs Forradalmi megmozdulás. A sűrűsödő feszítő erők csak akkor kerülhetnek az államhatalom fölé, ha szintén elesett értelmiség eszmél, célt, taktikát és stratégiát ad az önök tagadásban különben el fásuló tömegnek. Csak az intelligencia képes végrehajtani a gyökeres változást. Eszmerendszerének kisugárzásával elkápráztat, lenyűgöz, szuggesztiójának bűvkörébe von olyan népcsoportokat is, amelyeknek különben hagyományos hivatása a rend erősítése. Ezért, lia már valakit humánumból, vagy magyar szolidaritásból nem is érdekel aa emberhez méltó megélhetés szintjéről lesikló, már-már elesett negyedmillió magánalkalmazotti népcsoport, akkor legalább a nemzet életegységét bontó törekvések gyengítése miatt tulajdonítson időszerű, komoly jelentőséget a magánalkalmazottak ügyének.

Annak ellenére, hogy a középosztályról alkotott fogalmak igen zavarosak, a középosztálypolitikára szükség van. Ha, ez nem üres szó, ha erkölcs, meggyőződés, akkor íme itt van a nemzet középosztályához tartozó igen népes társadalmi csoport, amelynek kultúrájáról, életrealitásáról, munkateljesítményéről jelentős mértékben függ a nemzetgazdaság versenyképessége. Ezek termelik ki a nemzeti jövedelem nagy hányadát, ezektől függ jórészen ennek a nagysága fel kell tartóztatni ennek a rétegnek, az ország magánalkalmazottainak elproletarizálódását. Nem fizetésről, nem munkaidőről és évi szabadságról van most szó. Böven szóltunk már ezekről az életbevágó kérdésekről. Amit ezúttal sürgetünk: a magánalkalmazottak jogainak a rendezése, magánjogi viszonyaik tör-

vényes szabályozása, amelyeknek alakulásától függ a közvetlenül érdekelt alkalmazottak személyiségének megbecsülése, egészségének megóvása, létbizonytalanságának mérséklése, állampolgári szabadsága, szellemi valójának tiszteletbentartása, ezeknek a jogviszonyoknak rendezése legalább annyira érdeke a munkaadóknak, mint alkalmazottaiknak, mert ha a gazdasági hatalom önzése folytán süllyed a magánalkalmazottak életszínvonala, ugyanakkor csökken hűsége, megbízhatósága, titoktartása és találékonysága is. Kipusztul belőle a munkának az az alkotó öröme, amelyet magasabb minőségi értékek termelésénél — például a hiteléletben és a kereskedelemben általában — a vállalkozó nem nélkülözhet. Enélkül nem tudja növelni a piacon a gazdasági siker feltételét: versenyképességét. Előrelátó, tapasztalt, bölcs és az emberi szolidaritást humánumból meg nem tagadó munkaadók a törvény kötelező intézkedései nélkül is úgy járnak el, ahogyan a törvényes rendezés előírná. Hiszen a jó törvény csak azt követeli meg, amit az emberi természet igazságérzete amúgy is előír. Kétségtelen, hogy a vállalatnak is tartósabb előnye származik abból, ha a vezetői okos és emberséges módon járnak el az alkalmazottaikkal szemben. A kevésbé emberséges és előrelátást nélkülöző munkaadók versenyképességét idővel ez a tulajdonságuk korlátozhatja

A jó munkaadó védelmében.

Ezeknek a megállapításoknak igazságát, sajnos, nem bizonyítja gyakorlati példákkal az élet, mert a vállalkozó munkaadói minőségén felül a gazdasági sikert, vagy sikertelenséget számtalan egyéb tényező határozza meg. A vállalkozók egy része ezért a gazdasági siker szempontjából nem hajlandó munkaadói magatartásának nagyobb jelentőséget tulajdonítani. Kétségtelen, hogy az ilyen vállalkozók sikere nem propagálja a szociális, az emelkedett üzleti szellemű munkaadói felfogást. Az is kétségtelen, hogy bizonyos esetekben rövidebb-hosszabb ideig a kíméletlen munkaadói magatartás üzletileg előnyös lehet és korlátozhatja az emberséges munkaadók versenyképességét, akiknek gazdasági önállósága meg is semmisülhet, mielőtt még magasabbrendű munkaadói tulajdonságaik üzleti előnyei az idők során nekik gazdasági előnyt is szerezhetnek. Mert bármennyire is helytálló, hogy ami erkölcsös, az gazdaságilag sem lehet hátrányos, a tétel logikájának érvényesüléséhez idő kell. Ezért az államhatalomnak kell az erkölcsös, az emberséges munkaadó mögé állni s büntető rendelkezéseket

zések súlyának a közjónak és az erkölcsi parancsnak megfelelő magatartásra kényszeríteni azt a munkaadót, aki erre egyébként nem hajlandó, sőt aki állami szabályozás hiányában — a maga üzleti javára igyekszik fordítani azt, hogy versenytársa minden helyzetben a szeretet törvénye szerint cselekszik.

Ahol a magánalkalmazotti munkapiacra a kereslet és a kínálat kiegyensúlyozott, ez a helyzet önmagában elégséges a magánalkalmazotti jogok tisztelgetésére tartására. Így volt Franciaországban és Svájcban. Ahol azonban a magánalkalmazotti pálya nem olyan kedvelt, hogy megfeleljék az illető ország nemzetgazdasági érdekének, mint a délamerikai államokban, vagy ahol a munkapiacra állandó túlkínálat jelzi a megbontott egyensúlyt, mint Olaszországban, Németországban és Belgiumban, ott idejekorán napirendre tűzték a jogviszonyok törvényes szabályozását,

A magánalkalmazottak szolgálati viszonyának rendezése tevékenység Ausztriáé a kezdeményezés, ahol a kérdést 1910-ben, majd 1921-ben törvényhozási úton szabályozták. Különben figyelemreméltó az 1924-1 olasz, az 1922-i belgiumi és az amerikai jogszabályok közül is kiemelkedő chilei törvényalkotás. Bár hazánkban az alkalmazottak munkakínálatának túlsúlya következtében munkapiacunk a legkedvezőtlenebb Közép-Európában, törvény hozásunk ugyan rendezte a házi- és gazdasági cselédek (1876), a bányáalkalmazottak és munkások, az ipari tanoncok, segédek és gyári munkások (1884), továbbá a gazdaságvezetők, a vasúti alkalmazottak és végül 1914-ben az időszaki lapok szerkesztősegeiben alkalmazottak jogviszonyait, mégsem alkotta meg (egy-egy csoportok javára hozott különlegesen intézkedésektől eltekintve) a magánalkalmazottak jogviszonyainak egységes szabályozását, Karszerű, jelentős törvénytervezetekben pedig nem volt hiány, hiszen Nagy Ferenc még 1901-ben elkészítette törvénytervezetét és Pap Dezső 1929-ben már h-e is fejezte a magánalkalmazottak törvény könyvének előadói javaslatát. Egy évtizeddel ezelőtt nem volt az országban szociálpolitikus, aki nem tartotta mulhatatlan szükségesnek a szóbanlévő törvényt és íme a magánalkalmazottak, tehát a nemzetgazdaság, az egész nemzet még most is nélkülözi ezt a nagyjelentőségű jogszabályt. Ennek a keretében több életbevágó fontosságú kérdést kell rendezni.

A jobbizonytalanság megszüntetése.

Mulhatatlanul szükséges, hogy a határozott időre kötött Szolgálati viszonyt is csak felmondási idővel lehessen megszüntetni, ha a szolgálat idejének eredeti megszabása nem

magának a szolgálatnak, tehát a kitűzött munkafeladatnak a természetéből következik. Egyes munkaadók ugyanis erkölcsi értelemben visszaélészerűen azt a gyakorlatot követik, hogy olyan esetekben is, amikor az alkalmazott szolgálatára, állandóan szükségünk van, csak határozott időre, rendszerint 6 hónapra, vagy egy évre kötnek szerződést, hogy a határozott időre kötött szerződésre járó felmondási időre az alkalmazott illetményeit ne kelljen megfizetniük.

A jogbizonytalanság megszüntetése érdekében minden olyan vállalatnál, amely rendszerint legalább 30 alkalmazottat foglalkoztat, legyen közhírré tett szolgálati szabályzat érvényben, amelynek alaki feltétele az iparügyi kormány hatóság előzetes jóváhagyása. A szolgálati szabályzat tartalmazzon a munkaidő kezdetét és végét, üzleteknél a nyitás és a zárás idejét, az illetmények számításának, folyósításának módját, a szolgálatvezetők jogait és kötelességeit, a munkaszüneteket és a szabadságidőt megállapító rendelkezéseket.

Érthetetlennek tartjuk, hogy a vállalatok nem külön jogi személyként működő jóléti intézményeinek hatósági ellenőrzéséről nem történt gondoskodás. A» 1923:111. t.-c. ezt kötelezővé tette. Sajnos, annak ellenére, hogy a képviselőházban a jóléti, nyugdíjalapok és vállalati nyugdíjkiegészítő létesítmények állami ellenőrzésének a kérdését többször megsürgették és esztendőkké ezelőtt illetékes helyről nyilatkozat hangzott el ennek mielőbbi rendezéséről — mindezt nem történt semmi.

Kamarát a magánalkalmazottaknak !

Itt csak említeni lehet az egyéni sorsok szempontjából roppant jelentőségű kérdéseket, amelyek az alaki bérvédelem, a munkauzsora leküzdése, a foglalkoztatási köteletség, a találománnyi jog, az erkölcs és egészségvédelem, a végkielégítés, a rendbüntetések körül sűrűsödnek és az állami irányító, védő, döntő beavatkozást igénylik.

Nem vagyunk az élet agyonszabályozásának a hívei, de mitől várjuk az ember személyiségének és a derék munkaadók versenyképességének védelmét akkor, amikor az autonóm munkajogtól mindezt nem várhatjuk. Ellenben, ha a munka szabály-szerződés jogintézményére támaszkodhatnánk, ha ki épült, fegyelmezett, a közjó szolgálatára beidegzett munkaadó és alkalmazotti szakmai egyesületek kollektív megállapodásai Rendeznék ezeket az életproblémákat, akkor nem kellene minduntalan állami beavatkozást sürgetni, hanem a társada-

dalom egészséges szervei útján rugalmasan, gyakorlatiasan oldanának meg ezek a fontos ügyek.

A magyar társadalom, sajnos, ma még nélküli autonóm szabályalkotásának ezeket az intézményeit és félő, hogy gyakorlati érvényüknek ma még az alapfeltételei is hiányoznak. Ezért várjuk, hogy a már 1937 október 28-án elhangzott, de ma is időszerű kormányelnöki nyilatkozatban foglaltak értelmében a magyar alkalmazottak mielőbb hozzájussanak a maguk kamarájához, hogy hivatásközösségükben kifejlesszék a társadalmi öntevékenységnek azt a szellemét, amely a nemzeti ée a testületi érdekek összhangja alapján megteremti sorsuk jobbrafordulását. Nem az államok részletekbe menő beavatkozása a fontos, hanem a testületek erkölcsi súlya, szellemi ereje és szervezettsége, amely aztán társadalmi hatalomként veszi kézbe a magánalkalmazottak sorsának irányítását.

Erős kamarába kapcsolódó, egészséges, szabad szervezkedés vezet a magánalkalmazottak ügyének legjobb, autonom rendezéséhez.

Munkaidő — munkapiac.

A munkaidőhöz fűződő erkölcsi, nemzetpolitikai, közegészségügyi szempontoknak nem lehet akkora jelentőségük, hogy mellettük eltörpülhetne a megélhetés szempontja, a ffeözgazdasági érdek. Közgazdasági érdek a pénzügyi és műzaki értelemben eredményes termelés, amely egyúttal előfeltétele, hogy a nemzet termelése az adott körülmények között ja lehető legnagyobb mértékben és legkedvezőbb feltételekkel adjon — munkával elérhető — megélhetési lehetőséget a népnek. Az erkölcsi, egészségügyi, állampolitikai szempontból megállapítható leghosszabb munkanap (mondjuk 8 óra) elvét tehát csak addig a határig szabad érvényesíteni, amíg ez nem veszélyezteti a nép megélhetését.

Sokan minden bizonnyal tiltakoznak ama beállítás ellen, mintha a munkaidő helyes megállapításánál ütközhetnék egyrészt az erkölcsi, egészségügyi, állampolitikai érdek, másrészt a nép megélhetéséhez fűződő anyagi érdek. Mi sem állítjuk, hogy ezek az érdekek minden esetben ütköznek, de fennek lehetőségét sem vagyunk hajlandók eleve kizárni. Akik tagadják ennek az érdekütközésnek a lehetőségét, annak a felfogásnak a képviselői, hogy a munkaidő korlátozása nem csökkenti sem a közgazdaság termelőképességét (produktivitását), sem a magángazdaságok hasznát, sőt az utóbbiakat

több munkavállaló foglalkoztatására készítve, a legfőbb szociális érdeket, az emberi létjogot szolgálja Ennek az érvelésnek gondolatmenetét követve, olyan megállapításokkal találkozunk, amelyek ahelyett, hogy megerősítenék, leronthatják egymást.

Már a liberális szociálpolitikai irányzat úttörője, Brentano, eltűnődött azon, hogyan lehetséges a munkaidő korlátozásának érdekében egyidejűleg azt állítani, hogy az ennek folytán elveszett munkateljesítményt pótolja a munkának ugyanezen okból nagyobb intenzitása és ugyancsak a munkaidő korlátozása révén csökken a munkanélküliség. Mert ha a munkásság életereje, munkakészsége tényleg felfrissül, fokozódik a munka rövidebb ideje folytán és ezt kifejezi az óránkénti *átlagos* munkateljesítménynek *olyan arányú* emelkedése, amely ellensúlyozza a munkaóraszám csökkenésének kihatását a termelés eredményére, akkor a munkaidőreformnak nincsen és nem is lehet hatása a munkapiacra. Ha pedig mégis van, ez annak a bizonyága, hogy a munka intenzitásának az emelkedése nem ellensúlyozza az üzemi foglalkoztatás időtartamának a korlátozását, ami csökkentheti a közgazdaság termelőképességét és a magángazdaságok hasznát. Melyik megállapítás és milyen mértékben igaz? E kérdés eldöntésének kell megelőznie minden állásfoglalást, jogszabályalkotást a munkaidő ügyében, nehogy közgazdasági érdekeket és rajtuk keresztül a nép megélhetését veszélyeztesse *egy* különben jóakarátú rendezés.

A munkaidő és a termelés összefüggései.

Befolyásolja-e a munkaidő korlátozása a termelés eredményét? Erre az első részletkérdésre kell válaszolnunk, mert tagadó válasz esetében csak egy megállapítást tehetnénk: a munkaidő korlátozása nem érinti a munkapiacot, tehát alkalmatlan eszköz a munkanélküliség leküzdéséhez.

A munkatudomány a munkaidő és a munkateljesítmény összefüggésének vizsgálatánál a munkaidő és a termelési eredmény összefüggését elemzi. Ennek első eredménye, hogy a legnagyobb hiba minden munkaórát a munkateljesítmény tekintetében egyenlő értékűnek venni, amikor a munkát kifejtő ember nem mechanizmus, hanem organizmus, sőt lelkes, szellemes lény, minek következtében ezeket az összefüggéseket nem lehet Amberg, Krepelin által oly szépen feltárt munkapszichológiai és fiziológiai tények mellőzésével, egyszerűen hármas szabállyal megoldani.

Még egy előzetes megállapítást kell tennünk: a munkaidő változásának elbírálásánál sem mellőzhető annak mennyiségi jelentősége. Nem közömbös, hogy egy vagy három órával csökken a napi munkaidő, de az sem, hogy napi tizenhét vagy nyolc órától csökken. Ami érvényes lehet a napi munkaidőnek 10-ről 9 órára csökkenésénél, már nem jöhet tekintetbe, ha azt pl. 7-ről 6 órára korlátozzuk. Az alábbi fejtegetéseknél vegyük tehát figyelembe, hogy azok 8-12 órás napi munkaidő keretében kialakult eltolódások tapasztalatain alapulnak.

A munkateljesítmény bizonyos időegység alatt előállított gyártmányok összege. Időegységnek vehetjük a napot, a hónapot, az évet vagy a munkaórát. Mi az utóbbit vettük figyelembe, mert gazdasági jelentősége az óránkénti teljesítménynek van. A termelés költségeinek számos elemét, tüzelőanyagot, világítást, munkabért nem hetenként, havonként, hanem munkaóránként számolják, csak egynéhány költségelem nem változik a munkaórák szerint, mint pl. a magánalkalmazottak fizetése, a bérlemény használati díja, a gépek amortizációja.

Ha ezeknek a módszertani szempontoknak a figyelembevételével vizsgáljuk a munkaidő és a munkateljesítmény összefüggéseit, különbséget kell tennünk a különböző munkatípusok között. Mert egészen másként alakul az összefüggés a túlnyomólag testi munkánál, mint a részben automatikus gépeken vagy a teljesen automatikus gépeken végzett munkánál. Rendkívül nagy jelentősége van annak, ki, mi diktálja a munka ütemét egy munkafolyamatban, a gép-e vagy az ezt kiszolgáló ember. Mert ha a munkafolyamatban az emberé az irányító szerep, akkor a munkaidő korlátozása esetén az ember iparkodik olyan mértékben gyorsítani a gyártás ütemét, hogy fezzel ellensúlyozza azt a keresetvesztést, amelyet a munkaórák számának csökkentése folytán szenved. Automata gépeknél azonban más a helyzet. Itt a gép diktál és az ember alkalmazkodik a gép üteméhez, tehát az ütem fokozásával nem hozhatja be a munkaidőreform okán kieső keresetét. Franciaországban Lille és Tourcoing textiliparában tapasztaltuk, hogy a nyolcórás munkaidő bevezetését követő néhány év múltán a gyárosok azzal tették lehetővé a munkásság fejlődő munkaintenzitásának a hasznosítását, hogy az addiginál gyorsabb ütemben járatják a félig automata gépeket és egy-egy mukásra átlagosan a korábbinál nagyobb számú teljesen automata szövőszék ellenőrzését bízták. Ha azonban a gépek működése egy-egy iparágban vagy üzemben már a munkaidő

korlátozása előtt megközelítette a műszakilag kívánatos legnagyobb sebességet, a gépek tevékenységének az ütemét nem lehet a munkásság munkaintenzitásának fejlődésével arányban fokozni. Ezért a félig és a teljesen automata gépeknél legtöbb esetben csak jelentős tőkebefektetéssel járó racionalizálás révén lehet a munkautem fokozásával ellensúlyozni a munkaidő csökkenését.

A gép és az ember.

Perbeszálunk azzal a felfogással, hogy az automata gépekkel végzett munkafeladatoknál a munkaidő korlátozást nem vált ki a munkateljesítményre kedvező eredményeket. Dogmatikusnak minősítjük azt az elméletet, amely szerint ahol a géptől függ a termelés üteme, a termelés eredménye a munkaidővel egyenes arányban változik. A cambridgei fáradtságkutató intézet bizottsága ugyanis Florence-szal az élén, tapasztalható tények alapján tagadja, hogy az automata gépek ellenőrzése nem igényel szellemi vagy testi munkát, mert éppen ellenkezőleg ezeknél a munkagépeknél a munkás figyelmetlensége, éberségének elernyedése súlyos termelési hibákat okozhat. A munkásnak állandó éber készségben kell lennie, hogy a munkafolyamatnál előforduló váratlan jelenségeket, zavarokat, gyors, határozott és szakszerű beavatkozással ellensúlyozza. Az automata gépeket kiszolgáló munkások éber figyelme okozta elfáradásra jellemző, hogy ezeknél a gépeknél a napi utolsó munkaóra teljesítménye a maximális óránkénti teljesítménynél 12,7%-kal, a utolsóelőtti pedig 7,2%-kal volt kisebb. A munka görbéje tehát az automata gépek kiszolgálóinál is kimutatja a progresszív elfáradást, ezt fejezik ki a közölt viszonyszámok. Márpedig az automata gépek óránkénti teljesítménye állandó lenne, ha az emberi munka változó intenzitásának nem lenne szerepe az ilyen gépek termelési eredményének kialakulásánál.

Részben automata gépeken végzett munkánál lehet a legtökéletesebben megfigyelni a munkaidő és a teljesítmény közötti összefüggést, miért is a legtöbb vizsgálat erre irányult. A vizsgálatok sorozata megállapította, hogy bizonyos körülmények között a negyvennyolcórás munkahét bevezetése után az összteljesítmény elérte a korábbi 55 órás munkahétnél tapasztalt színvonalat és lényegesen nagyobb volt a még korábbi, egyébként azonos feltételek mellett kifejtett heti 63 munkaóra termelési eredményénél.

Milyen tényezők hatnak a munkateljesítményre?

Hiba lenne vizsgálódásainknál mellőzni annak felismerését, hogy a munkaidő csak egyik tényezője a munkateljesítménynek és bármelyik tényező hatása mindenkor attól függ, hogy az összes tényezők milyen erővel és minő irányban hatnak a munkateljesítményre. Legyünk tekintettel arra is, hogy a munkateljesítményt befolyásoló tényezők egymásra is hatnak, pl. a munkaidővel a munkára irányuló akarat és kedv is változik.

Hogy kijelölhesük a munkaidő szerepét a teljesítményt kiváltó hatóokok sorában, különbséget kell tennünk külső és .belső tényezők között. A külsők sorába tartoznak mindazok, amelyek a külvilágból, a társadalmi, technikai környezetből adódnak. Ilyenek mindenekelőtt az üzem műszaki felszerelése és szervezete, amelyek szintén kölcsönös befolyást gyakorolnak egymásra. Képzeld el a magasolvasztók munkájánál a műszaki berendezések, a vegyi folyamatok alakulásának, az olvasztók számának, kapacitásának, a kokszt, az érc, a salakkepp anyagok minőségének, a szállítóberendezések szerkezetének és minőségének, a fűvőszél vezetésének és egyéb technikai mozzanatoknak minő döntő hatása van a termelés eredményére! Mennyire változik az ember-tényező szerepe a munkateljesítmény kialakulásánál aszerint, hogy milyen irányban és mértékben módosulnak ezek a roppant jelentőségű technikus tények! — A belső okok pedig mindazok, amelyek a munka alanyi tényezője, az ember oldaláról jelentkeznek. Ezek ismét két részre bonthatók: a munkaképességre és a munka akarására. Mindkettő pszichilvai és fiziológiai tényezők hatása alatt is változik. A testi munkaképességre erőteljesen hat a szellemi, lelki tényező, miként a munka akarására kiható munkakedvre a fáradtságjelenségben megnyilatkozó fiziológiai helyzet gyakorol befolyást. A munkakedvet, mint hatótényezőt értékelve elismerjük, hogy a munka akarásánál az ösztönös magatartásnak nagyobb a jelentősége az értelem elhatározásánál. A rövidebb munkaidőre irányuló vágyakozás a szellemi és leik: kielégülésre való törekvésből származik, ha tehát kielégül, a munkakedvet, a munka örömet lényegesen fokozza. A munkával szemben érzett kedvetlenséget legalább is lényegesen tompítja, ha a munkás abban a tudatban dolgozik, hogy munkáját befejezve személyi, lelki, szellemi szükségleteinek élhet.

A munkateljesítményre ható okok között a munkaidő külső tényező. Miként azonban általában a munkaeredményre

ható külső és belső tényezők kölcsönösen befolyásolják egymást, a munkaidő is külső tényezőként való érvényesüléséig felül közvetlenül hat a belső, emberi tényezőre, befolyásolván ennek munkakedvét, illetőleg munkaakarását keresztül az ember pszichikai munkaképességét. Amennyire a rendszerető emberi elme észszerű képet alkot a különböző hatótényezőknek egymással versenyző, egymást lerontó, majd erősítő együttműködéséről, annyira képtelen ellenvetést kizáró módon a kusza összefüggések hálózatából kiemelni egyetlen hatótényezőt és ennek közvetlen következményét. Ezért bár könnyű kimutatni, hogy a munkaidő változása után miként alakult a termelés, de kifogástalanul sohasem lehet bizonyítani, hogy a termelési eredmény változásának vagy változatlanságának kizárólagos oka a munkaidő csökkenése volt. Ezért igaza van Robert Friedrichnek, aki *Methodologie*-jában megállapítja, mennyire nehéz megmérni, hogy a munkateljesítményben beállott eltolódások mennyiben tudhatók be a munkaidő változásának, nem pedig a munkateljesítményt befolyásoló többi tényezőnek, amelyek között — a már említetteken felül. — kiemeli a nyersanyagok minőségét, a klímát, a munkások átlagos korát, megélhetési viszonyait, bérük vásárlóerejét, lakásviszonyaikat, mint megannyi szüntelenül változó, tehát a különböző időpontokban mért munkateljesítményre eltérő súlyllyal ható tényezőket. Aki valaha irányított tömeges munkálatokat, jól tudja a túlmeleg nyárnak, a túlhideg télnek, az időjárás szélsőséges alakulásának, a műhely levegője szárazságának, vagy magas páratartalmának (nedvességének), továbbá számtalan imponderabiliának befolyását a munkateljesítményre. Ha mindezt tekintetbe vesszük, elismerjük, hogy természettudományos módszerű, laboratóriumi jellegű vizsgálatoknak itt nincsen semmi értelmük, a munkateljesítmény és a munkaidő összefüggése is a társadalom ama életjelenségeinek világába tartozik, amelyeknek alakulását megmagyarázhatja az értelem és a tapasztalat, de amelyet kísérletezés sohasem, igazolhat. Ezért — dr. Vernonnak a vas- és fémipari fáradtságvizsgálat során tett tapasztalataira, Bettford és Sloughten megállapításaira és E. Bilferding elméleti munkásságára ie támaszkodva — a napi munkaidőnek kb. 15%-nál nem nagyobb arányú csökkenése esetében, túlnyomórésztben manuális és részben automata gépeknél végzett munkánál, csupán feltételezzük, hogy a termelési eredmény kialakításánál a munka növekvő intenzitása ellensúlyozza a munkaidő csökkenését, feltéve, hogy ezt a kompenzációt külső hatótényezők nem gátolják, sőt elősegítik. Kézenfekvő kérdés: mik gátolhatják és

mik segíthetik elő a munkaidő csökkenésének és a munka-intenzitás emelkedésének gazdasági szempontból kívánatos kompenzációját?

A 8 órás munkaidő előnyei.

Dr. Bosch, miután még 1910-ben, világhírű finommechanikai telepen megvalósította a napi 8 órás munkaidőt, megállapította, hogy a finommechanika terén a 8 órás munkaidő megvalósítása előnyösnek bizonyult, a kedvező eredménynek azonban előfeltétele, hogy a munkások ne időbérben, hanem darabbérben részesüljenek. Ugyanehhez az eredményhez jutott a genfi Milhaud, aki bő amerikai tapasztalati anyag alapján kifejti, hogy a teljesítményhez igazodó bérfizetés megszüntetése ott, ahol a 8 órás munkanapot megvalósították, mindenütt a munkateljesítmény csökkenését idézte elő, ezzel szemben ilyen esetekben az akkordbérrendszer bevezetése, illetőleg fenntartása mindenütt a teljesítmény emelkedéséhez vezetett. Diehl is megállapítja, hogy darabbér esetében a munkás buzgólkodása, a munkakedv, a feladatra összpontosuló érdeklődés fokozza a munka intenzitását, mert a darabbérben részesülő munkás mindent elkövet, hogy az óránkénti teljesítmény emelésével behozza a munkaidő csökkenésével különben őt sújtó bérkiesést. Nála olvashatjuk annak a börgyárnak gyártási eredményeit, amely 10-ről 8 órára korlátozta munkásainak napi foglalkoztatását. Példája azt mutatja, hogy a munkaidő csökkenése dacára az akkordban fizetett tanult munkások napi teljesítménye és ennek alapján a keresete 10%-kal emelkedett, ezzel szemben az időbérben részesülő tanulatlan és segédmunkások napi átlagos teljesítménye 15-20%-kal, keresetük pedig 20%-kal csökkent. Ebből a szempontból szintén tanulságos a newyorki National Industrial Conference Board adatfelvétele. A vizsgálódás 373.536 munkást foglalkoztató 436 gyapjú-, pamut-, selyem-, cipő- és fémipari üzemre terjedt ki. A vizsgálat, amely annak eldöntésére irányult, hogy a korábbi munkaeredménnyel szemben a 48 órás heti munkaidő bevezetésével előálló helyzet milyen termelési eredménnyel járt, megállapította, hogy 87.2%-ban a termelés eredményének csökkenését eredményezte, 8.7%-ban a munka eredménye változatlan maradt, 4.1% esetében emelkedett. Az említett 87.2%-ból 20%-ban a munkateljesítmény a munkaidőnél kisebb mértékben csökkent. Kitént, hogy a fém- és cipőiparnak azokban az üzemekben, ahol a munkások darabbérben részesültek, a teljesítmény nem csökkent a munkaidő arányában, mert a munka

intenzitása emelkedett. A háború utáni tapasztalatok általa azt mutatták, hogy a munkateljesítményhez igazodó ber fizetési rendszer a munkaidő csökkenésének természetes kiegészítőjeként szerepelt, a munkaintenzitás fokozását szolgálva

A táplálkozás és a szabadidő.

A munkaidő csökkenésének és a munkaintenzitás emelkedésének kompenzációja természetesen jelentős mértékben attól függ, hogy a munkás táplálkozása miként alakul és mire fordítja hosszabbá nyúlt szabad idejét. Mert ha a munkaidőcsökkenés folytán előálló keresetcsökkenés rontja a munkás táplálkozását, meghosszabbított szabad idejét pedig kocsmázásra és egyéb egészségtelen időtöltésre fordítja, fizikailag képtelenné válik munkautemének tartós fokozására. Kétségtelenül fenyegető veszélynek látszik, hogy munkaidőcsökkenés esetében a munkás kénytelen lesz táplálkozási igényeit mérsékelni. A valóságban nem kell ettől tartanunk. Megfigyelhető a hosszú munkaidőnek és a fizikai kimerültségnek befolyása az alkoholizmusra. A kimerültségnek következményei ugyanis igen súlyosak, közömbössé teszik a munkást és előbb-utóbb kiváltják belőle a csillapíthatatlan vágyat a változás, az izgalom, a szenzáció után, ami a szeszes italok, bódítószerek mértéktelen élvezetébe torkollik. A francia munkaügyi minisztérium első három 1923. évi jelentésében olvassuk, hogy a munkaidővel az alkoholizmus is lényegesen csökken. A hosszabb szabad idő folytán megindult a munkásság kiáramlása a kertvárosokba, lendületet vett a munkáskertek tömeges létesítése, népesebbé váltak az ipari szaktanfolyamok, olvasottakká a népkönyvtárak és mindennek velejárója volt az alkoholizmus visszafejlődése. Márpedig ha a munkásság zöme egészséges tápanyagra fordítja korábban szeszes italokra költött pénzét, ezzel már részben ellensúlyozza annak a keresetkiesésnek étellemezési következményeit, amely előáll, ha a gépi berendezés akadályozza a munkautemnek a munkás által óhajtott fokozását. Mindenestre a munkaidő csökkenését elrendelő államnak legyen gondja a népellemezés költségeinek mérséklésére, a munkásság szabad idejének célszerű, egészséges és gazdaságos felhasználására, a Munkássport és a munkásság érdeklődési körére tekintettel beállított iskolán kívüli népművelés fejlesztésére. A munka intenzitásának emelkedése nagyobb valószínűséggel fogja ellensúlyozni a munkaidő csökkenését, ha a munkásság szabad idejével az államvezetés olyan mértékben törődik, mint Olaszország a *Dopolavoro* és Németország a *Kraft durch*

Freude intézmény kifejlesztésével. Mindez természetesen nem következhet be, ha a munkaidő csökkenését a munkás nehéz robottal járó mellékfoglalkozás szerzésére aknázza ki és munkahelyeit) távolfekvő városrészbe vagy környékre költözik, amivel szükségképpen naponta többszöri, hosszadalmas és fárasztó közlekedés jár.

A vállalkozó ellensúlyozó eszközei.

A mondottakból kitűnik, hogy a munkaidő korlátozásának az óránkénti munkateljesítmény növelésével való, közgazdasági szempontból kívánatos, ellensúlyozása (kompenzálása) akkor következhet be, ha az üzemben tudományos módszerrel kidolgozott bérszámítási rendszert alkalmaznak, az, üzemszervezetet az alkalmazott, ipari pszichológiai és fiziológiai kutatások eredményeivel számolva építik ki, minden munkást képességeinek leginkább megfelelő munkakörben foglalkoztatnak, a munkaidőt közbeeső, az alkalmazott pszichológia elveinek megfelelő időtartamú szünetekkel megszakítják, a munkás főfoglalkozásain kívül pedig kerül minden olyan fáradozást, amely az ő keresőtevékenységének ártalmára van és az adott bérviszonyok mellett a legésszerűbben táplálkozik.

A vállalkozó maga is keresi, a magángazdasági hasznosság érdekében, a munkaidő csökkenésének ellensúlyozó eszközeit. Mert azzal, hogy a munkás munkautemének gyorsításával ellensúlyozza — akkord bérfizetés esetében — a munkaórák megfogyatkozását, még nincsen feltétlenül kiküszöbölve az a hátrány, amely a vállalkozást sújtja. Ezért a vállalkozás maga is keresi a munkaidő csökkenésének ellensúlyozását és ezt három tényezőben látja: a gyártás specializálásában, az improduktív idővesztések megszüntetésében és az üzem. racionalizálásában.

A termelési folyamatnak kevés számú megbatározott áru típus ki gyártására való korlátozásával kétségtelenül elérhetjük a gyártás menetének egyöntetűségét, uniformizálását, ami a termelési költséget csökkentő szériagyártásnak műszaki előfeltétele. Minthogy azonban a specializálódás csak addig érvényesülhet, amíg ennek gazdasági feltételei megvannak, szűk kapacitású belföldi piacok — például a magyar áru piac — esetében a gyártás specializálódása alkalmatlan eszköz az üzemi munkaidő csökkentésének kompenzálására. Természetesen még kisebb belföldi piac esetében is lehetséges egy-egy vállalat gyártásának egyetlen árura való specializálása és pedig széles néprétegektől fogyasztott tömegárura (pl. kasza, mérleg, nyomott karton, pántlika).

Az improduktív, tehát a termelés szempontjából haszon talán idővesztések megtakarítása Stanley Kentnek abból a véleményéből indul ki, hogy a gyári munkás kárbaveszteti munkaideje átlagosan a napi munka 10%-a. A „kárbavesztett munkaidő azonban nemcsak a napi munkaidő mértékétől, hanem attól is függ, hogy a munkaidő beosztása folytán milyen mértékű a munkásság átlagos elfáradása Lord Leverhulm azt tapasztalhatta, hogy amikor üzemében a munkaidőt heti 53 órára emelte, a munkások munkaidejéből hetenként 14 munkóra kárbavesztett, a produktív munkaidő tehát mindössze heti 39 óra volt. Erre ő a heti munkaidőt 12 órával 41. órára csökkente, mikor is mindössze átlagosan heti 1 óra bizonyult kárbavesztett időnek. Így tehát, annak ellenére, hogy a heti munkaidőt 53-ról 41 órára csökkentette, a produktív munkaórák száma heti 1 órával emelkedett. Az elmondottakból következik, hogy csak tapasztalati úton lehet rájönni egy-egy üzeműk arra a legtökéletesebb óraszámú heti munkaidejére, amikor viszonylag a legalacsonyabb a gazdasági szempontból kárbavesztett munkaórák száma

A racionalizálás.

A vállalkozó részéről kívánt kompenzációnak harmadik módja az üzem racionalizálása a termelési költségek mérséklése érdekében.

Mind e törvényes munkavédelmi intézkedés a magán-gazdaság munkaköltségét, legalább is átmenetileg, növeli. A magánvállalat költségzámításai ugyanis a mára és a közeljövőre irányulnak. Nem számolhatnak, tehát a szociálpolitikai intézkedéseknek a termelési költségekre kedvező, de csupán a távoli jövőben érvényesülő közvetett hatásaival, még akkor sem, ha, elismerik, hogy a szociálpolitika, illetőleg az általa kiváltott okszerű emberökonomia folytán az átlagos munkaképesség, a produktív népesség társadalomegészségügyi színvonalával együtt emelkedik, következésképpen — erről az oldalról kiindulva — a közteher, mint a vállalkozás termelői költségének egyik fontos eleme, csökken. Ha a vállalkozás számításában egy munkaidő-reform következtében a munkaköltség megdrágul, a vállalatok üzem technikai tökéletesítéssel, racionalizálással, újabb, lehetőleg automata gépek beállításával és minél kevesebb emberi munkaköltséggel járó folyamatokkal iparkodnak ellensúlyozni a munkaidő csökkenésének a termelési költséget növelő hatását. Így volt ez mindenkor, amikor bármi növelte az emberi munkaerő árát. Erre céloz az

amerikai Schönhofnak szellemes megállapítása: Mi kényszerű feltalálók vagyunk! Ő ugyanis már 30 évvel ezelőtt kimutatta, hogy az aránylag magas munkabér és rövidebb munkaidő ösztönözte az amerikai taláلكonyságot az ottani meglepő műszaki újításokra

Állami akarattal csökkentett munkaidő esetében olyan gépi berendezések válnak gazdaságosabbá, amelyek a, hosszabb munkaidő korában gazdaságosnak igazán nem bizonyultak, miért is ezeket tömegesen nem gyárthatták ki. Visszamatatva a csökkent munkaidő és az óránkénti teljesítmény összefüggéséről elmondottakra: való, hogy egy megadott automata gép napi 8 órán át foglalkoztatva, óránként nem gyárthat gyorsabb ütemben, mint korábban, amikor napi 10 órán át volt üzemben, ellenben az az új gép, ami pl. a 8 órás munkaidő megvalósítása esetén már a bár drágább, de most már gazdaságosabbá vált gép — gépként a régi gép helyébe kerül, a régiénél, gyorsabban működhet. Különben is ne tévesszük össze a munkás napi munkaidejét az üzem munkaidejével. Ha ugyanis racionalizáló intézkedésként a korábbi két, egyenként 10 órás műszak helyett napi három, egyenként 8 órás műszakban dolgoztatunk, akkor az üzemi munkaidő napi 20 órától 24 órára emelkedik, annak ellenére, hogy a munkások munkaideje 20%-kal csökken. Nem kell részleteznünk, hogy ilyen esetben a korábbinál gazdaságosabb mind az erő, mind a munkagépek, mind a gyárépületek és az egész berendezés kiaknázása. A napi egy csapatváltás helyett kettővel járó ismeretes költségöbbltet az üzembe fektetett tőkék gazdaságosabb kihasználása és gyorsabb amortizálása bőségesen ellensúlyozza. (Megjegyezzük, hogy a napi 3, egyenként 7 órás műszakot tartjuk az üzemi foglalkoztatás jelenleg legkedvezőbb formájának, mert amellet, hogy napi 21 órás üzemi munkaidőt eredményez, a rendes termelőmunka keretén kívül napi három óra időt ad. a gépek időnkénti kipróbálására, kenésére, apróbb javítására és a csapatváltásokkal járó személycsere és szerzőszámátadások lebonyolítására.)

Fejtegetéseinket megerősítik egyes külföldi tapasztalatok.

A svéd munkaügyi és népjóléti igazgatóság szerint bizonyos mértékig sikerült a munkaidő korlátozásának ellensúlyát megtalálni az üzemvezetés és az üzemszervezés reformjában és a munka koncentrációját és produktivitását növelő újabb műszaki eljárásokban. A 8 órás munkaidő bizonyos iparágakban a termelési eszközök tökéletesedése irányában hatalmas lendítő tényezőnek bizonyult. A németalföldi fogyasztási szövetkezetek központi szövetsége szerint a 8 órás munkaidő beveze-

tése a szövetkezeti pékműhelyeknél a gépi berendezés fejlesztését tette szükségessé. A jugoszláv kormány hivatalos megállapítása; a munkaidő korlátozása fejlesztette az iparosodását mert a 8 órás munkaidő kötelező előírásának az iparban közvetlen következménye volt a vállalkozás részéről több munkagép beállítása, a régebbi tökéletlen gépi berendezéseknek pedig tökéletesebb munkagépekkel való pótlása

A racionalizálás akadályai.

A vállalkozásnak érthető és észszerű törekvését, hogy racionalizálással ellensúlyozza a munkaidő csökkenésének magángazdasági kihatásait, számos körülmény akadályozza. Ha egy iparvállalat a munkaidő csökkentése előtt elérte az illető iparágban adott körülmények között legmagasabb technikai és üzemszervezési színvonalat, nincsenek olyan tág racionalizálási lehetőségei, amelyeknek kiaknázásával a munkaidő csökkentése után ellensúlyozhatná ennek előnytelen gazdasági következményeit. Ott is azonban, ahol ilyen lehetőségek adva vannak, hosszabb idő szükséges a szervezeti és technikai újítások végrehajtásához, a racionalizálás ilyen esetekben tehát átmenetileg olyan zökkenőkkel, fennakadásokkal jár, amelyek inkább kimélyítik, mintsem ellensúlyozzák a munkaidő változásának ártalmas magángazdasági kihatásait. A technikai racionalizálás rendszerint új tőkék beruházását, a vállalatban működő álló tőkék növelését teszi szükségessé. Az álló tőkék növelése pedig csökkenti a magánvállalkozás piaci rugalmasságát, növeli az amortizálandó tőkéket és azt a veszedelmet, amelynek minden, jelentős állótőkét képviselő nagy gépi berendezéssel működő vállalat kockázatára azok az új ipari találmányok jelentenek, amelyekkel gazdaságosabban és jobban lehet termelni, mint azokkal a gépekkel, amelyekbe a vállalat — racionalizálása során — a tőkét befektette. De milyent tőkét? Ennél a kérdésnél merül fel a racionalizálás legnagyobb nehézsége. A legtöbb vállalat ugyanis idegen, tehát kölcsöntőkével racionalizál. A tőkepiaci viszonyok, alakulásától és a vállalat piaci tekintélyétől (bonitusától) függ, hogy a racionalizálással járó tőkeszükségletét tudja-e és ha igen, milyen feltételekkel fedezni. Ha ugyanis a vállalat racionalizálását kedvezőtlenebb időpontban, terhesebb tőkekölcsonzési, feltételekkel valósítja meg, mint a vele versenyző vállalatok, ez az egyetlen körülmény megsemmisítheti a céget. Ezért a magánvállalatok roppant kockázatot vállalnak, amikor a munkaidő-csökkenés ellensúlyozása végett racionalizálnak, igaz, akkor is, ha ezt elmulasztják és ezzel a velük versenyző és sikerrel

racionalizáló vállalatoknak a piacon előnyt adnak. A munkaidő csökkenése tehát olyan helyzetet teremt, amelyben minden vállalat kockázatos magatartást kénytelen tanúsítani, akár racionalizál, akár nem. Ezért munkaidőreformot csak olyankor szabad végrehajtani, amikor a piac bővülése folytán a versenyhelyzet enyhül és a tőkepiaci viszonyok kedvező alakulása, a hitelfeltételek számottevő enyhülése csökkenti a racionalizálási célra igénybevett kölcsöntőkék felvételével járó kockázatot.

Figyelmet érdemlő szempont, hogy kizárólag saját tőkével dolgozó szerény vállalatok, kisipari cégek a racionalizálásban rejlő lehetőségeket a munkaidő csökkentésének ellensúlyozására nem aknázhadják ki, részben tőkeszegénységük, illetőleg fogyatékos hitelképességük okán, részben azért, mert korlátolt vevőkörük (piacuk) csupán olyan szűk keretű termelést tesz az ő esetükben gazdaságossá, amelyben aránytalanul nagy lenne a racionalizálás során különben használható gépi berendezés amortizációs terhe, hiszen ez az egész gép után terhelné az ilyen cégeket, jöllehet a gépek termelőképességének csupán kisebb hányadát tudná kiaknázni,

A munkaidő korlátozásának üdvös hatása a munkapiacra

Fejtegetéseink alapján válaszoltunk tehát a felvetett kérdésre: megfelelő eszköz-e a munkaidő észszerű csökkentése a munkanélküliség korlátozására¹?

Kétségtelenül, ha valamely iparban a racionalizálás elérte a gazdaságosan megvalósítható legmagasabb mértéket, a munkaidő korlátozásának magángazdaság! következményeit racionalizálással ellensúlyozni nem lehet, miért is, ha a munkások intenzívebb tevékenysége nem hozza be a munkaidő csökkenése következtében elmaradó munkateljesítményt, a magánvállalkozás csak a munkáslétszám emelésével tudja kitermelni a piaci szükségletnek megfelelő gyártmány-mennyiséget. Be még ha az üzemi racionalizálás nem is érte volna el az említett legmagasabb mértéket, számos magánvállalat részben a kölcsöntőke magas ára, vagy a vállalat hitelképességének fogyatékosága miatt nem él a racionalizálás lehetőségével, hanem ehelyett ugyancsak a munkáslétszám emelésével biztosítja termelési színvonalának változatlan fenn tartását,

Ha a jogszabályok szociálpolitikai, közegészségügyi, nemzetpolitikai szempontból többé-kevésbé általános érvényvel állapítják meg a napi vagy a heti foglalkoztatás leghosz

szabb időtartamát, ez a maximális munkaidő számos üzem esetében nem lesz azonos az üzemi termelési viszonyoknak megfelelő, gazdasági szempontból optimális munkaidővel, hiszen az utóbbi minden üzemi esetben annak termelési feltételeihez, illetőleg munkásságának faji, kor- és nem szerinti összetételéhez képest üzemenként eltérő. Már pedig, ha a maximális munkaidő egy üzemnél eltér az illető üzem optimális munkaidéjétől, a munkaidő csökkenésének teljes ellensúlyozása aligha lehetséges, miért is a vállalkozás megint csak a munkáslétszám emelésével tudja változtatlanul fenntartani az üzem termelőképességét. Rámutattunk már arra, hogy időbérrendszerű bérfizetés esetében a munkásság célszerűtlennek találja az óránkénti munkateljesítmény fokozását, ilyen bérfizetéssel dolgozó vállalatok tehát a munkaidő csökkenésének a termelési eredményt korlátozó kihatását elsősorban a munkáslétszám emelésével tudják ellensúlyozni, ha számukra nincsen, megadva az üzemi racionalizálás gazdasági lehetősége. De még ott is, ahol a munkateljesítményhez igazodó bérfizetési rendszer és a túlnyomólag kézi erővel vagy csak részben automata gépekkel végzett munka folytán a munkásság kajlik afelé, hogy munkájának növekvő intenzitásával — elsősorban saját érdekében — ellensúlyozza a munkaidő csökkenését, hosszabb idő szükséges ahhoz, hogy a munkaidő korlátozása annyira növelje a munkakészséget és a munkaképességet, hogy ez kiválthassa a munka intenzitásának tartós emelkedését. Ebben az átmeneti, sok esetben több éven át tartó időben megint csak a munkáslétszám emelkedésével lehet biztosítani a gyártásnak változtatlan szinten való fenntartását.

A munkaidő korlátozása tehát kétségtelenül javít munkapiaci helyzeten. Megállapításainkból azonban az is kétségtelenül kitűnik, hogy a munkaidő csökkenésének a munkapiacra kedvező hatása nem olyan jelentőségű, mint ezt egyesek feltételezik. Az elmondottakon, felül ezt a hatást lényegesen korlátozzák a munkaidőt csökkentő rendelkezések alól tető azok a kivételek, amelyek nemzetgazdasági szempontból és az idényiparok, a folytonos tüzelésű üzemek, a munkakészültségek, a családi üzemek jogosult érdekei szempontjából mulhatatlanul szükségesek. Ennek ellenére jogos kívánság az ipari munkaidő korlátozása A közösség javára ugyanis értékesíteni, kell az emberi munka produktivitását fokozó technikai fejlődést, ami csak akkor következik be, ha a munkaidő csökkenése folytán javul a nemzet munkaerejének értékállománya, fejlődik a munkásság közegészségügyi helyzete és az állampolgárok az eddiginél több időköz jutnak polgári kötelességeik teljesítésére, a nemzet kultúrjvainak megismerésére és gyer-

mekeik nevelésére. A munkaidő csökkenéséből a közösség javára szóló előnyök olyan természetűek, amelyek emberhez az eddiginél méltóbb életlehetőséget biztosítanak. Ezek a közösség és az egyén szempontjából mutatkozó nagy előnyök, amelyeknek nemzetpolitikai Jelentősége miatt kell minél általánosabban korlátozni a munkaidőt még akkor is, ha a vele járó munkapiaci előnyök nem érnek fel a munkaidő csökkentésével kapcsolatos magángazdaság! haszon áldozattal.

Családi bér falun.

Mintegy 850.000-en élnek falun az agrártermelésben munkás-cseléd sorban a trianoni határok között. Talán még náluknál is értékesebb a hozzájuk tartozó 650.000 gyermek, a jövő erőtartaléka. Még a trianoni ország tömegarányait látjuk. Haderőink ütőképessége, fajtánk életereje, a magyarság politikai súlya függ attól, hogyan tudja ez a 850.000 dolgozó magyar 650.000 gyermekét a jövőnek, a magyarságnak, a nemzetnek felnevelni. Most csak gazdasági cselédek, gazdasági munkások, napszámosok, kertészek, röviden: a falusi nincstelenek sorsáról szólunk. Az ő gyermekeikről van szó. Persze, hogy sorsuk igen nagy mértékben attól függ: mennyi a napszám, mennyi a konvenció. Jól tudjuk, hogy mennyi feszültség támad a helyenkint előforduló alacsony napszámból, hogy mennyi elkeseredésnek válik forrásává a családok szükségletei szempontjából alacsony bérhelyzet. De az is szilárd meggyőződésünk, hogy még ennél is nagyobb lenne az elkeseredés és elfajulnának a társadalom életét hasogató belső feszültségek, ha az állam a termelés jövedelmezőségének érdekét mellőzve, pusztán politikai elgondolások alapján állapítaná meg a legalacsonyabb napszámok és konvenciók mértékét és az amúgy is agyonterhelt helyi közigazgatást vezényelné ki a gazdaságokba, hogy ellenőrizzék ennek a bérminimumnak a megtartását. Akik világosan felismerik a közigazgatás észszerű és gazdaságos tevékenységének határait, jól tudják, milyen bürokráciát, mennyi vitát, milyen ellenérzést váltana ki a bérfizetések sűrű és nem csupán formászerű ellenőrzése éppen azok részéről, akik a falu vezetésére hivatottak. Az ilyen eljárás vagy felületes, formális, tehát eredménytelen lenne, vagy bürokratizmusával és kellemetlenkedéseivel megbolygatná a falu békéjét. *A törvény tiszteletéhez fűződő nagy érdekek parancsolják olyan intézkedések mellőzését, amelyeknek hatálytalansága a nép jogtiszteletét ásná alá, erőszakos érvényesítésük pedig az államellenességnek és a, szociális békétlenségnek adna tápot.*

Természetes béreket!

Amikor *a mezőgazdasági munkabérek mechanikus és egyöntetű hatósági emelése ellen szólnak*, nem az agrármunkáselem fizetőképességének és ezzel életszínvonalának emelése ellen érvelünk, hanem *elvetjük azt az alternatív elgondolást, amely versenyt támasztana a falusi munkabérek szerves, jól átgondolt, társadalmegerősítő emelésének.*

A bérenek *természetesnek* kell lennie, tehát tegye lehetővé a dolgozók emberhez méltó megélhetését, a legtermészetesebb környezetben, a szerves közösségben, a családban, A teljesítmény legyen a munka ellenértékének, a bérenek mindenkitől értékelt alapja, de ennek a bérenek formáját, mértékét stilizálja, módosítsa a bérenek szociális értelme: egy család megélhetésének biztosítása Mert a bér nemcsak költségeleme a termelésnek, nem csupán erő kifejtést kiváltó teljesítményre ösztönző mozzanat, ez egyszersmind alapja a családok és rajtuk a társadalom egyik legtevékenyebb része megélhetésének.

Egy gondolatot azonban tartsunk távol magunktól: a családi munkabérendszernek kizárólag a városi ipari munkásréteg javára szóló megvalósítását. Éppen elég aránytalanság mutatkozik városi-ipari és falusi-mezőgazdasági népvédelmi rendszereink között. Éppen elég lendületet ad ez az aránytalanság a falu elhagyásának, a városba tódulásnak és az önhibáján kívül talaj talán, létbizonytalanságban élő nagyvárosi ipari munkástömegei: összeverődésének. A társadalmi igazságosság szempontjából a leghelyesebb lenne a városban és falun, iparban és mezőgazdaságban egyidejűleg, de az életformák különbözőségére figyelemmel eltérő módon, megvalósítani a családi munkabér intézményét. Ha azonban államháztartási és közgazdasági szempontból *erre* nincsen lehetőség, akkor ezen az úton elsősorban az ipari munkásságnál sokkal mostohább vi szonyok között élő falusi cselédek és munkások fizetőképességén javítsunk. Ezt annál erősebben hangsúlyozzuk, minél nyilvánvalóbb, hogy *ezzel a módszerrel sokkal egyszerűbben, gazdaságosabban lehet segíteni az érdekelt néprétegen, mini a bérmimumok megállapításával.*

Társadalmunk megérett a szóbanlevő intézményre. A közvélemény, elsősorban a teherviselésben érdekeltek igénye, mái 13 törvényhatóságban megnyilatkozott, mert ennyi törvényhatóság kérte a kormánytól a mezőgazdasági családi munka bérek országos rendezését, hangsúlyozva ennek vitathatatlan nemzeti és szociális jelentőségét.

Gyermekseregek élelmezése.

A megvalósítás módja tekintetében más megoldást helyesnek nem tarthatunk, mint egyetlen országos bérkiegészítő intézmény létesítését. Nem új jogi személyt, nem új keretet, nem új bürokráciát akarunk. Az OMBI lássa el ennek ügyvitelét, hiszen ugyanazoknak a gyermekeiről, család járói van szó, akik ennél az intézménynél mostantól kezdve öreg korukra biztosítottak. *Ha maga a gazda fizetné a bérpótlékot, az járna a legrosszabbul, aki a legtöbb nagycsaládos cselédet, munkást foglalkoztat, Ilyen rendszer mellett a nagycsaládos emberek jutnának legnehezebben munkaalkalomhoz.* Ha egyes vidéken külön valósítanák meg ezt az intézményt, új bürokratikus keretek létesítésére lenne szükség és mert vidékenként más a keresők és a gyermekek számaránya, különböző lenne a termelésnek a bérpótlékolással járó terhe, az új intézmény tehát befolyásolná az egyes vidékek és gazdáik versenyhelyzetét. Ezért kell országosan összefogni és arányosan egyetlen központból megosztani a felmerülő költséget. Ilyen rendszerrel közömbös, hogy ki hány sokgyermekes munkást foglalkoztat, ez a szempont, nem nehezíti meg egyetlen családapa munkapiaci elhelyezkedését.

Felmerül a kérdés, minden gyermek után részesüljenek dolgozó szülei pótlókban! Ha a törvényhozás erre az álláspontra helyezkednék és 14 éves korig minden gyermek után bérpótlékot fizetnének, ezt 650.000 gyermek után kellene megállapítani. Ennek alapulvételével dr. Szeibert János „A családi munkabér a mezőgazdaságban” című tanulmányában — évi 25 pengős segély esetében — 16 millió pengős évi megterheléssel számol. Ez a 25 pengő a komáromi norma alapján nyújtott gyermekpótlék (évenként egy mázsa búza, napi $\frac{1}{4}$ l. édes tej) értékének felel meg. Megítélésem szerint a szülőket csak a harmadik és ezt követő gyermekek után kellene pótlókban részesíteni. *A magyarság fejlődését ugyanis csak azok a családok szolgálják, amelyek legalább három gyermeket nevelnek fel, hiszen két gyermek csak az előző nemzedékhez tartozó szülőket pótolja.* Új intézmény alkotásánál azt is figyelembe kell venni, hogy könnyebb például egy tíz millió pengős költségkeretet fokozatosan tágítani, mint egyszerre 16 millió pengős kerettel megindulni és utóbb azt gazdasági szükségszerűségekből szűkebbre szorítani. *Ha a mezőgazdasági munkavállaló szülők minden harmadik és ezt követő gyermekért részesülnek bérpótlékban, akkor is évente 200.000 gyermek után kell pótlékot fizetni.* Gyermekenként 50 pengőt kellene fizetni évente, mert

méltánylást érdemel, hogy a szülők ama gyermekeiken felül, akikért pótlékot kapnak, még az első két gyermeket is felnevelik. A 200.000 gyermek pótléka évenként tíz millió pengőm rúgna, ez pedig ügyviteli költséggel együtt kb. 10,000.000 pengő kiadás. Ilyen terhet a mezőgazdaság egymagában nem viselhet, nem is lenne méltányos ezt a gazdától megkövetelni, amikor a családi bérpótlék intézménye igen nagy mértékben általános népesedéspolitikai, nemzetpolitikai, katonapolitikai célokat szolgál, értük az egész nemzetnek kell áldoznia

Évi 4 millió pengős állami hozzájárulás esetén 0,600.000 pengő lenne a termelés terhe. Ha ennek viselése alól a 15 kat. holdnál kisebb birtokokat mentesítenék és birtokkategóriánként a földadót számítási alapul véve, fokozatosan állapítanák meg az új intézménnyel járó terhet, ez kat. holdanként 66-68 fillér költséget okozna *Amikor az OMGE üzem statisztikája szerint a mezőgazdaság tiszta jövedelme egyes kiválasztott mezőgazdasági üzemknél kat. lioldanként átlagosan 1934-ben 31.05 P, 1935-ben 42.73 P és 1936-ban 42 P volt és az állam, a 20 P-ös búzaár tartásával közel évi 50 millió pengő áldozatot hoz a mezőgazdaság jövedelmezőségének fokozása érdekében, akkor gazdaságilag nem, lehetetlen és nem, méltánytalan, ha egy nagy nemzeti és emberi gondolat szolgáltatásban holdanként 66-80 fillérrel növeli az agrártermelésnek holdanként átlagosan 65 P-ös munkaköltségét.*

A mezőgazdaságnak a munkafegyelem és a munkakedv emelkedésén felül más előnye is lenne a szóbanlevő intézményből. Hiba lenne ugyanis a bérpótlékot teljes egészében valamennyi gyermek után pénzben a szülők kezeihez kifizetni. Megítélésem szerint *legalább 150.000 gyermeket lehet az értük járó bérpótlék terhére, a népiskolák keretében fizikai fejlődésük szempontjából értékes tápanyaghoz segíteni.* Számításom szerint, ha 150.000 gyermek 200 iskolanap minden napján az iskolában fél H ter, 5 kockacukorral édesített tejet és 20 dkg kenyeret kapna, mindez ügyviteli költséggel együtt — évi. 5,250.000 pengőbe kerülne. (1 hektoliter tej 14 P, 5 kg cukor 5.70 P, 40 kg kenyér 14.40 P, ügyviteli költség és anyagpazarlás 2.90 pengő.) A gyermekenként 38 pengős évi költség *a cukor kincstári részesedésének elengedése esetén mérsékelhető. Célyszerűbb és gyümölcsözőbb beruházás alig képzelhető el e cukor- és tejmennyiségnek 150.000 gyermek szervezetébe fektetésénél.* A mezőgazdaság pedig 2,100.000 pengővel több értékű tejet és a mainál lényegesen több cukorrépat tudna értékesíteni.

Ha Anglia nem resteli gyermekeit iskolái útján élelmezni, mi se mulasszuk el apró falusi magyarjaink testécs-

kéibe belevinni azt a zsírt, fehérjét, szénhidrátot, amit ha nélkülöznek, a nemzet nélkülöz.

A bér családi pótléka révén állítom. — leküzdhetjük a legifjabb falusi magyar nemzedék táplálkozási nehézségeit.

A „képesített” kereskedő.

Képesítéshez kössék-e a kereskedést, vagy sem?

Hosszú tanácskozások érlelték az, érdekelték döntéséig ezt a magyar kereskedő jövője szempontjából kivételes jelentőségű kérdést: az OMKE 1932 óta jóformán évenként rendezi meg a vidéki Kereskedelmi Testületek Országos Értekezletét, amelynek ez az ügy állandó vitapontja volt. Ha Miskolcon, Szegeden és Szolnokon rendezett országos értekezletek nem elégedtek meg azzal, hogy a képesítés elve mellett döntöttek, hanem ezen túlmenve, 1937-ben Szolnokon elhatározták, hogy olyan értelmű törvényjavaslat előkészítését kérik, a kereskedelmi kormánytól, amely felöleli a kereskedelem képesítéshez kötésének végleges rendezését. Szóljunk arról, hogy a Baross Szövetség másfél évtized óta minden-jelentősebb megnyilatkozáskor a képesítés mellett foglalt állást? Ez csak természetes: az utóbbi két évtizedben a kereskedelem volt a menedéke az élet megannyi hajótöröttjének, akik foglalkozásukból kiszorulva, szakmai felkészültség hiányában így tudtak, máról-holnapra önállóságra szert tenni, amelynek árát rendszerint a kereskedelem tiszta hagyományait féltve őrző és ezért gyakran hátrányt szenvedő üzleti versenytársaik, hitelezőik és az áru minőségén keresztül a fogyasztók fizették meg. Számos szakma túlszűfolttsága és az; ebből származó öldöklő verseny, ennek minden erkölcsi szempontból aggályos kísérő jelensége váltotta ki az említett kereskedőérdekeltségek felfogását és az aggodalom késztette a kereskedelemügyi kormányzatot arra, hogy 1937/38. évben a belkereskedelem nagy problémájának minősítse a kereskedelemnek képesítéshez kötését. A mai időkre jellemző, hogy minden kérdés Világnézeti megvilágításban tűnik fel a társadalom érdekeltjei, előtt. így azok, akik a szabadkereskedelemnek és az iparszabadságnak hívei, a kereskedelem képesítéshez kötésében ismét a közhatalom részéről tervezett újabb megkötést, a szabadság korlátozását látják. Nem veszik észre, hogy az elméleti liberális tantételek gyakorlati megvalósításának a hazai adott viszonyok között nincsen lehetősége. A magyarság egész életkörnyezetében ellentétes irányzatok érvé-

nyesülnek és társadalmi és gazdasági szerkezetünk mellett köz-hatalmi beavatkozások nélkül olyan kirívó aránytalanságok támadnának, amelyeknek feszítő ereje megsemmisítené a sikeres gazdálkodás feltételét: a zavartalan társadalmi együttműködést.

Miért kell a képesítés?

Úgy véljük, a képesítéssel szemben az ellenérvés annak tulajdonítható, hogy sokan az 1933. évi német szabályozásra gondolnak, hogy a képesítés csak eszköze egy kereskedelmi zárlatnak. Kétségtelen, hogy Németország a közgazdasági szükséglet megállapításához és egy tetszés szerint értelmezhető személyes megbízhatósághoz fűzte a szakismeret igazolását minden új kereskedelmi ipar jogosítvány kiadásánál. Az 1934. évi újabb rendelkezés óta azonban még Németországban is eljuttatták az eddig elvben meglévő kereskedelmi zárlatot és a kereskedelmi kamarákra bízták a kereskedelmi jogosítványok feltételeinek elbírálását. Akik pedig politikai élt éreznek ki a képesítés bevezetésére irányuló törekvésből, ne feledkezzenek el a debreceni kamara titkárának, dr. Ditzignek arról a helytálló érvéről, hogy a kereskedelem képesítéshez, kötése azt a célt szolgálja, hogy a kereskedelem területét ne lepjék el biztos nyugdíj és egyéb könnyítések birtokában olyanok, akik kereskedelmi előképzettséget nem szereztek.

Amikor Ausztria 1007-ben részlegesen és 1934-ben a kereskedelem egész területére vonatkozóan, Hollandia 1937-ben, Csehszlovákia 1924-ben, Jugoszlávia 1931-ben, Bulgária pedig 1936-ban rendezte a kereskedelemnek képesítéshez való kötését, bizonyára a belkereskedelmi érdekek tárgyilagos mérlegelése alapján jártak el. Vak véletlen, hogy Hollandia kivételével valamennyi most felsorolt állam Közép-Európában éli a maga nemzeti életét? Nem! Ezek az államok tőkeszegény, jellegzetesen adós országok, amelyeknek alacsony nemzeti jövedelme kiélezte a jövedelem-megoszlás körüli harcot. Középrétegeik túlzásúfolttsága, különösen a kiskereskedelem, területén, olyan versenyhelyzetet teremtett, amelyből — az állam céltudatos közbelépése nélkül — csak a kiskereskedők elproletarizálódása és ennek velejárója, a kereskedelem színvonalának hanyatlása következhet. Ennek megakadályozása végett lehetővé kell tenni, hogy a régi kereskedőkkel tömegesen, márról holnapra olyanok keljenek versenyre mint új jövevények, akik sem a régiek hagyományaiban nem nevelkedtek, sem megfelelő szakmai ismeretük nincs. Képesítést kell kívánni ezektől a homo novusoktól, új emberektől, még önállósulásuk

előtt, mert később tandíjukat nemcsak ők fizetik meg, hanem hitelezők is, sőt versenytársaik is.

A kereskedők képzésének gondolata külföldön eddig két formában öltött testet: egyik magát a kereskedést nyilvánítja képzéshez kötött iparnak, amelyre jogosító iparigazolvány elnyerésekor a törvénytől előírt szakmai gyakorlatot kell igazolni. Ennél a rendelkezésnél a képzés valamennyi ehhez kötött kereskedelmi iparnál azonos. Ettől eltér a szakmáenkénti, illetőleg a külön képzés rendszere, amelynél a törvény határozza meg a képzéshez kötött kereskedelmi szakmákat és az egyik szakmában szerzett képzés nem jogosít fel a másokra való áttérésre. Ennél a rendszerrel minden szakmához külön képzés szükséges.

Egységes kereskedelmi képzést!

Megítélésem szerint az általános, egységes kereskedelmi képzés mellett szól a legtöbb érv. A cél általában emelné a kereskedelem színvonalát, amit elérhetnek a minden szakmában azonos kereskedelmi alapismeretek megkövetelésével. Ha ezekkel s valamely szakma áruismeretével valaki rendelkezik, más szakmára is alkalmas, mert külön szakvizsga nélkül is önkéntesen elsajátítja új szakmájának ismeretét, minthogy alaptudása folytán nem kétséges előtte, mit jelent a szaktudás hiánya. A kereskedelemnél egészen mások a viszonyok, mint a kézművességénél, mert az utóbbinál a hangsúly bizonyos kézügyességen, mondhatnók fizikai kézségen van. Az általános képzés mellőzésével a szakmáenkénti képzés a közvélemény előtt megbélyegezné a kereskedelemnek bizonyos ágait, mert mindenki tudná, hogy a rendezés célja a foglalkozás színvonalának emelése. A szakmáenkénti külön képzés megnehezítené az átmenetet az egyik szakmáról a másikra, ezzel korlátozná a vállalkozás alkalmazkodását a piaci viszonyok változásához, ez pedig megmerevítheti a gazdasági életet. Az egységes képzés esetén a képzített vállalkozó mozgása szabad, ha tehát a szükségletek bővülésével, szaporodásával népjavak, új árak és ezzel új szakmák keletkeznek, a vállalkozó kereskedő a mindenkori piaci helyzethez igazodva, közhatalmú korlátozástól menten változtathat, vagy alakíthat ki új szakmát. Ezért, bár paradoxonként hangzik, joggal állítható: az egész kereskedelemnek egészséges képzéshez kötése több szabadságot jelent csupán egyes nagyobb népes szakmának képzéshez kötésénél. A társadalom békéje és az állam intézkedéseinek hatályossága szempontjaiból az általános rendezés a célszerű megoldás, hiszen egyes vidékeken, szűk piacokon, a

szakmák gazdasági elkülönülésére és így külön szabályozásukra nem adnak lehetőséget, a városokban pedig különféle szakmák egyazon árut hoznak forgalomba, szakmai külön képesítés esetén tehát az államnak kínos viták után és elkeseredés kockáztatásával kellene döntenie egyes áruk szakmai hovatarozósága felett.

Amikor az általános képesítés mellett szólunk, a külföldi jogi rendezést tartva szem előtt, részben a mezőgazdasági termelők, részben az egészen mostoha sorsban élő kisemberek érdekében, többek között szükségesnek tartom a piaci árusoknak, a vándorkereskedőknek, a kisebb telephelyeken elárusítóknak, a házalóknak, a nyílt árusítási üzlettel nem rendelkezőknek a kötelező képesítés alól való mentesítését. Úgyszintén azoknak mentesítését, akik mezőgazdasági és erdészeti termelvények kicsinyben való forgalmazásából élnek és telephelyük nincsen.

A belkereskedelem védelmében is elgondolt képesítés kényszere csak akkor nem üt fájó sebeket, ha a szerzett jogokat a nemzeti érdekek megfelelő határáig tiszteletben tartja és a képesség elbírálását a kereskedelem, szakértő hivatás területére bízza

A szabadság nevében ne támadják az ilyen elgondolásokat, mert a szabadság akkor a legtermékenyebb, ha kultúrával párosul. Teremtsék meg tehát a feltételeit a kereskedelmi kultúra általánosulásának és ezzel a kulturált kereskedők szabad vállalkozásának.

Út az „iparos-nyugdíj” felé.

„Aranytalaja van a kézműnek”, évszázadok messze múltjából hangzik felénk a városgazdálkodás életének ismert szólama Valóban voltak korok, voltak városok és mesterségek, melyeknek színes életében arany talajból sarjadó dús gyümölcsnővényként díszlett a kézmű. De mennyire általánosító, mindent le-egyszerűsítő az a manapság mindinkább elharapódzó hiedelem, hogy a XIX. század iparszabadságáig a korábban céhformákban jelentkező ipari kötöttgazdálkodás az iparosság számára kiegyensúlyozott, biztonságos, nyugodt életmódot jelentett volna országra, mesterségre tekintet nélkül. Manapság bizony sokan, akik a céhrendszer felújításától, vagy rendi jellegű korporációknak kialakításától remélik a társadalmi reformgondolatok gyakorlatias megvalósítását, megfedkezni látszanak arról, hogy a közép- és újkori foglalkozási testületek

szerves, fokozatos társadalmi, gazdasági és kulturális fejlődés során alakultak s ennek dacára még ezekben is dúlt a szociális küzdelem. Bizony ezeknek a letűnt céheknek működése is, különösen két-háromszáz esztendeje, a már vagyonosabb iparosoknak gazdaságilag előnyös helyzetét tette még előnyösebbé és az ipari rendszert, a céhrendszert a maga szabványaival, termelői előírásaival többnyire csak arra való volt, hogy leplezze a birtokon belüli iparosoknak előjogaik és gazdasági egyeduralmuk megemlítését; célzó összebeszéléseit a mesterré felfejlődni törekvő legényekkel, a beérkezett iparoscsaládok monopólium helyzetét vitató „jövevényekkel” szemben. Ne ringassuk magunkat illúziókban: rövid átmenetektől, egyes szakmák konjunkturális nekilendülésétől eltekintve, a céhek élete a kötött városgazdasági korszakban hatalmaskodást, küzdelmét birtokosnak és birtoktalannak, aránytalanságát az érvényesülésnek jelentette. A régmúlt mestermunkáiban gyönyörködve az ötvösművészeti finomságon, fadaragványon és brokátselymen túl, gondoljanak a gyártmányok ragyogása és pompája mögött mindenkor sötétlő emberi tragédiák, életviesszágok és lélekhervadások tömegességére. Nem oszthatjuk Ruskin idealizmusát, aki az alkotások szépségében az alkotó lelkületének visszaverődését látja. Az alkotásban ugyan benne van a lélek értelme, tartalma, szépsége, alomszerűsége, de nem az alkotó élete, gondja, viszontagsága. Az alkotás pillanatában a lélek sokszor felszabadul az alkotó egyéniségre reánehazódó élet nyúgja, terhe alól. Nemes, hatalmas alkotás az alkotó szép lelkét ugyan kisugározhatja, de ez nem jelent még vallomást az alkotó életfám álnak szépsége, emberisége mellett. A középkori és újkori kézmű nagyszerű gyártmányai nem az akkori iparosok, legények életének szépségéről, fejlett emberiségéről, hanem arról tanúskodnak, hogy a hit egységes életszemléletében élő iparosok alkotó munkájuk során szép számban tudtak kiemelkedni az anyagi világnak nyomasztó légköréből és egy jóindulatú világszemlélet mentesítette őket anyagi életkörülményeik tárgyilagos fölismérésének léleksorvasztó hatásától. Különben is minden kor gyermekének szerencséje, ha környezetének jelenségeit saját korának mértékével méri. Az ember lelki tragédiái ott kezdődnek, mikor elképzelt korok kispekulált mértékével méri a jelent, Ezért ne akarjuk sem egy elképzelt középkor életével, sem pedig egy kiagyalt jövőbeli társadalmi élet fantommércéjével értékelni a mai állapotokat. A kézműt illetőleg pedig érvünk be annak tudatával, hogy általánosságban a céhrendszer sem jelentette a kisiparosság feltétlen boldogulását, tehát valamely XX. századbeli céh rendszernek mesterséges kialakítása még

kevésbé vezethet az iparoséletnek olyan emberhez méltó kere- teibe, melyeket egyesek a középkori gildek életformáiban, ezeknek megújításában vélnek felfedezni.

Az iparosság rétegeződése és versenyképessége.

Amikor a- kisiparosság szociális védelmének gondolatá- val foglalkozunk, vegyük figyelembe, hogy az. újabb társadalmi és gazdasági fejlődés hatása alatt az iparosság sokrétű társa- dalmi csoporttá vált.

1. Kedvező piaci körülmények között egyes mesterségek leleményesebb iparosainak sikerült műhelyeiket nagyobb üzemmé, majd gyárrá fejleszteni.

2. Az iparosság másik része, a kiadóiparral kapcsolatban mindinkább kommercializálódott, olyannyira, hogy jelenlegi működésének nagyobbik része a kereskedelmi tevékenység.

3. Egyes szakmákban, kiváltképpen azokban, ahol aiz önálló iparúzés ma már nagyobb tőkeerőt, részben nagyobb piaci áttekintést igényel, az ezt nélkülöző iparosok egy része előbb házi iparossá, majd otthon műnk ássa vált.

4. Az iparosságnak jelentékeny része pedig, a megválto- zott versenyhelyzet következtében, önállóságát feladni kény- szerült s a munkásságba olvadt. Ez a folyamat különösen, a vi- lágháborúig tartott és olyan általánosan érvényesült, hogy a XIX. század végén már számos közgazdász „feladta” a kézmű- ipart, úgy hogy egy Conrad tételszerűleg merte meghirdetni: „A kis önálló kézművest adott helyzetében megtámasztani épp- annyira helytelen, mint elősegíteni, hogy a tükövácsok tovább folytassák elavult mesterségüket és gyermekeiket is erre ké- pezzék.” Való, hogy a kézmű társadalmi és gazdasági helyze- tének megromlását nem csupán a technikai fejlődés sietette, hanem az a körülmény is, hogy az értékesítés megszervezése és az üzemszervezet észszerűsödése tekintetében a kézmű nem tudott lépést tartani a gyáripari módszerek és fejlett kereske- delmi eljárások tökéletesedésével. Ezért függetlenül a techni- kai találmányoktól, a kisiparos piaci versenyképtelensége a gyáriparral szemben a legtöbb szakmában egyre nőtt és pedig finanszírozásának szervezetlensége, korlátolt piaci áttekintése, az üzemszervezeti problémákban való járatlansága és a keres- kedelmi számítás terén jelentkező fogyatékosága, következté- ben. Ha azonban figyelembe vesszük a kisiparnak háború utáni alakulását, el kell háriítsuk magunktól a kisipar jövőjének bo- rús megítélését, mert a tényeit ennek ellenkezőjét igazolják. A következő körülmények a kisipart támasztják alá a gyár- iparral folytatott verseny küzdelmében:

1. A távoli szükségletek fedezésére termelő gyáripart versenyképességében korlátozzák a háború után tovább fejlődő magas szállítmányozási tételek.

2. Ugyancsak a gyáripár versenyképességét korlátozza a kisiparral szemben a gyakorlatban általánosan, teljes mértékben sohasem érvényesíthető szociálpolitika. Az ellenőrzéssel járó nagy költségekre tekintettel a törvényes munkásvédelem és iparfelügyelet szabályait a kisiparral szemben vagy egyáltalában nem, vagy csupán korlátolt mértékben lehet érvényesíteni. A társadalombiztosítás terhe a munkabérhez arányítva, nem egyenlő mértékben terheli a kis- és nagyipart, mert mindenekelőtt az üzemellenőrzéseket a kisiparral szemben nem lehet kellő gazdaságossággal végrehajtani, a kisiparosokkal szemben nem lehet a munkabéradatokat kellően ellenőrizni és fizetőképességükre tekintettel nem lehet járulékhátralékaikat járulékamnesztiáktól mentes módon behajtani. Általában a szociálpolitikának a vállalkozás versenyképességét korlátozó terhe a fizetőképesebb nagy vállalatokkal szemben hatékonyabban érvényesül.

8. A kis motorok beállítása a kisipari üzemekbe lényegesen emeli a kisipar versenyképességét.

4. A kisipari szövetkezeti hitelnek, a közös eladási és beszerzői irodáknak térhódítása a kisipar számára biztosítja azokat az előnyöket, melyeket eddig vele szemben csupán a gyáripár élvezett, úgymint a forgótökének kiegészítését rövid lejáratú hitelek igénybevételevel, a piacnak többé-kevésbé tökéletes áttekintését, továbbá a nyers- és segédanyagoknak tömeges és a leggazdaságosabb forrásból való beszerzését. Ha még a felsoroltakon felül figyelembe vesszük, hogy az állam politikája az önálló egyszisztenciák számának megvédése érdekében tudatosan a kisipar megtámasztására irányul, valószínű, hogy a felsorolt tényezők közös eredményeképpen a kisipar egyes szakmákban a gyáriparral szemben versenyképessének bizonyul. Természetesen a technikai fejlődés következtében egyes iparágak — miként eddig például a mézeskalácsos, a tímár-, részben a takácsmesterség — elhalnak, részben mint kézműipari iparágak — miként a kőszőrüs és az agyagipar — elsorvadnak, de ezzel szemben új iparágak sokasodnak el és ezeken belül új önálló egyszisztenciák tömegei keletkeznek, mint például az elektrotechnikai berendezés, a szobafestészet, a hentesipar és a közlekedés motorizálásával kapcsolatos iparok. Az elmondottak alapján a kisipari üzemek számának gyarapodását tartjuk valószínűnek és a kisipar jövője lehetőségei szempontjából nagy jelentőséget tulajdonítunk a technikai fejlődéssel kapcsolatban tömegessé váló és egyre komolyabb gazdasági jelentőségű reparatúrának.

Az iparosság helyzete.

Bármennyire is bizakodóan ítéljük meg a kisipar jövőjét, szociális védelme szükségességének megítélésénél nem távolabbi jövőjéből, hanem adott helyzetéből kell kiindulni. Természetesen amikor egy társadalmi réteg szociális helyzetét mérlegeljük, nem a kivételes, hanem a tipikus jelenségeket tartjuk szem előtt. Tehát amikor megállapítjuk, hogy a tipikus kisiparosnak ina forgótókéje alig van, vagy teljesen hiányzik, hogy tartalékok felett nem rendelkezik, hogy önfinanszírozásra képtelen, ezzel nem rontjuk azoknak a kisiparosoknak a hitelét, akik a kisipari tevékenységből származó vállalkozói nyereségen és tulajdon munkájuk béréen felül tőkekamatot, földjáraadékat vagy egyéb járadékszerű jövedelmet élveznek. A tipikus kisiparos helyzetét szem előtt tartva, megállapítható, hogy kereseti válságainak az idejére saját és családi szükségleteinek fedezéséhez tartalékkal nem rendelkezik. Ebben tehát a kisiparos gazdasági helyzete az ipari munkáséval megegyezik. Ha tehát mind az állami érdek és az emberi létjog felismerése az ipari munkásság javára állami feladattá érlelte a szociális védelemre szoruló inproductív életidőszakai (a betegség, megrokkulás, öregkori keresőképtelenség időtartama) idején mutatkozó szükségletének — a társadalombiztosítás útján való — intézményes fedezését, akkor ugyanez a logika megköveteli a hasonló társadalmi és gazdasági helyzetbe jutott kisipari munkaadók megfelelő szociális kezelését. Mert ha a kisipari munkaadók fizetőképességét a köz igénybevéni képtelen a foglalkoztatott munkások keresőképtelenségi időtartamai során jelentkező szükségleteinek fedezéséhez, akkor fokozottabb mértékben kívánatos ezt a fizetőképességet közvetlenül az érdekelt iparos inproductív életidőszakai szükségletének fedezésére igénybe venni. Minek következtében állanak elő ezek az inproductív életidőszakok? Betegség, baleset, öregség, rokkantság és a családtagok esetében a családfő elhalálása okán. Ezek szerint tehát mindaddig, amíg az ismertett gazdasági okok következtében nem szűnik meg a kisiparosság és az ipari munkásság gazdasági helyzetének a hasonlósága, az önálló iparosokat is kötelezően kellene betegség, baleset, öregség és megrokkulás esetére biztosítani. Ez folyónék az önálló iparosok társadalmi és gazdasági helyzetének eddigi alakulásából. Ha azonban figyelemmel vagyunk arra, hogy a baleseti biztosítás megvalósítása tulajdonképpen nem a munkavállalónak a baleset esetére szóló biztosítását jelentette, hanem a veszélyes üzem tulajdonosát, a munkaadót biztosította a terhére bizonytalan kockázatot jelentő szavatos-

ság veszélyével szemben, nyilvánvaló, Hogy az üzem tulajdonosát nem lehet balesetre kötelezően biztosítani olyan veszélyek esetére, melyeket az illető maga vált ki azzal, hogy önszántából veszélyes üzem tulajdonosává válik, illetőleg ilyennek megmarad. Különben az ismertetett konstrukcióban az üzemtulajdonos baleseti biztosítási kötelezettsége úgy jelentkeznék, mintha a veszélyes üzem tulajdonosa önmagát lenne kénytelen biztosítani arra a balesetre, mely aktualizálná az azzal járó szavatosságát, hogy a veszélyes üzemben ő, mint üzemtulajdonos, magát a vállalatban nemcsak vállalkozói, hanem az ipari munkában közvetlenül résztvevő munkaerő minőségében is foglalkoztatja. Ez az önálló iparosok önmagukért való szavatosságának ellensúlyozására szóló biztosítást jelentené, ami pedig belső ellenmondás.

A kötelező baleseti biztosítás megvalósítása tehát biztosításméleti szempontból aggályos.

Ami az önálló iparosok kötelező betegség esetére szóló biztosítását illeti, nézetünk szerint ez az érdekelt társadalmi réteg mai helyzetére tekintettel gyakorlati szükségszerűség. Egyesek talán elméleti kifogást támaszthatnának vállalkozóknak életkockázat esetére szolgáló biztosításával szemben. Utalhatnánk arra, hogy a vállalkozói szellem annál függetlenebb, annál elevebben, annál intenzívebben .kutatja a kiaknázható gazdasági lehetőségeket, minél bizonytalanabb, minél kevésbé megalapozott a vállalkozó egzisztenciája. A vállalkozói szellem elevenségének biztosítóka éppen abban van, hogy a vállalkozó jövőjének kizárólagos létalapja a gazdasági siker. Ha a vállalkozót egy rákényszerített biztosítás inproduktív életszakai szükségleteinek fedezésében alátámasztja és a szociális védelemnek és gondoskodásnak mértéke jelentős, tartani lehet attól, hogy a vállalkozó nem csupán a gazdasági sikerben látja jövőjét, kevésbé kitartóan és ötletesen fogja kutatni a gazdasági lehetőségeket, tehát a vállalkozói szellem, eltompul. A magunk részéről ebben a kérdésben csak látszólagos nehézségeket látunk, minthogy a szociális gondozásnak szóbanlevő mértéke *alacsony* voltánál fogva nem nyújt olyan bőséges, mondjuk annyira elégséges megélhetésre alapot, hogy ezzel helyettesítené a gazdasági siker eredményét és ilymódon korlátozná a szerzés ösztönének megnyilatkozását. A szerzés ösztöne sokkal emberibb és -elevebben annál, *semhogy* valamely legalacsonyabb létbentartást kilátásba helyező biztosítás ezt ellensúlyozni képes lenne. Éppen ellenkezőleg, az inproduktív életszakok szükségleteinek fedezésére szolgáló biztosítás előnyére szolgál az önálló iparosságnak gazdasági szempontból is, mért elejét veszi azoknak a kétségbeesett vállalkozásoknak, amire

szórványosan bár, de mégis önálló iparosok szép számmal hajlandók, csupán azért, mert az említett szükségletet fedezniük kell és ésszerű vállalkozással keresetre szert tenni nem tudnak. Nem szólva arról, hogy minden tartalékolást elősegít, ha már magja van a takarékoságnak, akár parányi tőke, akár csekély járadék formájában. Ilyen esetekben a takarékoságnak van mihez tapadnia, van mit fejleszteni, van mit tovább alakítani. Ha a takarékoság anyagi és lélektani mozzanataira tekintettel vagyunk, megállapíthatjuk, hogy a biztosítás kötelező volta nem hogy kiküszöbölné, hanem éppen ellenkezőleg, növelné a kisiparosság hagyományos takarékoságát.

Való, hogy az 1927:XXI. t.-c. 11. §-a megadja az érdekelt társadalmi réteg számára a betegség esetére szóló *önkéntes* biztosítás lehetőségét. De csupán a segéd nélkül dolgozó *önálló* iparosok számára. Ez nem elegendő, minthogy az iparosságnak közel a fele segéddel dolgozik, tehát ezzel a lehetőséggel sem élhet. Különbösen is előzetes orvosi vizsgálatról és korhártartól van függővé téve az önkéntes biztosításnak ez a jogosultsága, tehát a biztosítás szolgáltatásaira legjobban reászoruló, egészsége állapota okán legrosszabb kockázatot jelentő önálló iparosok nem élhetnek ezzel az intézménnyel. Az önkéntes biztosítás különben sem oldaná meg a felvetett kérdést, mert ha orvosi vizsgálat eredményére és korhatárra tekintet nélkül minden iparos jogosult lenne igénybe venni az önkéntes betegségi biztosítás intézményét, a biztosítási egyensúlyhelyzet felbomolna, mert ezzel a lehetőséggel elsősorban azok élnének, akik vagy koruk, vagy egészségi állapotuk miatt az átlagosnál rosszabb kockázatot jelentenek. Ha pedig az ezzel való élés kortól és egészségi állapottól feltételezett, miként előbb jeleztük, éppen az erre az intézményre leginkább rászorulóknak küszöböltetnének ki a szolgáltatások előnyéből. Az önálló iparosok és családtagjaik inaktív életidőszakában jeleni' kezű szükségleteit, tehát csak kötelező biztosítással lehet fedezni.

Amikor a védelem pusztíthat.

Minden, társadalombiztosítási gondolat és terv kiindulópontja a biztosítás körébe vonni, tervezett társadalmi réteg tömegjelenségciuck megfigyelése. Ezért, amikor a Lex. Vass II-ként ismert 1928:XL. t.-e. megvalósítása után az illetékes kormányhatóság előkészítette a Lex. Vass III.-nak szánt, az önálló iparosok társadalmi biztosításáról szóló törvénytervezetet, az ipartestületek áldozatkész és lelkes közreműködésével

az ipartestületi tagként nyilvántartott önálló iparosoknak, biztosítási szempontból jelentős személyi viszonyairól megfelelő adatfelvétel készült. Természetesen ez a maga nemében hazánkban a vonatkozó társadalmi réteg tekintetében páratlan adatfelvétel statisztikai feldolgozása számos összesítő táblát eredményezett, melyek közül Pfisterer Lajossal a Munkaügyi Szemlében csak az általános érdeklődésre számottartó táblákat tettük közre. A felvétel jelentőségét emeli, hogy 103.533 férfi és 8293 nő ipartestületi tag biztosítási szempontból érdekes adatait vette számításba, tehát a statisztikai összesítő táblák tényleg tömegjelenségeket rögzítenek.

A kisiparosság kötelező betegségi, továbbá öregségi és rokkantsági biztosításánál felmerülnek olyan újabb kérdések és nehézségek, amelyek a munkások kötelező biztosításában ismeretlenek. Mindenekelőtt mihez kapcsolódnék az önálló iparosok biztosítási kötelezettsége. Ahhoz, hogy az érdekeltek iparjogosítvánnyal mely időponttól és meddig bezárólag rendelkeznek-e, hogy a vevőkör alakulása révén milyen időtartamon keresztül vannak ténylegesen foglalkoztatva, hogy mekkora az általuk elért forgalom, továbbá, hány segéderőt foglalkoztatnak stb., stb.? Nézetünk szerint a biztosítási kötelezettséget nem lehetne forgalomtól vagy az alkalmazottak számától függővé tenni, mert ez azt eredményezné, hogy a gazdasági élet erős hullámverése idején a kötelező biztosítás gyakorta megszakadna, aminek következtében az önálló iparosok nehezen szerezhetnék meg a bizonyos szolgáltatások előfeltételeként szükségképpen kikötött várakozási időt (pl. 10 évet). Ha pedig nagy leegyszerűsítéssel általános elvként kimondatnák, hogy a biztosítási kötelezettség, tehát a velejáró járulékfizetési kötelezettség addig tart, ameddig az érdekeltek iparjogosítvánnyal rendelkeznek, akkor a biztosító intézet tömegesen lenne kénytelen járulékhátralékért végrehajtani mindazokat, akik bár iparjogosítványukról lemondani nem hajlandók, de járulékot fizetni képtelenek, minthogy vevőkörrel átmenetileg nem rendelkeznek, tehát voltaképpen munka nélkül állnak. Ha tehát pusztán az iparjogosítvány birtoklása járulékfizetéssel kapcsolatos biztosítási kötelezettséget jelentene, az a különös helyzet állana elő, hogy a megrendelést nélkülöző iparosokat a biztosító intézet az önálló iparosság szociális védelmének jegyében végrehajtaná, egzisztenciájukat megsemmisítene, azért, mert adott szociális elesettségük következtében jövődöbeli létalapjuknak biztosítása céljából nem teljesítik előírt kötelezettségeiket. Nyilvánvaló tehát, hogy az önálló iparosság járulék-kivetéssel kapcsolatos biztosítási kötelezettségét nem lehet mereven az ipar jogosítvány tulajdonától függővé tenni.

Ha a biztosítási kötelezettség körét nem lehet forgalom vagy segéderő-létszám szerint elhatárolni, nem lenne-e a leghelelyesebb az iparos-szolidaritás jegyében kimondani azt az elvet, hogy minden iparjogosítvánnyal rendelkező biztosításra kötelezett, de a járulékfizetési kötelezettség nem terheli azokat, akik két évre visszamenőleg számított idő folyamán szolgáltatást a betegségi biztosítással kapcsolatban igénybe nem vettek. Természetesen, ilyen szabályt logikusan kiegészítene olyan rendelkezés, mely a járulékfizetéssel nem járó biztosítási kötelezettség időtartama után, betegségi biztosítási szolgáltatásra igényjogot csak egy újabb járulékfizetési időtartamot jelentő várakozási idő betöltésének esetére nyújtana. Ellenkező esetben ugyanis betegségének bekövetkezéséig az önálló iparosság túlnyomó nagy része magát a járulékfizetési kötelezettséggel nem járó biztosításra kötelezettek csoportjába, kívánná soroztatni, ami egyensúlybomlásra vezetne. Természetesen biztosítási kockázatkiegyenlítődésként csak akkor következhetnék be, ha nem csupán a közvetlenül érdekelt iparosok akaratától függne, hogy melyik — járulékfizetéssel járó vagy átmenetileg attól *ment* — biztosítási kategóriába tartozik, hanem a szakmai érdekeltségtől választott szakbizottságok döntenék el, hogy valamely iparos gazdasági helyzetére, tehát foglalkoztatottságánál hiányára tekintettel bizonyos meghatározott időn át mentes a biztosítási kötelezettséggel különben kapcsolatos járulékfizetés kötelezettsége alól. Ezek szerint tehát meg kellene alkotni az önálló iparosok elgondolt kötelező biztosítási intézetének keretében azt az önkormányzati szervet, mely a biztosítottak egy részét, keresőképességükben tartósan korlátozó egészségi állapotukra vagy gazdasági helyzetük alakulására tekintettel, a járulékfizetés kötelezettsége alól ideiglenesen mentesítené. Minthogy ennek az önkormányzati szervnek tagjait maga az iparos-érdekeltség választaná, ennek az autonóm szervnek tárgyilagos működését csak azzal lehetne lehetővé tenni, ha a vonatkozó jogszabály kimondaná, hogy az említett ideiglenes felmentés egy-egy esztendőn belül a biztosítottak legfeljebb *egy* negyedének adható meg és ugyanannak a biztosítottak javára egy esztendőn belül legfeljebb hat hónapi időtartamra nyújtható, továbbá a járulékfizetési kötelezettség alól való mentessége megszűnésének időpontjától számított egy éven belül újabb mentességet megállapítani nem szabad.

Két dolgot mindenképpen mérlegelni kell: *nem szabad önálló iparosokat tönkretenni szociális védelmüknek intézményes kiépítésével, tehát biztosítási kötelezettségük ne jelentsen önmagában véve állandó járulékfizetési kötelezettséget, más-*

résről azonban gátat kell vetni — a javasolt szabály felállítással — annak, hogy túlnyomórészen a rossz kockázatot jelentő iparosok legyenek a járulékfizetők állományában, míg a jó kockázatnak tömegei ettől magukat rendszeresen távoltartassák. Ellenkező esetben ugyanis tartósan egyenletes kockázatmegosztás létre nem jöhet, már pedig ez minden jól működő biztosítás feltétele.

A társadalmi helyzet és a szociális védelem arányosítása

A munkások biztosításában a napi bérosztályba tartozások a bérnek a munkaadótól megállapított mértéke dönti el. Egyetlen járulékfizetési osztályt az önálló iparosság esetében megállapítani nem lehet, mert teljesítőképességük és az őket fenyegető kockázattal kapcsolatos kártalanítási igényük, kereseti viszonyaiknak különbözősége miatt rendkívül eltérő. Nem lehet ugyanazt a járuléktételt megállapítani a segéd nélkül dolgozó és a húsz alkalmazottat rendszeresen foglalkoztató iparosra. Ha a fizetőképességüknek különbözőségére nem vagyunk tekintettel, a járulékteherrel tönkretesszük a szociális védelem előnyeibe részesíteni kívánt kisiparost, viszont számottevő kártalanítás lehetőségétől megfosztjuk a fizetőképesebb, több segédet foglalkoztató, nagyobb forgalmat lebonyolító vállalkozót. Következésképp: az önálló iparosok szociális biztosításának bármily ágazatában a munkások napibérosztály rendszerének a mintájára meg kell valósítani a biztosítási osztályokat. Felmerül a kérdés, minek az alapján sorolhatnának a különböző biztosítási osztályokba az érdekelt iparosok. Lehetséges lenne kereseti adóalapjukra, forgalmukra, a rendszeresen foglalkoztatók munkavállalóik számára tekintettel megállapítani biztosítási osztályba tartozásukat. Nézetünk szerint azonban ez sok ügyviteli kiadást jelentene, mert állandóan ellenőrizni kellene, vajjon a rossz kockázatúak téves adatok közlésével nem törekszenek-e az őket különben megilletőnél magasabb osztályba kerülni és a jó kockázatúak nem igyekeznek-e helytelen adatok közlésével magukat a legalacsonyabb járulék fizetését jelentő osztályba soroztatni. Már pedig az ilyen törekvéseket intézményesen kell elhárítani, különben biztosítási egyensúlybomlás áll elő. A következő szabályozással lehetne, a bürokratikus munka elfajulása nélkül, a biztosítási osztályba sorozással kapcsolatos nehézségeket és veszélyeket kiküszöbölni. Az alább részletezett korlátozások figyelembevételével maga a biztosított jogosult megjelölni azt a biztosítási osztályt, amelyre vonatkozólag megállapított járulékot fizetni köteles. A biztosított — álta-

lünk később jelzett kivétellel — addig tartozik: az általa kiválasztott biztosítási osztályba, míg az új osztályba sorozását nem kívánja. Az a biztosított, aki nem él a *biztosítási osztály szabad kiválasztásának jogával*, a legalacsonyabb biztosítási osztályba soroztatik. Most következnek a kivétel: lia a biztosított a járulékfizetés esedékességétől számított két hónapon belül járulékhátralékát nem egyenlíti ki, tekintet nélkül arra, hogy magát utoljára melyik biztosítási osztályba sorolta, a járulék esedékességének időpontjától számítva mindaddig, amíg járulékhátralékának kiegyenlítése után magát új biztosítási csoportba sorolja, a legalacsonyabb biztosítási osztályba tartoznék. A járulékhátralék összegének kiszámításánál a járulékokat mindig a legalacsonyabb biztosítási osztály szerint kell számításba venni.

Ilyen rendelkezésekkel egyrésről megadnák minden önálló iparosnak a biztosítási osztály szabad kiválasztásának jogát, hogy mindenki addig a határig, amíg a biztosítási szakszerűség egyáltalán lehetővé teszi, fizetőképességének saját elbírálása alapján fizessen járulékot, másfelől a biztosításban tájékozatlan önálló iparost megvédenének attól, hogy alacsonyabb, vagy a legalacsonyabb osztály választásának elmulasztásával teljesítőképességéhez viszonyítva teljesen aránytalan, magasabb osztály után fizessen járulékhátralékot.

A biztosítás egyensúlyhelyzetét, a jó és a rossz kockázatok kiegyeztetését a következőképpen lehetne körülbástyázni:

A biztosított 40 éves kora előtt minden megkötöttség nélkül szabadon választhatná ki azt a biztosítási osztályt, amelyre vonatkozólag megállapított járulék teherbíróképességének leginkább megfelel. A biztosított 40 éves kora után csak akkor léphetne a IV. magasabb biztosítási osztályba, ha őt a kötelező orvosi vizsgálat erre alkalmasnak minősítené. Az orvosi vizsgálat alól mentesek lennének azok a biztosítottak, akik már 40. életévük betöltése előtt a IV-nél magasabb biztosítási osztályban, illetőleg osztályokban legalább 30 hónapot töltöttek, vagy ezt az időtartamot csupán azért nem szerezhették meg, mert a törvény hatálybalépése előtt 30. életévüket már betöltötték. Ha a biztosított kizárólag annak okán jutott volna orvosi vizsgálat nélkül a IV-nél magasabb biztosítási osztályba, mert a törvény hatálybalépésekor már a 36*. életévét betöltötte, 50. életévének betöltése után csak abban az esetben maradhatna meg, vagy léphetne kedvező orvosi minősítés nélkül a IV-nél magasabb biztosítási osztályba, ha 50. életévének betöltése előtt legalább 30, a IV-nél magasabb biztosítási osztályokra megállapított havi járulékot megfizeti, vagy a szóbanlevő törvény hatálybalépésekor 4-6. életévét már betol-

tötte. Ha az orvosi vizsgálat a biztosítottakat a TV-nél magasabb biztosítási osztályba való belépésre, vagy, abban megmaradására alkalmatlannak minősítene, a biztosított hivatalból a IV. biztosítási osztályba sorolhatnák, feltéve, hogy a biztosított nem kíván ennél alacsonyabb osztályba tartozni.

Ezek lennének azok az intézkedések, melyek feltétlenül kiküszöbölnék az önálló iparosok, gazdálkodók kötelező biztosításával kapcsolatosan mindig fenyegető egyensúlybomlás veszélyét.

Felmerül a kérdés, vajjon az önálló iparosok a betegségi biztosítással kapcsolatban ismert összes szolgáltatásokra, vagy csupán a nem pénzbeli, természetbeni szolgáltatásokra legyenek-e biztosítva Ennek eldöntésétől függ a járuléktételek magassága A társadalombiztosítás statisztikájából kitűnik, hogy a betegségi biztosítási járulékokból származó jövedelemnek 52-55%-át tették ki a természetben nyújtott szolgáltatások költségei. Ha tehát ezeket a számarányokat figyelembe vesszük, a pénzbeli szolgáltatások fedezéséhez szükséges hányad mértékével lehetne csökkenteni azokat a betegségi biztosítási járuléktételeket, melyek különben a természetbeni és pénzbeli szolgáltatások, továbbá az ügyviteli költség fedezéséhez elégségesek. Fel lehetne ajánlani az önálló iparosoknak olyan megoldást is, hogy csupán a természetbeni szolgáltatások költségeinek fedezéséhez szükséges járuléktételezt fizessen és az ügyvitel költségéhez ne járjon hozzá, ha elfogadja azt a megoldást, hogy az általa fizetett járulékokat elsősorban a segéderei után előírt járulékokra történt fizetésnek tekintsék és az iparos szolgáltatásra csak akkor legyen jogosult, ha munkásai után nincsen járulékhátraléka Figyelmet érdemel, hogy Frisch professzor számításai szerint 1930-ban az önálló iparosok öregségi és rokkantsági biztosítása az iparosoknak 24-25 millió pengő, az államnak 600.000 pengő évi terhet jelentett volna, ha az állam a törvény hatálybalépésének időpontját követő harmadik költségvetési évtől kezdve évi 2,700.000 pengővel járult volna ennek a biztosításnak költségfedezéséhez és ez a hozzájárulása 50 éven keresztül évenként a kezdő hozzájárulás 5%-ával emelkednék és az 50. év elteltével évenként állandó lenne. Ennek figyelembevételével és az akkori statisztikai adatokat mérlegelve, nézetünk szerint az önálló iparosoknak hozzávetőlegesen 40 millió pengő költséget jelentene kötelező betegségi biztosításának valóraváltása,* míg ha elismerné az előbb javasolt költségsökkentő tényezők alkalmazásának szükségességét, a betegségi biztosítás terve már évi 20-22 millió

* A számítások az ország megnagyobbodását megelőző statisztikai felvételek és tömegjelenségek alapján készültek.

pengővel végrehajthatónak bizonyulna. Minthogy a betegségi biztosítás tipikusan a közeljövőben jelentkező, már-már jelen szükségleteket fedez, gazdasági válságok idején is szó lehet megvalósításának elgondolásáról. Különben is ez az önálló iparosság elsőrendű biztosítási szükséglete. Az iparos nyugdíjbiztosítás olyan másodrendű biztosítási szükséglet, mely szervezetileg és csupán a betegségi biztosításra lenne észszerűen eredményesen és gazdaságosan felépíthető, miért is megvalósítása csak akkor időszerű, ha már az iparosság társadalombiztosítási alapintézménye, a kötelező betegségi biztosítás élő valóság.

Az önálló iparosság kötelező betegségi biztosításán át vesét az út a magyar iparosság nyugdíjügyének intézményes megvalósításához.

Kistőkések korszerű védelme.

A hasznos takarékoság és ezzel a tőkegyűjtés lehetőségének megteremtése a bizonytalanságnak mai korszakában a családjukkal szemben súlyos felelősséget érző polgároknak, egyik legnehezebb problémája. Ez világszerte elsőrendű fontosságú kérdés, de különös jelentőséget kap azokban az országokban, amelyek a nemzetközi hatalmi helyzet és vagyonmegosztás aránytalanságai folytán tőkejavakban mindig szegények voltak. A gazdaságtudomány már tisztázta, hogy a termelő szerkezet fenntartásához és a népességnek, a szükségleteknek bővülésével kapcsolatos fejlődéséhez távolról sem elegendő a kevésszámú nagy vagyon szaporulata, A múlhatatlanul szükséges tőkegyűjtés mértéke ugyanis jelentős mértékben attól függ, hogy a produktív népesség széles rétegei sovány jövedelmükből mennyit tudnak sikerrel tartalékolni családjuk jövőbeli szükségleteinek fedezésére gondolva és a kispolgárok százazrei mil³en eredménnyel tudják, nagy önmegtartóztatások árán, összekuporgatott kis tőkék értékállagát megőrizni. A nemzetnek nagy érdekei fűződnek nálunk is ahhoz, hogy reményteljes legyen a kispolgároknak takarékosága, tehát tőkeképződésre irányuló önmegtartóztatása, mert az ország nemzetközi helyzete szempontjából sem közömbös, hogy saját polgárai tőkegyűjtésére, vagy politikai szempontból folyósított külföldi kölcsönökre építi-e fel a nép megélhetését biztosító gazdaságpolitikáját. Valljuk be őszintén, hogy a kispolgári tőkegyűjtést eredményező önmegtartóztatást ma igen kevés tényező serkenti. A betétkamat mértéke, a hitelezői érdeket

védő záradékok elértéktelenedése, a külföldi fizetési eszközökre szóló záradékok elértéktelenedése, a külföldi fizetési eszközökre szóló életbiztosítások lehetőségének korlátozása mind olyan mozzanatok, amelyek nem alkalmasak a keletkező kistőkék értékállandóságába vetett hit megerősítésére.

Jó és rossz időkben egyaránt érvényes tőkekihelyezési elv: a tőkés kockázatának megosztása különböző vagyontárgyak szerzésével. A nagytőkés jól tudja, hogy akkor jár el a legköriütlektintőbb módon, ha vagyonának egy részét földbirtokba, másik részét számos kislakásból álló házingatlanba, ismét egy részét záloglevelekbe, elsőrendű gyáripari, lehetőség; szerint különböző iparágakhoz tartozó vállalatok részvényeibe és megfelelő kölcsönkötvényekbe fekteti. A vagyonnak ilyen gyümölcsötzetési módja azonban a nagyvagyonok hihetősége. Hogyan csökkentse tőketulajdonosi kockázatát a vagyontárgyak csoportosításával az a kispolgár, aki havonként tőkegyűjtésre pl. 20-30 P-t fordíthat és egész tőkéje alig haladja meg az 5-6000 P-t? Házat, földbirtokot tőkekonzerválás céljából nem vásárolhat. Tőkéjének kihelyezése szükségképpen, egyoldalúvá válik, következésképpen az a tragikus helyzet áll elő, hogy minél kisebb a tőke, annál kockázatosabb annak gyümölcsötzetése. Ez szociális szempontból, is aggasztó, mert a tömegek közérdekű tőkegyűjtését éppen az segítené elő, ha a tőkék gyümölcsötzetése annál biztonságosabb lenne, minél kisebb azoknak. Összességű, jelentősége. Ezt a szociális szempontból helyes elvet természetesen nem lehet a gyakorlatban megvalósítani, miért is legalább azt igyekezzünk közhatalmi úton is elérni, hogy a kispolgári tőkék parányi volta ne legyen hátrányos a tőkekihelyezés biztonsága és hozadékképessége szempontjából. Ezt pedig a közhatalom csak akkor éri el, ha a kispolgári tőkéknek is megadja a kockázat megosztás lehetőségét. Mi módon lehet ezt valóra váltani? Az angol-amerikai tőkekihelyezési módszerek tanulmányozása vezet; bennünket a kérdés megoldásához. Hiszen ezekben az országokban élvez a munkás-társadalom egy része olyan javadalmazást, ami lehetővé teszi számára a jövendő céljaira való tartalékolást. A letéti kamat ezekben az államokban is viszonylagosan alacsony, a nagyvállalatok pedig- mindent elkövetnek, hogy tőkeigényeiket erre a széles rezervoárra alapíthassák. Ezért ezeknek az országoknak a produktív népessége a bankbetéten és az életbiztosításon felül más tőkekihelyezési lehetőségeket is igénybe vesz. Természetesen hiányzik a szakértelme ahhoz, hogy maga válassza ki azt a tőzsei papírt, amelybe megtakarított pénzét befektetné, a hivatásos brókerben sem bízik, különben is nem akarja egyetlen vagyontárgy értékalkulásához kötni családjá gaz-

dasági sorsát. És lia ezek a szempontok nem is érvéoiyesutnének, akkor is ott van a nagy gátlás, a tartalékolásra szánt pénz parányi volta, ami vezető értékekben még egy tőzsdei kötést sem tesz lehetővé.

Az angol-amerikai rendszer.

Ilyen körülmények között született meg az amerikai investment trust. Ennek lényege: kereskedelmi társaság kifejezett, a reája bízott tőkék legkedvezőbb feltételű gyümölcsöztetésére. A kistőkés az ilyen trustnek vagy rendes, vagy elsőbbségi részvényeit vásárolja meg és ezúton részesedik a társaság vagyonának alakulásában. A trust részvényeket csomagszámra vásárol, jóformán holdingjává válik egy-egy iparágnak, termelési programokat finanszíroz, lehetőleg mindig úgy, hogy egy ipar, egy gazdasági vidék, egy konzern válsága, összeomlása ne rázza meg a trust anyagi felépítését. Amikor tehát a kistőkés ilyen investment trust részvényét vásárolja, voltaképpen teljes felhatalmazást ad a trust vezetőségének.

Az investment trustök sorsa három körülménytől függ: a vezetőség becsületességétől, üzleti szakértelmétől és a konjunktura alakulásától. A vezetőség nehezen tudja elhessegetni magától azt a csábító kísértést, hogy úgy csereberélje a trust értékpapírtárcájához tartozó papirokat, hogy az ezzel kapcsolatos tőzsdei műveletek jelentős haszonhoz juttassák a vezetőséget is. A trust vezetősége mindent elkövet, hogy magas osztalék nyújtásával a trust részvényeinek kelendőségét elősegítse. Ezt a magas osztalékot a vezetőség azonban csak úgy tudja előteremteni, ha a vagyontárgyak, illetőleg a részvény plaketek csereberélésével az egész részvényvagyonnál minél magasabb átlagos hozadékot tud kialakítani. Az investment trustök elszaporodásával és részvénytőkék fejlődésével ezek az operációk Amerikában olyan méreteket öltöttek, hogy az investment trustök üzleti politikája a tőzsdei élet egyik legfontosabb elemévé vált. Ezeknek a trustoknak vásárlásai tették lehetővé az Egyesült Államokban azt az értékpapírinflációt, amely egyik okává vált az USA tőzsdei, termelési, majd szociális válságának.

Az investment trustök, bár megfeleltek a gazdasági szükségletnek, közelebről, a kispolgári vagyonok sokrétű gyümölcsöztetése követelményének, a vezetőséget megillető korlátlan jogkör folytán a tőzsdei spekulációnak, tehát az értékek konzerválása helyett azok kockáztatásának váltak egyik tényezőjévé. Ebből a felismerésből születtek az investment trustök

legújabb formái: a rögzített és a rugalmas vagyongazdálkodó trustok intézménye,

A fixed trustok lényege az investment trustoknak abból a fogyatékoságából származik, hogy vezetőségük korlátlan hatáskörrel csereberélhette a trust tulajdonában lévő értékeket, így a vezetés teljes kötöttsége vált a fixed, trustok sajátosságává. Az investment trust tehát a magángazdasági szabadságnak, a fixed trust a magángazdasági kötöttségnek szervezeti formája,

Az első fix trust (rögzített trust) 1931-ben jelentkezett az európai piacon és pedig a következő formában: 30 különféle elsőrendű értékpapírt úgy válogatta össze, hogy minden értékpapír a termelés legkülönbözőbb ágához tartozó vállalaté legyen. A 30-30 különböző értékpapír együttesen jelenti a rögzített trust egy-egy értékegységét. Ennek az egységnek értéke természetesen az ezt kitevő részvények, illetőleg kötvények árfolyamától függ. A trust azzal kezdi működését, hogy 2-300 ilyen egységet összeállít, tehát 6-9000 részvény, illetőleg kötvény felvásárlásával indul. A trust az egységekbe tömörített értékpapírtömegeket 15-20 esztendőre olyan vezető pénzügyintézetnél, vagy biztosító magánvállalatnál helyezi letétbe, amelynek tekintélye vitathatatlan a társadalom legszélesebb rétegei előtt. 20-30 különféle részvénynek, tehát egy egységnek a piaci értéke sokkal nagyobb annál, semhogy kisember ezeknek vásárlásával gyűjtsön vagyont. Már pedig a cél éppen a kisemberek tőkegyűjtésének elősegítése, illetőleg a kisjövedelmű egyének anyagi erejének bevonása a nemzeti tőkegyűjtés folyamatába. Éppen ezért a fix trustok valamelyik nagy banknál hosszú időre letétbe helyezett értékpapírtárcájuk alapján kötvényeket bocsátanak ki és pedig abban a formában, hogy minden ilyen kötvény ne egy-egy teljes értékegységre, hanem ennek bizonyos hányadára szóljon. Ezzel az eljárással az Universal minden egysége után 4800 darab, a Scottich 1.2.000 darab kötvényt bocsát ki. Természetesen, ha pl. 30 különféle részvényből álló egység 5000 font értéket képvisel és minden ilyen egység után a fixed trust 5000 kötvényt bocsát ki, akkor módjában van egy kötvényt egy fontért piacra hozni. Ha már most egy kistőkés 1 fontért ilyen kötvényt vásárol, ezzel pénzt; nem egyetlen vállalatba fekteti, hanem mindazokba a vállalatokba, amelyeknek részvényeiből tevődik össze a trust kötvényének fedezetét képező érték egység. Ez a rögzített trustok alapjólata.

Néhány évi tapasztalat megmutatta, hogy számos esetben a trustok vezetőségének ez a merev megkötése magukra a

tökésekre is hátrányos lehet. A trustök vezetői ugyanis hasztalanul állapították meg, hogy a piaci helyzet módosulása, a technika fejlődése, a nemzetközi viszonyok átalakulása folytán egy-egy vállalat helyzete reménytelené vált, nem szabadulhattak meg az ilyen vállalat részvényeitől, mert az eredetileg vásárolt részvényeket hosszú időre, 15—20 évre zárva voltak kénytelenek a trustökként kijelölt pénzintézetnél letétben tartani. Amint az amerikai investment trustök egy részénél katasztrófálissá vált a vezetőség túlzott szabadsága, Angliában a lüstkések érdekeit veszélyeztette, a rögzített trustök vezetőségének teljes megkötése, az ú. n. „overall limitation”.

A merevség feloldásának kezdetét jelentette, amikor a fejlődés sorári a magángazdasági szabadság irányában megszűnt az angol-rendszerű vagyonkezelő trustök rögzített volta és ezeket flexible trustökké alakították át. Ez akkor következett be, amikor a trustök alapszabályai nemcsak a kötvények fedezetét képező értékpapírok egy részének tetszésszerű értékesítésére, hanem arra is felhatalmazták a vezetőséget, hogy az értékpapírok eladásából származó pénzt új részvények vásárlására fordítsa. Az amerikai rendszer az investment trustök az értékpapíreladásból származó pénzen csak az alapszabályokban előre meghatározott vállalatok részvényeit, ill. kötvényeit vásárolhatják. Így vannak rugalmas trustök, amelynek vezetői például csak bányaiipari, mások csak szállítványozási vállalatok értékpapírjaiba fektethetik a felszabaduló tőkét. Nehogy a vezetőségnek ez a mozgási szabadsága tőzsdei spekulációig fajuljon, az újabb alapszabályok maximálják a trust vagyonának egyetlen, vállalat értékpapírjaiba fektethető hányadát. Ez a maximum a trust vagyonának rendszerint 5%-a. A rugalmas trust tehát előre körülhatárolt részvényválasztékkal operáló vagy pénzügyművelésztető kereskedelmi társaság, amely szerencsés ötvözete a magángazdasági szabadság és a spekulációs lehetőségektől megfosztó kötöttség elveinek. A londoni értéktőzsde bizottsága megállapította, hogy „a vagyonkezelői trustök mozgalmá azért terjed, mert a társadalom széles rétegei részéről állandó és komoly igény mutatkozik olyan értékek javáfa amelyek révén a kis tőke tulajdonosa a tőkekihelyezéseknek alig kockázatos és pontosan körülhatárolt területére léphet; a kockázatmegosztás minden előnyének élvezetében”.

Tőkét- vagy életstandard-járadékot?

Ha a vagyonkezelő trustök értekeiért a közvélemény előtt szavatoló pénzintézetek és biztosítók lajstromát tekintjük, Anglia vezető cégeivel találkozunk: Lloyds Bank. Midland

Bank, National Provincial Bank, Royal Exchange Assurance; Anglia vezető pénzügyi tömörülései tehát saját tekintélyükkel fedezik a modem vagyongyümölcsötető trustök mozgalmát.

A mondottakból vonjuk le a magyar helyzetre előnyös következtetéseket. Pénzintézeteink és gyáripari vállalataink, do mindenekelőtt az államkincstár nagy érdekei fűződnek ahhoz, hogy minél több ma még vagyontalan, de rendes jövedelmű egyén és kistőkés kapcsolódjék be a nemzeti tőkegyűjtés folyamatába. Az angol rendszerű „rugalmas” vagyongyümölcsötető társaságok nagy attrakciók lennének a kisemberek számára, mert 30-40 megtakarított pengőjüket olyan kötvénybe fektethetnék, melynek értékét házingatlan, földbirtok, 15-20 iparvállalat vagyona fedezné. A kistőkés 30 pengőjével tehát bele lenne érdekelve az egész hazai termelésbe, nem lenne tehát kénytelen az egyetlen vagyontárgybahelyezés egyoldalú tőkeinvesztálásának kockázatát szenvedni. A kistőkések tömeges kereslete a vállalatok számára megkönnyítené az alaptőkeemelések, a kötvény- és elsőbbségi részvénykibocsátások pénzügyi operációinak sikeres végrehajtását. A tőkepiac bővülése megkönnyítené minden értékpapíremissziót, aminek előnyeit belföldi kölcsönműveletek során a kincstár is élvezné. A bővülő tőkemozgalom természetesen lényegesen növelné a kincstárnak a közvetett adókból származó bevételét. Ezeket a köz- és magángazdasági előnyöket megfontolva, elérkezettnek látjuk az időt a magyar rugalmas trustök mozgalmának megindítására.

Ez ma időszerűbb, mint valaha, hiszen 3-8000 P tulajdonosa a mai viszonyok és lehetőségek között aligha tudja elkerülni az egyoldalú, tehát egyfajta értékbe történő tőkebefektetéssel járó nagy kockázatot.

Vannak, akik a kedvező angol tapasztalatok ellenére fanyar kedéllyel fogadják az- értékálló tőkegyűjtésnek minden ilyen elgondolását és kollektív szellemű korunk gyermekeként nem a javak belső értékében, hanem a követelésekben érdekelt tömegek súlyában látják a szerzett jogok legértékesebb biztosítékát. Okoskodásuk észrevehetőleg abból indul ki, hogy a vagyonok jövedelmek és követelések példátlan elértéktelenedésével egyidejűleg a szociális biztosítások keretében nőttön-nőtt a munkásságnak pénzszolgáltatásokra irányuló és a politikai hatalomtól elismert igénye. Mi rejlik emögött, ha nem a biztosítottak tömegeinek egyre növekvő mennyiségi és politikai súlya. Nem lehetne az érdekelték tömegességben rejlő súlyt és jelentőséget a polgári kistőkések javára értékesíteni? Kétségtelenül, ha a tőkére Irányuló jogban érdekelt kistőkések táborát nem bontaná meg az az egyszerű gazdasági tény, hogy

töbnyire egyetlen vagyontárgy feleségben (telekben, bankbetétben, fix kamatozású értékpapírban) érdekeltek. Ha a tartalékolásnak bizonyos fajtájú vagyontárgy szerzése a célja, tömeges erő sohasem sűrűsödhet a polgári kistökések vagyonjogai mögött. Éppen ezért az eredetileg Virány Egon közgazdától származó elgondolás szerint a gyermekeik, családjuk jövőjéért aggódó szülők gondja ne egyszerű tőkegyűjtésre, hanem arra irányuljon, hogy szeretteiknek jogot szerezzenek, biztosítási díjak fizetésével, bizonyos meghatározott életszínvonal élethosszigan való fenntartását megalapozó járadékra

A biztosítás tehát nem fix járadékösszegre, hanem például a központi kormányhatóságnál példának okáért mondjuk a második, negyedik, vagy legalacsonyabb stb. fizetési osztályban lévők mindenkori összes illetményeinek megfelelő olyan járadékra szólna, amelynek elidegenítését, engedélyezését, megterhelését törvény tiltaná. Feltételezhető, hogy az állami rendszerű fizetési osztályokba tartozó tisztviselők jogos igényelnek s a nemzet kultúréletében és az államvezetésben megnyilatkozó befolyásának súlya egyszersmindenkorra lehetetlenné teszi az 1920-as évek tömeges középosztály tragédiájának ismétlődését, tehát azt az állapotot, amikor illetményeik még a mai életszínvonal fenntartását sem teszik lehetővé.

A leghelyesebb megoldásnak azt tartanánk, hogy a különben is kartelszerű feltételekkel vállalkozó biztosító magánvállalatok maguk foglalkozzanak magánosok számára egy köztisztviselői életstandardbiztosítással. Nem ismeretlen előttünk e sajátos biztosításnak az állami illetményrendszer módosulásában rejlő kivételes kockázata. Ez azonban közömbösíthető lenne egyszerűin azzal, hogy az államkincstár köztörvény alapján magára vállalná a díjtartalékok ama hiányának — esetleg örökjáradékkal való — fedezését, amelyet az illetményrendszernek esetleg gyökeres módosítása előidézne.

A bizonytalanság jegyében alakuló életünkben a gyermekeik jövőjéért, nevelésüknek megfelelő életkörülményeik fenntartásáért aggódó szülők minden bizonnyal tömegesen biztosítanak — akár tőkeösszegnek egyszeri befizetésével, akár díjfizetés vállalásával — életfogytiglan szeretteik számára pl. egy miniszteri tanácsos, vagy egy altiszt életszínvonalát. A szerzett jog nem pénzösszegekre, hanem meghatározott életstandard mindenkori fedezésére szólna, aki ezt a lehetőséget kiaknázza, egyben megnyugodhat, amíg nemzete él és a magántulajdon intézménye tisztelt, gyermekei megmaradnak a megélhetésnek apjuktól biztosított színvonalán. Ha a közhatalom értékesíti ezt a gondolatot, az életbiztosítás új szint és jelentő-

séget kap, díjtartalékai pedig az állami hitelműveletek számára bőségszarúkká válnak.

A módszer fontos, de jelentőségét sokszorosan felülmúlja a lényeg: a kisemberek tökegyűjtésének és a kis tőkék védelmének intézményes megszervezése, a családok nyugalma és a nemzet erősítése érdekében.

Birodalmi gondolat.

Lehet-e a magyarságnak tulajdon nemzetiségén felülemelkedő hivatása? Történelmi műemlék-e a szentistváni birodalmi gondolat, vagy a magyarság számára örök időszerűséggel állandó hivatásteljesítés, új feladatok, új áldozatok vállalására ösztönző eszme? Az emberiségnek leghatalmasabb gondolatai teljes mértékben sohasem, valósulnak meg. Lelkesítő, irányító, éltető eszmék maradnak, serkentői, kiváltói emberek, nemzetek legszebb, legnemesebb tetteinek, alkotásainak. Ez volt a birodalmi gondolat sorsa is Athénben, Rómában, a karoling reneszánszban, a keresztény középkorban egyaránt. Ezért, ha ma Szent István, birodalmi gondolata nem is teljes valóság, irányelve, lendítő ereje volt és marad az időtálló magyar nemzeti akarásnak. Eszme, amelyet követünk, eszmény, amelyet — még nemzeti válságainkban is, bár szinte reménytelenül, de lankadatlan eltökéltséggel — megvalósítani kívánunk.

De nem komolytalan, időszerűtlen, mondhatnók korszerűtlen az alig 15 milliós magyarság részéről birodalmat akarni, imperiumra vágyani, önmagán felülemelkedve népek együttélésének rendezésére törekedni.

Nagy Sándor birodalma az Adriától Indiáig terjedt, a cézároké Angliától Herkules oszlopaiig, Gibraltárig és Egyiptomig. A karddal teremtett hitegységen alapuló mozlim világinak kalifátus rendszere keleten a kínai birodalommal volt jhatáros, nyugaton pedig az Atlanti Óceánnal. Attila hun birodalma a Felső-Dunától és az Alpeseektől a Volgáig terjedt, a Kínai császárok hódítása felölelte az egész kínai birodalmat, a mongol-mandzsú népcsoportokat és a keleti törökséget egyaránt. A mongol császárok hatalma a Csendes Óceántól a Kárjátokig terpeszkedett. Nagy Károly impériuma pedig az Elbálól az Atlanti Óceánig, az Északi tengertől a Pyreneusokig kormányozta a népeket.

Íme a történelmi birodalmak.

A római birodalom hivatása

Területet, népeket tekintve minő parányinak látszik ezeknek roppant méreteihez viszonyítva a magyarság szentistván i birodalma De gondoljuk meg, hogy a roppant hatalom még nem nagyság és — a római meg a karoling birodalmak kivételével — a régi világ birodalmainak alapvető gyengesége volt, hogy kizárólag a hadiszerencsén alapult az a merőben látszólagos egység, amelybe a hódító nép a vele idegen népeket beleerőszakolta Pusztán a hódítás tényén alapuló, kelet felől nagygyá fejlődött birodalmak élete a tiszavirág élete volt. A forgandó hadiszerencsével támadtak és múltak semmivé. Maradandó jelentőségűnek az emberiség életében csak olyan birodalom bizonyult, amely rendet teremtett szellemben, az emberektől tartósan tisztelt szellemi értékek világában és a népek együttélésében. Ilyen szellemi birodalom vágya benne él evez redék óta a politikai eszméket formáló emberek gondolkodásában, olyannyira, hogy amikor Róma birodalmi valósággá nőtt, benne a latin politikus, a régi hellén sztoikus eszmény megvalósulását látta, a világállamot, amelyben minden ember egymással békében él egy igazságos, felvilágosult egyeduralkodó országlása alatt.

Az egyetemes római birodalom gondolata annyira megfelelt a békére, rendre és szervezett egységre vágyó latin ember felfogásának, hogy a császári Róma eszményét már az első keresztény századokban a legelőkelőbb keresztény politikai gondolkodók — Szent Ambrus, Orosius és Prudentius is — elfogadták és valamennyien, elismerték Róma egyetemes küldetését. Nem ismerünk olyan pogány-latin gondolkodót, aki magasztosabban fogta volna fel a római birodalom hivatását, mint az antik, latin világban még teljesen benne álló, de már lelkesen keresztény Prudentius: „Mi Róma történelmi elrendelése? Az, hogy Isten akarja az emberiség egységét, mert Krisztus vallása társadalmi megalapozást, békét, nemzetközi megértést követek Eddig az egész világot, kelettől nyugatig örökös viszály gyötörte. Isten, hogy véget vessen ennek az; örültségnek, megtanította a népeket arra, hogy egy törvénynek engedelmeskedjenek: rómaiak legyenek, íme most egyetlen város polgárságaként, egyetlen háztartás tagjaiként él az emberiség. Egy a fórum és a népeket egységbe vonja a művelődés, összehozza a házasodás és kereskedelem. Ez a, római birodalom összes győzelmeinek értelme: „Róma békéje előkészítette Krisztus eljövetelét”. Amikor a nyugati császárság a barbárokkal szemben elbukott., az egyház autonómiája és sza-

badsága tette lehetővé a klasszikus kultúrának, az államszervezés római hagyományának és az egyetemes birodalmi egység gondolatának átmentését Nyugat- és Közép-Európába,

Az egyetemes egyház és a Karoling uralom.

Az egyetemes egyház a római univerzalizmus örökségének birtokában éber figyelemmel kutatta az egyháztól megszentelt egyetemes római birodalom helyreállításának lehetőségét és amikor a frank királyságban állandósuló rendet és erőt látott, Itáliában pedig az egyház függetlenségét újabb barbár térhódítás fenyegette, az egyház társult a frank királysággal és Pipinnek megkoronázásaival (752) törvényesítette a Karoling-ház uralmát. És mikor 800 karácsonyán a pápa Szent Péter sírjánál megkoronázta a leghatalmasabb karoling fejedelmet, Nagy Károlyt, megadván neki a római patrícius méltóságát, ezzel Eóma joga és hagyománya megerősítette, a koronázás pedig szentesítette Károlynak nyugateurópai egyetemes tekintélyét és uralmát. A nagy karoling fejedelem biztos szemmel felismerte ennek jelentőségét, pénzt veretett, ezzel a felírással: „A római birodalom helyreállítása”.

A nyugati barbárság tehát elfogadta az egységes rendnek azt a gondolatát, amelyet a latin római birodalom és az egyetemes egyház képviselt. A karoling uralom magas hivatalnokai az egyetemes birodalomban a keresztény egység megtestesítőjét és a hit védőjét látták. Általános érvényű keresztény törvényt készítettek elő az egyetemes keresztény közösség számára. Ez a karoling-egység a hitegység politikai formája, alapja és kiinduló pontja a középkori keresztény egységnek.

A karoling birodalom felbomlását nehéz idők követték, melyekben az európai művelődés nagy központjai, St. Gallen, Eichenau és Corvey monostorai mentették át a karolingegység és művelődés hagyományait és értékeit, a szász királyok közreműködésével megalapozott középkori római szent birodalom számára. Az új császári ház, a szász Ottók államszervezése számára a kereszténység *éppen* olyan történelmi valóság volt, mint maga Németország, ezért felfogásuk szerint a Karoling monarchiának tőlük való helyreállítása Németországban csak a keresztény római császárság felújításával lehetett teljes értékű.

A birodalmi gondolat a keresztény középkorban.

I. Ottó császárrá koronázásával (961.) Nyugat-Európa és a földközi tengeri, a mediterrán világ ismét egybekapcsolódik. III. Ottó oldalán Gerbert barátban a birodalmi gondolat leg-

nagyobb látókörű és akaratú képviselője egyengeti a fejlődést a nagy keresztény egyetemesség felé. II. Szilveszter pápává megkoronáztat van, Gerbert császárával együtt összpontosítja a keresztény középkornak minden egységre, rendre irányuló tényezőjét, a keresztény császárság bizánci és karoling hagyományát és a pápaság egyházi egyetemességének gondolatát. Szilveszter pápa és Ottó császár szemléletében a kereszténység egysége nem egy birodalmi autokrácia, nem egy germán cízizmus, hanem a keresztény népek közössége, szabad népek társasága, a pápa és a császár elnöklete alatt. A kor legnagyobb elméjének, Gerbert szerzetesnek, a későbbi II. Szilveszter pápának — akitől Szent István koronát kért és kapott — ez az elgondolása addig példátlan lendületet adott a kereszténység terjedésének, mert míg korábban a kereszténység felvett politikai függőség vállalásával és a nemzeti hagyománnyal való szakítással volt egyértelmű, a X. század birodalmi gondolata lehetővé tette az egyház, egyetemességének és a nemzeti egyéniség megőrzésének mindkettőre előnyös összeegyeztetését.

Szilveszter és Ottó birodalmi szemléletét olyan európai szellemi mozgalom terjesztette, amely Szent Ágostontól elgondolt összefüggésekben látta a világot. Az antik idők és a középkor mesgyéjén élő hippói püspök világlátásában az Isten országa a jámbor lelkek láthatatlan, időtlen birodalma, szakrális életközösség, amelyben örök béke honol. A földi élet csak előkészület az égi birodalom békéjére. A Krisztus tanítását elvető, kizárólag anyagi, hatalmi célokra törő népek és fejedelmek a bűnben fogant földi ország polgárai és uralkodói. A krisztusi igazságokat megismerő, hirdető, földi érvényét elősegítő, világi eszközökkel is örök célokra, Krisztus birodalmának kiépítésére törekvő keresztény királyok Isten országának képviselői. Szent Ágostonnak ezt a tanítását hirdette István, királynak egész környezete. Valamennyien annak a cluny-i mozgalomnak szellemi sodrában éltek, amely váltig hangoztatta, hogy Isten országához az út a szent birodalom örökös békéjén keresztül vezet, miért is kereszténnyé kell tenni minden népet. Csak így lehet béke és boldogság a földön, ha országaikban a fejedelmek alattvalóik boldogságáért küzdenek. Ezért a fejedelmek hivatása népeiket méltóvá tenni Isten, országára.

Nyugat erőt vesz Keleten.

Szent Istvánnak a koronát adó II. Szilveszter pápával, az egyetemes egyház és a birodalmi gondolatnak legmagasabbrendű képviselőjével való kapcsolata és Odilo cluny-i apáttal

folytatott levelezése alakítja ki birodalmi szemléletét. Felismerte, hogy több nép egy úti élésének eligazítása a magyar uralom feladata, miért is Intelmeiben figyelmezteti fiát, hogy a római birodalom azért magasztaltatott fel, mert sok nemes és bölcs ember a világ különböző, népeiből özönlött oda és általában gyenge és törékeny az egy-nyelvű és egyszokású ország, líóma nyelvi és szokásbeli ellentéteket áthidaló békéjét, a szokásoknak és nyelveknek termékeny keveredését, tehát birodalomépítő gondolatokat hagy örökségbe fiának és minden idők magyar uralkodóinak. De lelkükre köti, hogy az uralkodást „mindenki feleit harag, kevélység, gyűlölködés nélkül gyakorolja, megemlékezvén szüntelen, hogy minden ember azon egy állapotban van.” Ez a láthatatlan birodalom benépesítésén, dolgozó, a cluny-i szellemtől telített felfogású, különböző népek' keveredésének értékét és nehézségeit felismerő király hangja/Miként Actiumnál, Marathonnál, Salamisnál és Augusztussal nyugat vett erőt keleten, Szent István uralmával és szellemével a Kárpát-medencében. Nyugat győzött Kelet errői felett. Momen szerint Julius caesar szüntette meg a barbárok elszigetelődését és Nyugat-Európát hozzákapcsolta az antik világ központi tájaihoz, a Földközi-tenger vidékéhez, Julius Caesar-nak ezt a szerepét a Kárpátok medencéjében István király vállalta Ahogyan Kóma volt a híd, Hellas és a barbár világ között, István király birodalom-alapítása révén a magyar lett a közvetítő a romanizált Nyugat és a Du nam eu ti népek között. Az Imperium Sacrum egyházi egyetemességének gondolatát itt rai képviseltük és érvényesítettük. Mi tehát Szent István birodalmi gondolatában annak a birodalmi eszmének hagyományát és társadalmi életrendező erejét tiszteljük, amely az európai művelődést megindító klasszikus kultúrában támadt és mindemkor maradandót alkotott, amikor rend teremtése a népek együttélésének zavarában volt a korszerű feladat.

A XX. század birodalmi.

A XX. század mesgyéjét hat birodalom lépte át. A kínai szétfosló mennyei birodalom, a mozlimok széteső kalifátusa és a kimúlása felé cammogó orosz cárizmus, a birodalomnak mondott angol Imperium, a Habsburgok birodalma és a szentistváni magyar birodalom.

Anglia akkor legfeljebb annyiban volt birodalom, hogy uralma alá tartozott India, amelynek politikai egységét ő teremtette meg a népek életének ama zürzavarában, amely a mogul hatalom bukása után szétforgácsolta, a hindu, a párszi,

az afghan és a többi, indiai népeket. Az angol ú. n. gyarmati birodalom a századfordulókör még azzá nem fejlődött, mert Kanada, Ausztrália, és több más gyarmat voltaképpen a meg-: nagyobbodott angol állam volt, amely a szinte lakatlan vagy gyéiren lakott területeken gyökeret vert telepeseivel kiterjeszkedett eladdig számára idegen területekre.

A Habsburgok a XX. század elején német-római császári cím viselése nélkül is hordozták, a szent birodalom egyetemes-ségének hagyományai, és kialakították ennek gyakorlatát, hogy utóbb összetörjenek a népek együttélését rendező nemzetfeletti feladatok vállalásának súlya alatt.

A szentistváni birodalmi gondolatot képviselte mindig a magyar királlyá, megkoronázott Habsburg-uralkodó, bár magát a hagyományt, az eszmét elsősorban maga a magyar nemzet, hordozta, miért is ez túléli királyi képviselőnek a szünetelését.

A világháborúban, és utána új helyzet támadt: a mennyei birodalom, a kalifátus, az orosz cárizmus, a régi Habsburg-birodalom a múlté. Anglia — indiai impériumától eltekintve is — birodalommá vált. Hajlékonyan simult a változott körülményekhez és az alig tíz esztendő Westminster Act új alkotmányt ad a birodalomnak és az immár érettkorúvá, és teljes jogképességűvé vált dorai ni unióknak. Ma az Egyesült Királyság (az anyaország) és a brit domíniumok státusban egyenlő önkormányzati közösségek, amelyek semminő tekintetben sincsenek egymás alá rendelve, de összetartoznak a korona iránt való közös hűségben és egymással társulnak a Brit Nemzetek Egyesülésének tagjaiként. A kapitalizmusban ennek elvei és módszerei révén Anglia gyarapodott hatalomban, gazdagságban, érthető tehát, hogy körömszakadtáig védi azokat a hatalmi, helyzeteket, amelyek a kapitalista elvek és módszerek érvényét biztosítják. Anglia ma Európában a kapitalista, szellemet megtestesítő birodalom. Oroszország az angol tétel tagadásának, az antikapitalista, szellemnek a birodalma Németország az európai közép, az új egyensúly szervezője. Már nem lehet egy faj birodalma, mert faj-, sőt nemzetfeletti feladatokat vállalt és európai kiegyensúlyozó hivatást képvisel. Olaszország fasizmusban, megacélozott népének szüntelenül a fülében cseng az antik Róma sorsalakító jelszava: „Római, emlékezzél! Uralmaddal népeket kormányozni a te hivatásod!” Birodalmi feladatokat vállalni római, fasiszta, ez tehát hivatásod! És az afrikai homokon, Lybiában, Kenyában és Berbera felé menetelő olasz légiókat szüntelenül sarkalja, úzi, hajtja a császári Rómának ez az ellenállhatatlan, vezényszava.

És itt van, itt él lélekben es gondolatban Széni István birodalmi Itt él mindaddig, amíg egy magyar van, aki tudja, hogy az Impérium Sacrum egyetemességének hagyományát ős világerzését itten hordozni és a Kárpát-medence népei között ebben a szellemben egyensúlyt teremteni és fenntartani a magyar hivatás. Ez a gondolat mindaddig együtthatója a világtörténelemnek, ameddig a magyar a házatáján élő társnépek szabadságának megőrzésével törekszik uralmával a keresztény művelődési egység és egy tartós egyensúly irányába igazítani azoknak a népeknek együttélését, amelyekkel együttműködni számára elrendeltetett.

Amikor most félmilliárd lelket számlál Európa, egyetlen birodalom szervezete sem valósíthatja meg és kizárólagosan nem képviselheti a római hagyományon, a klasszikus kultúrán és mindenekfelett Krisztus tanításán alapuló európai egyetemességet.

A kapitalista életérzés és szellem birodalma Angliával háttérbeszorul az európai térségeken, de ezzel Európában célját és értelmét veszti az a szellemség is, amely a kapitalizmus tagadásából és a kapitalista életérzésre és szellemre való ellenhatásból keletkezett. Így az európai egységet ma négy, egymással ölelkező, egy új rend megvalósításának akarásában találkozó birodalom képviseli: Róma — mögötte a császári Róma latin hagyományával — a Mediterraneumban, a Közép birodalma, a III. Birodalom egyensúlyozó szerepével, katolikus Ferdinánd spanyol — és Szent István magyar öröksége.

Ez a szerep és ez az örökség kötelez. Kötelez a magyarság népi erejének olyan megőrzésére, felduzzasztására, kifejtésére, amely egyszerismindenkorra lehetetlenné teszi, hogy valamikor népi erőnk fogyatékoságára hivatkozva' elvitassák tőlünk birodalmi eszménk képviseletének; és érvényesítésének jogát.

Magyar birodalomépítés.

Magyar birodalomépítés. Nagy szó! Tizenegymillió nép építhet-e birodalmat a maga számára! Száz- és kétszázmillió birodalmak kibontakozása, küzdelme, térhódítása idején nem aránytalan túlzás, nem hiú törekvés, üres nagyolás, komolytalan hatalmaskodás-e magyar birodalom építéséről írni, mint a mának és a holnapnak legidőszerűbb nemzeti célkitűzéséről! Kétségtelenül ez lenne, ha mindenekfelett anya-

gon, négyzetkilométeren, emberszámon múlna a népeknek birodalmi életre való rendeltetése. De nem ezen múlik, legalább is nem elsősorban. Mert birodalom nem embertömeg, nem természeti javak gazdagsága, nem gyarmatokban való bővelkedés. A birodalom nemzetiségek feletti, ezeket átfogó szellemi egység. A birodalom értékrend. Egy birodalomhoz azok tartoznak, akiket a történelmi együttélés, azonos sors közössége, a közös áldozatok emléke, a hagyományok azonossága egyazon értékrend — tudatos vagy ösztönös — hordozójává avat. Vanak, akik tudják és megvallják ezt az értékrendet és ismét vannak, akik fájlalják, hogy ezt meg nem vallhatják.

Mit tekint a magyar értékrend hordozója, tehát a magyar birodalom tagja a legmagasabb értéknek a magyar politikai értékek rendjében? Emberhez méltó együttélését azoknak az egyformán szabad népeknek, amelyek egymagukban népi erővel és uralmi szervezettel nem tudják betölteni a Kárpátok medencéjét és önmagukra korlátozva nem tudják fenntartani népi egyéniségüket, szabadságukat. Ezen a földön élő népek széthullottak, elsovadtak, feloldódtak mindaddig, amíg a Dunamedence súlypontjait megszálló nép, a magyar uralmi rendszerével nem. töltötte be és nem szervezte meg egyetlen egységbe ennek a térségnek különböző népeit. Az itt élő népek szerves együttélése és a magyar uralomnak hagyományos életformája tehát a legnagyobb érték e földhöz kötött birodalom értékrendjében. Ehhez kapcsolódnak a többi értékek: a történelmi együttélés élménye, az uralmi rendszert kialakító nép történelmi élményeitől és fajiságától színezett hagyomány és a római keresztény és államszervezési tradíció, mint az egymásba szövődve formákban gazdag, sokrétű nemzeti egységben élő népek szabadságának és kollektív egyéniségük fértő maradásának időt álló biztosítója. Ez a különböző nemzetiségeket felölelő magyarság birodalmi gondolata,

Feltornyosuló nemzeti feladatok.

Nem akkor alkotunk tehát birodalmat, ha — miként a világháború küszöbén vélekedtek — harmincmillió embert összefogunk, hanem ha egy sajátos magyar birodalmi értékrendet képviselünk és érvényesítünk. A magyar birodalomban hinni és eszerint tenni nem gőg, nem felfuvalkodás, hanem feladat, felelősség, hivatás. Nehéz időkben nem egyszer a magyar birodalmi gondolat csak kevés kiválasztottban él. A nemzeti felemelkedés idején azonban ez népi közkinccsé válik, testet ölt, megvalósul. Hála a Gondviselésnek, a magyar országveze-

tés egészséges ösztönének, a népeket elnyelő szakadékok: között biztosan tájékozódó magyar politikai realizmusnak és népünk eltökélt és mérhetetlen áldozatkészségének: a történelem országútját járva eljutottunk arra a magaslatra, ahonnan jól látjuk a Kárpátkoszorúhoz leggyorsabban és legbiztosabban, elvezető utat. Nemzeti felemelkedésünk nagy feladatává vált, hogy ismét — miként Szent István óta annyiszor — megvalósítsuk a magyar birodalmi gondolatot, hogy újjáépítsük Szent István birodalmát.

A dolgok menete úgy hozta magával, hogy egy év idejére össze torlódik számtalan olyan, feladat, amelynek vállalása egy-egy magyar nemzedéknek is becsületére válnék. Hogy csak a legterhesebbeket említsük: a területi kiteljesedés műve, nemzetgazdasági szerkezetünk gyors és teljes átalakulásából származó gazdasági nehézségek leküzdése és az a szociális átértékelés, amely a korszellem hatása, a magyarság életkörnyezetében bekövetkezett társadalmi átalakulás, továbbá a csonkaországi, az erdélyi és a felvidéki társadalmi felfogás találkozása folytán múlhatatlanul bekövetkezik. A feltornyosuló nemzeti feladatokat azonban sikerrel csak akkor oldjuk meg, ha a rónákon, a műhelyekben, az irodákban, úgy dolgozunk, mintha minden pillanatban állásban és kézitusában, védelemben és támadásban külellenséggel viaskodnánk és ezen a harcon múlték nemzeti létünk és becsületünk. Csak akkor lesz magyar birodalmunk, csak akkor ölt testet a magyar értékrend, ha ernyedetlenül, szervezeten, célszerűen s eredményesen dolgozunk. Ma a munka a magyar harc. Ha munkánk fogyatékos, elveszünk. Meg kell acéloznunk, tömörítenünk a nemzeti akaratot. A legmagasabbra kell fokoznunk nemzetünk erejét. Ez az akarat és ez az erő kollektív akarat és kollektív erő legyen. Honvédségben és ezzel lélekkel, szellemben, biológiai, testi értékállományban egy társadalomban egyaránt. A meghatározott felfokozott és általánosult nemzeti akaratot és erőt fejezze ki annak a magyar államnak az ereje, amely a nagy változások irányítására, a nemzet életkérdéseinek halaszthatatlan megoldására, a magyar birodalmi gondolat képviselőjére és megvalósítására rendeltetett.

Társadalmi és szellemi egységet akarunk.

Erős legyen a magyarság állama, Erős, rugalmas, korszerű. És ezért felvetjük a kérdést: — miként nem egyszer tettük az utóbbi tíz év folyamán — ha a teljes társadalmi ki-

egyensúlyozottság állapotának megfelel az az állam, melynek életében a jogszolgáltatás az elsőrendű közhatalmi feladat (jogszolgáltató állam), ha a liberalizmus korszakának megfelelt a törvényhozó-állam, akkor a nemzeti, társadalmi átalakulás sodrában élő magyar nemzet mai viszonyainak nem felel-e meg legjobban a kormányzó-állam? Meggyőződésünk szerint a gyökeres társadalmi átalakulás megköveteli azt az erőteljes, korlátlan felelősségű, irányítást, ami fenntartotta ezt a nemzetet. Ezért idősebb, mint valaha, az államhatalom megosztásához fűződő fikciók és illúziók mellőzése. Egyszer már a nemzet életében az osztatlan főhatalom, megvetette az ország uralmi helyzetének, belső rendjének, biztonságának szilárd alapjait, de e-z a hatalom is gondoskodott arról, hogy a nemzetirányítás nagy feladatának osztatlan gyakorlása idején is önkormányzatok virágozzanak. Az országlakosok vidéki közösségei, szabad területek, városok polgársága a tőlük áttekinthető életviszonylatokban éljék a maguk önkormányzati életét *A jelen sürgeti az államhatalomnak az emberi szabadságra még nem veszélyes mértékű összpontosítását, de megköveteli azt is, hogy a magyar szabadságeszme a társadalom mérték-tartó öntevékenységének folyamatossága és a helyes vezető kiválasztás érdekében minél több szerves hivatásbeli közösség önkormányzatában működjen. A hatalom, összpontosítása a nemzet életének legmagasabb szféráiban, társadalmi öntevékenység a kisebb közösségek hétköznapi ügyeinek vitelében.*, Ahol a társadalmi öntevékenység szünetel, zavartkeltő vagy elégtelen, ott a kormányzó államnak kell megteremteni a hivatások szervezett öntevékenységének alapjait, kereteit, korlátait és feltételeit. Mert *minél gyorsabban formába kell hoznunk a magyar társadalmi*, hogy annak erői ne kössék le egymást, hanem minél teljesebben, szervezettebben kibontakozzanak. Ezeknek a társadalmi erőknek ugyanis rövidesen roppant nagy; feladatot kell megoldaniuk,

Nem elég a magyar uralom kiterjesztése. Újra egybe kell szövődnie, egy szervezetté kell összenőnie a meglévő és a visszaszerzett területek társadalmi csoportjainak. Társadalmi egységet, szellemi egységet akarunk, tehát egybe kell kapcsolódnia, össze kell nőnie, szerves egységgé kell válnia mindannak, arai csonkaországi, felvidéki, erdélyi társadalmi csoport, szervezet, népi erő. Ez csak akkor válik valósággá, ha már szervesen él, formában van, erőteljes mai hazai társadalmunk.

Hivatásrendek nélkül nincs egészséges társadalmi szervezet.

Az államtól „bekeretezett társadalomnak” az állami irányelvek szerint *ki kell alakítania a korszerű magyar munkarendszert, azt, ami megfelel az emberi méltóság, a társadalmi igazságosság, a korszellem követelményének és annak a történelmi helyzetnek, környezetnek, amelyben nemzetünk ki akar, teljesülni.*

A legtökéletesebben megszervezett, korszerű formába jutott magyar államnak is múlhatatlanul szüksége van a hivatások öntevékeny együttműködésére, ahhoz, hogy eredményesen és gazdaságosan megoldja mindazokat a tömérdek és roppant horderejű gazdasági feladatokat, amelyek a nemzetre hárulnak, hiszen az ország kiteljesedése következtében nemzetgazdasági szerkezetünk gyorsan és tökéletesen, átalakul, a nemzeti munkamegosztás módosul és a gazdasági optimumok területileg és a különböző foglalkozások között lényegesen eltolódnak. *Röviden, a társadalom korszerű megszervezése, a hivatásrendek észszerű kialakítása nélkül a megnövekedett országban nem lesz egészséges társadalmi együttműködés, gazdaságos munkamegosztás, tervszerűen irányított; gazdálkodás és emberhez méltó nemzetet erősítő korszerű munkarendszer.*

A magyar birodalom értékrendje azonban csak akkor lesz a nép közkinccse, ha mindenünnen — államból és társadalmi szervezetekből és mindenhová, — eldugott völgyekbe, havasi kunyhókba egyaránt — sugárzik a magyar szellem, a magyar érték tudat. A nyolcosztályos elemi iskola általánosítása majd megkönnyíti a magyar szellemi értékek befogadását, tiszteletük általánosulását. De addig is. e változó korszak minden követelményével számolva a legbelterjesebb és legáltalánosabb népműveléssel a, magyar szellemi értékek minél teljesebb és készségesebb befogadására kell képesítenünk a magyarság legszélesebb társadalmi rétegeit. Ide a nemzeti társadalom Összes szervezeteinek az államtól irányított céltudatos együttműködése kell, ide állandó népfőiskoláik, népvezetőket szüntelenül képző intézmények kellenek, ide általános szellemi népvédelem kell. A magyar értékrendet, a magyar birodalmi gondolatot ne csak egy nemzeti elit, hanem az egész — szellemben, egészségben, anyagiakban megerősödött — magyar nép hordozza. Birodalomépítők legyünk mindannyian mi magyarok, mert addig vagyunk és fennmaradunk, amíg birodalmi méretekben és szellemben látunk, küzdünk, dolgozunk.

Szociálpolitika és szociális reform.

Gyakorta vicinális utakra és politikai zsákutcákba tévedt a szociális gondolat, gyakran olyan képviselőkre talált, akik a megszentelt gondolat professzionistáinak, bürokratáinak vagy kufárainak bizonyultak. Mind igaz. Ám az eszmék értéke nem szószóloik nemességétől, hanem tartalmuk igazságától függ. így a szociálpolitikai gondolatok és törekvések önmagukban hordozzák értéküket, függetlenül attól, hogy minő hatalmi szervezet vagy egyéni érdek állította a szociálpolitikai motot a maga egyéni vagy csoportönzésének a szolgálatába,

Minden szociálpolitika, társadalomszemléletre és vallási felfogásra tekintet nélkül, közvetlenül a társadalom egységének megőrzésére, a társadalmi összműködés fejlesztésére, tartalmasságára törekszik. A természetfeletti tények elismerésétől, a valóság mikénti látásától függ azonban, hogy minek látjuk a szociális valóságot, mit tekintünk a társadalmi egység és fejlődés eszményének, végül, hogy minő eljárásokat tartunk célszerűnek a vágyott társadalmi állapot megközelítése érdekében. A történelmi materializmus szószólója, a német nemzeti szocializmus képviselője és a keresztény gondolkodó másként látja a valóságot, mást tekint ideális társadalomnak és ennek megfelelően különböző eszközökkel is törekszik szociális akarátát valóráváltani. Ezért a szociálpolitika fogalmának azonossága mellett eltérő irányban halad a marxizmusnak, minden egyéb anyagelvűségnek és egészen más utakon a kereszténység szociálpolitikája,

A tőke és az ember.

A keresztény szociálpolitikának ez az elgondolása két dolgot fejez ki. Egyik az, hogy törekvései az élethez való jog alapján társadalmi igényeket támasztó ember oldaláról indulnak ki, a másik az, hogy a célként kitűzött társadalmi állapot — a közjó — nem biológiai, vagy anyagi, tehát; gazdasági eszmény, hanem az értékek összességét, az emberi méltóságot és életjogot garantáló társadalmi valóság.

A keresztény szociálpolitika, amikor szembeszáll az ember létjogát megsemmisüléssel fenyegető dologi világgal, beleütközik ennek a világnak gazdasági erőviszonyaiba. Ez a sorsa különben minden szociálpolitikának. Az ember személyiségének, a lelkes ember létjogának védelmében, összeütközik a gazdálkodásnak mindenkor emberezzrek életén átgázoló elveivel.

Egykoron a *kötöttség*, cégszabályzatok, röghözkötöttség volt a gazdálkodásnak elve, melynek nevében megtaposták a létjogokat. Ma ezt a tőke rentabilitásának, jövedelmezőségének hívjuk. Ez a tőkének hatalmi elve, a tőke létjogának modern formálója s így azután két lét jog kel birokra: a tőkée meg az emberé. Ezt jelenti a tőke rentabilitásának és az ember élethez való jogának elvi ellentéte. A pusztán holnapig tekintő vállalkozó spekulációjától átfogott időtartamot, a „pillanatot” tekintve, az ember elve és a tőke elve kizárja egymást. A napjainkban mindinkább pótolható, sőt nélkülözhető ember megvédésének elve a rentabilitás rovására érvényesül, amikor érvényesül, mert hiszen a jövedelmezőség annál nagyobb, minél intézményesebben és eredményesebben védekezik a tőke az ellenelv igényével, annak szervezett vagy szervezetlen támadásával szemben. És ha a szent, mert természetfeletti eredetű emberi törekvés a maga igaza mellett a tömegezőkön felül erkölcsi erőket is mozgósít, a tőke hangja hűvös tárgyilagossággal kioktat. Hangoztatja, hogy rentabilitás nélkül nincsen tőkegyűjtés, tőkeképződés nélkül nincsen foglalkoztatásra lehetőség. Ha állami beavatkozás, vagy más szervezett hatalom — mint pl. a szakszervezet — megghiúsítja a rentábilis termelést, a holnap kenyere válik kérdésessé, mert ha a tőke nem reprodukálja, nem termeli újjá önmagát, nem lehet felújítani és kiterjeszteni a termelő berendezést, nem lehet foglalkoztatni a munkaerőt és megghiúsul az emberi szükségletek fedezése. Szent tehát a rentabilitás elve, — mondja — mert ez a tőkeképződés elve, a holnap és holnaputáni élet biztosítója. S az emberi szempont képviselője zavarban van, mert úgy érzi, hogy vele és az ő szerény, múltó, mai életjogával szemben a tőke az egész jövő, a következő munkás és nemmunkás nemzedékek élet jogának ad hangot. Szinte úgy tűnik fel, hogy a szociálpolitikát követelő emberi elv antiszociális, mert hiszen a mai nagyobb kenyérért évtizedek nemzedékeinek megélhetését veszélyezteti. Ezzel szemben a rentabilitásnak, a tőkeképződésnek elve hatalmas rendező gondolatnak látszik, hiszen érvényesítésétől a jövőbeli megélhetés, a holnapok és holnaputánok munkáltatásának mértéke függ.

Ekként jutottunk el a rentabilitás elvének sorompójához, amelynek figyelmeztetése így hangzik: idáig szociálpolitikát, de ne tovább, mert különben holnap nem lesz szociálpolitika, de termelés sem. És az emberiség valóban nem sokat kérdezte, hogy vajjon mindig csak holnap lesz-e időszerű a lét jogának valóraváltása. Mindig vártuk a holnapot, az ígéretet, megálltunk a rentabilitás elzáró rúdjánál és tiszteltük a szociálpolitika vaskorlátját. Vártunk. Vártunk a holnapra, ámde

ez a holnap alig hozta több embernek az életjog érvényesülését. A szociálpolitika elment a tőke rentabilitásának határáig. Útja rövid volt, a lerongyolódott szűkös magyar életben egy tétova szociálpolitikai lépéssel már a rentabilitás sorompójánál vagyunk. Az ember oldaláról kiindulva csak egy lépés és már a szociálpolitika gazdasági lehetőségének határához érünk és kimerítettünk minden szociálpolitikai lehetőséget. Utána már tehetetlenül vesztegettek.

A szociális haladás szekere nem állhat meg.

Ezek szerint kár minden írás-beszéd: a szociálpolitika csődbe jutott, így hangzik az elvi ellenvetés. A „rentabilitás” jelszóra megáll a szociális haladás szekere. Igen keveseknek jut eszükbe, hogy mögéje tekintsenek e varázslatos elvnek és kételkedve megkérdézzék: mi mindennek a rentabilitása állíthatja meg parancsolóan az emberi elv térhódítását? Vajjon mitől is függ a nemzeti termelésben egy-egy magángazdasági siker mértéke? Szabad-e az emberérvényesítés vitathatatlan határának azt tekinteni, ha a magángazdaság rentabilitását nem a munkabér magassága, a szociális védelem fejlettsége, az üzemi demokrácia intézményessége teszi kérdésessé, hanem a tőke árának, a kamatnak a magassága, a hitelszervezet hibás üzletvitele, a spekulációs kockázatnak oktalan vállalása?

Igen, mit feleljen erre a szociálpolitikus? Nos, mondja ki nyíltan, hogy a szociális védelem elhanyagolásával nem lehet a kizárólag munkaerejükre utáltakat büntetni azért, mert a vállalkozó kereskedelmi műveletlensége, vagy könnyelmű hitelezése, technikai járatlansága, az üzem telephelyének hibás kijelölése, a piacnak ügyefogyott áttekintése, az üzemtípus elavultsága és millió egyéb ok miatt veszedelemben forog valamely vállalat rentabilitása. A szociálpolitikus csak olyan vállalatok sikerének szükségességét tarthatja megtámadhatatlannak, amelyek nemzetgazdasági nézőpontból hasznos iparok, társadalmi és technikai szempontból egyaránt értékes üzemtípusok, vezetésükben nem levantinus szellem és konjunkturális spekulációs nyereség utáni vágy érvényesül, hanem közgazdasági műveltség, pallérozott, észszerű kereskedelmi szellem, technikai tudás és emberökonómiai felkészültség. Ilyen, vállalatok rentabilitásának határánál valóban megtorpan a szociálpolitikai törekvés, mert ilyen vállalatok önmagukban is szociális jellegű, embereltartó, népfenntartó intézmények. De ha egy spekuláns uzsorának számító hitelfeltételekkel idegen tőkét kapar össze, hogy azután pinceüzemekben, minden munkásvédelmi előírásnak fittyet hányva, reggeltől napestig össze-

zsugorított béren dolgoztasson átmeneti konjunkturális helyzetek kiaknázása céljából — nem, az ilyen vállalatok rentabilitásának nincsen erkölcsi jogosultsága. A szociálpolitika lehetőségének határát a nemzetgazdasági szempontból hasznos vállalatokban dolgozó tőkék rentabilitásában kell látnunk. Törekvésünk tehát arra irányuljon, hogy tárgyilagosan meg tudjuk jelölni az ilyen vállalatok gazdasági sikerének határát.

Az eljárási mód szerintünk az, hogy a közhatalom termelési áganként, ezen belül pedig iparáganként a méreteknek minden kategóriájából, válasszon ki több olyan tipikus vállalatot, amelyeknek tevékenysége nemzetgazdasági szempontból hasznos, telephelyük az átlagos jónak megfelel, idegen tőkék igénybevétele észszerű feltételekkel történt, képzett vezetés alatt állanak s technikai felszerelésük az átlagosan megkívánható. Az üzemi és az üzleti titok szigorú megtartásával teljesen tárgyilagos, elismert magángazdasági szaktekintélyek vizsgálják meg az ilyen üzemek önköltségszámítását és ennek alapján bírálják el, hogy a tipikus közhasznú vállalatok még milyen mértékű szociális terhet tudnak rentabilitásuk veszélyeztetése nélkül elviselni. A rentabilitás előfeltételeinek és határának ilyen megállapítása alapján azután meg lehet egy-egy iparágra vonatkozólag jelölni a szociálpolitika fejlődésének gazdasági határát. Természetesen ennek az eljárásnak esetleg áldozatul esnék több kontáruul vezetett, rossz telephelyű vállalat, de senki sem róhatja a szociálpolitika terhére, ha következményei megsemmisítik a vállalatok szemetjét és a termelés élősdijeit.

Mégis, hol a határ?

A szociálpolitikának abszolút határa a vállalkozó tőkéjének rentabilitása, de nem a parazita vállalatoké, hanem azoké, amelyeknek működése közhasznú, nemzetgazdasági és társadalmi szempontból egyaránt. Előfordulhat, hogy a tipikusnak tartott közhasznú vállalatok önköltségszámításának ellenőrzése kimutatja, hogy az adott körülmények között nincs szociálpolitikai fejlődésre lehetőség. Legtöbb esetben ez akkor áll elő, ha külső hatótényezők olyan szerkezeti változásokat idéznek elő a nemzetgazdaságban, hogy ennek következtében a viszonylagosan legkedvezőbb feltételekkel termelő magángazdaságok sem lehetnek rentábilisok. Ezek a gazdasági szempontból külsőnek minősített tényezők legtöbbször külpolitikai vagy belpolitikai erők. Kétségtelen például, hogy a történelmi magyar nemzetgazdasági egység szerkezetének megbontása szintén ilyen, a hazai magángazdálkodás rentabilitását gátló külpoli-

tikai esemény. Ha tehát ebből az okból kérdéses a magyar magángazdaságok többségének rentabilitása és ezt már parányi szociális előrehaladások is kizárttá tehetik, akkor a szociálpolitika fejletlenségének oka nem a benne rejlő emberi elvnek erőtlensége és gyakorlatiatlan volta, hanem az a hatalmi politika, amely az általa kiváltott európai szerkezeti változásokkal megsemmisítette a „humánus” érvényesítésének gazdasági előfeltételeit. Ennek az állapotnak bekövetkezése éppen ezért nem is a szociálpolitikának, hanem a hatalmi politikának csődjét jelenti.

Mindazok a gátlások, amelyek a szociálpolitikám kibontakozását késleltetik, azt mutatják, hogy az ember oldaláról kiinduló szociálpolitika mindenütt rövidesen a gazdasági életnek olyan tényeibe ütközik, amelyek meghiúsítják az emberérvényesítés munkájának teljes sikerét. Ha tehát nem akarunk lemondani a dologi világ erőrendszerében vergődő lelkes ember létjogáról, akkor meg kell kerülnünk a szociálpolitika útjait keresztező sorompókat. Ha a szociálpolitika egyenes útjait járva nem tudunk eljutni a közjónak társadalmi eszményként vágyott állapotába, akkor bele kell nyúlnunk a társadalomgazdasági erők összefüggéseibe, hogy új irányító elvek alkalmazásával új közgazdasági képletek kialakulását egyengessük. Nem a vagyonok és jövedelmek új arányairól szólunk, nem a piaci jelenségek és az ezekből adódó jövedelemmegoszlási tények szükségszerű módosításának időszerűségét hirdetjük. Tovább megyünk: *ha a szociálpolitika célhoz nem ér, akkor az emberérvényesítésre nincsen más lehetőség, mint új kapcsolatokba igazítani a gazdasági erők munkáját.*

Embervédelmet!

A nemzetgazdálkodás tüneti jelenségeit kiváltó gazdasági erőknek az emberi létjogból kiinduló új arányba igazítása: *a szociális reform*. Ha a rentabilitás a szociálpolitika gazdasági sorompója, akkor a szociális reformnak egyik célja éppen az legyen, hogy a rentabilitás megszűnjék a gazdasági siker jegye lenni. Hátra kell támadni — és pedig a gazdasági siker és sikertelenség eredményeit kiváltó termelési erők határterületéről elindulva — a szociálpolitikát visszatartó rentabilitási elvet. Ez lehetséges, de csupán akkor, ha minden átalakul, ami ma gazdálkodást jelent. Ezért a szociális reform egyértelmű a gazdálkodás szellemének, a tulajdon értelmének, a munka etosának, a gazdasági jognak, a gazdálkodás céljának és a fogyasztási szokásoknak, az egyéni és társadalmi életformának megreformálásával. Részleges, tétova, át és végig nem

gondolt gyáva „megoldások” e téren mind, külön-külön és együtt kudarcba fulladnak. Ezért hiúsul meg minden stílustalan reformterv félénk végrehajtása. Csak totális, szervesen összefüggő és átgondolt szociális reform indulhat meg a siker reményével. Az eddig szerkesztett öt éves tervek és a hideg észszerűséggel felépített tervgazdasági elgondolások abban a közös hibában leledzettek, hogy a materializmusnak és a naturalizmusnak posványába fulladtak, mert bár rendet kerestek a termelésben és a fogyasztásban, meg e kettőnek egybehangolásában, de nem kísérelték meg összeegyeztetni a renddel és a gazdálkodás anyagi követelményeivel a szabadságot, a lét materiális kereteivel a lelkes ember színes egyéniségének magasabbrendű törekvéseit. Egy keresztény szellemű szociális reformnak éppen ez a célja: elvégezni azt, amit a rentabilitás elvétől korlátolt szociálpolitika el nem érhet, embert érvényesíteni a rend és a szabadság eszméinek összeegyeztetésével, a lelkes ember igényeinek kielégítéséhez szükséges anyagi előfeltételek megteremtésével és nem pusztán egy anyagelvű tervgazdálkodás valóráváltásával.

Ha már most a szociális reform ilyen széles távlatokat tár elénk, akkor vajjon miért pepecselünk a szociálpolitika mindennapos „kleinarbeit”-jében, miért nem vetjük azt sutba, hogy teljes erővel és lendülettel munkálhassuk a szociális reformnak ugyancsak a közjóban kicsúcsosodó ügyét!

A szabadság és egyenlőség Isten gondolatai az emberről, — mondotta Prohászka Ottokár — a szociális reform tehát isteni gondolatok útját egyengeti. Egyéni és társadalmi életformák átalakulását jelenti ez a reformgondolat, tehát sikerének első és legfontosabb feltétele a lelkek, az emberek reformja. Kő- és jogintézmények reformját végrehajtja a társadalmi hatalmak parancsszava. Csak az új embertípusra, a megreformált lelkeknek új közösségére lehet felépíteni a szociális reformnak gazdasági és jogi rendszerét. Mi történik addig az emberrel, ha a megkövetelt, mindig halaszthatatlan, de nemzedékek munkáját igénylő szociális reformnak évtizedei alatt nincsen az emberi jogot még oly tökéletlenül, de mégis csak elmélyítő szociálpolitika?

Éppen ezért a szociálpolitika, amely a lelkes emberek létjogait érvényesíti, nem szünetelhet a szociális reformkorszak alatt sem. A szociális reform célja, a közjó társadalmi állapota sohasem teljesezhetik be, ha a szociálpolitika hiányában méltóságukat elvesztett, erkölcsi és biológiai erőikben megfogyatkozott tömegek állati jogai hatnak az emberi jogok területén, megsemmisítvén minden szociális reformnak emberi feltételét.

Szociálpolitikát vagy szociális reformot! — hangzik nap-

jaink nagy kérdése. Feleletünk: embervédelmet, amelynek nagy gondolatában a szociálpolitika a történelmi és társadalmi adottságoktól megszabott arányban teremtse meg a szociális reform emberi előfeltételeit, utóbbi pedig fokozatosan szüntesse meg az emberérvényesítő szociálpolitikának ma meg húsba vágó gazdasági korlátjait.

Csodavárás.

Szociális *reform, osztály nélküli társadalom, új világ*, gyökeres átállítás. A képzelet, vágy, indulat roppant hullamait verő nagy szavak. Légvárak, álomvárosok, meseországok nőnek a tömeglélekbe vetett nagy szavakból, egy új millenium, aranykorszak csodájára vár Európának megannyi embere. Agyoncsigázott népek és emberek a gondok világából az illúziók ligeteibe menekülnek, belevetik magukat az illúziók sűrűibe és csak ott érzik jól magukat. Aranykorszakot várnak és akarnak, csodát: az emberek általános boldogulásának egyetemes, békés kiteljesedésének csodáját. Amikor a népek millióit áthatja az a felemelő tudat, hogy elérkezett az új világ küszöbéhez és már csak a nagy döntő lendületre, a gyökeres átállításra van szükség, hogy az eddig tapasztaltnál gazdagabb vagy bőségesebb, emberibb legyen az élet, akkor könyörtelen tények támadnak, amelyekbe ütközve keserves kiábrándulásra ébrednek az illúzióktól megszállott tömegek.

Európa századunk első világegésében felemésztette azt, amit anyagiakban évszázadok során gyűjtött, tartalékol. Az akkori és a mostani világegés között a békeszerződésektől öszszekúszált, szétforgácsolt, meghasonlott Európa nem gyűjtött, nem tartalékol, hanem a legbonyolultabb hitelműveletekkel a kitermelt anyagi erőn felül elfogyasztotta egy részét a jövő nemzedékek anyagi létalapjának. Hiszen az 1920-40. között csinált tetemes adósságok terhe a jövő nemzedékek létalapját csökkenti, ezeknek életlehetőségeit korlátozza. Mindehhez járult az utolsó években a nagyhatalmak fegyverkezési versenye, majd az európai nagyhatalmaknak a holnapi nappal első évfordulójához érkező élet-halál harca (Mi, magyarok, az utóbbi napok beszédes tényeiből is jól tudjuk, hogy ez, a háború elémésztette a párisi környéki békediktátumok igazságtalan, természetellenes kényszerű rendjét és megsemmisít minden akadályt, amely ma még egy megbékéli, önmagára talált Európa kialakulásához vezető utat eltorlaszolja) Bármennyire is át

érezzük, hogy az egy éve dúló háború nélkül a magyarság sem jutott volna mérföldes lépésekkel előre a nemzeti feltámadásához vezető úton, jól tudjuk, hogy ez a háború tömérdek anyagi áldozattal is jár, elszegényíti még a leggazdagabb világbirodalmat is és elhúzóásával eddig példátlan arányú államadosságok terhei hárulnak az új életnek induló nemzedékekre. A most folyó háború nyomán egy igazságosabb, de szegényebb Európa támad. Való, hogy ezt a szegénységet a gyarapodás, az erősödés, a gazdagodás időszaka váltja fel. (Mert Európa igazságos elrendezése tartós békekorszak megalapozása, már-pedig igazság, béke és a népek természetes rendezett együttműködése szükségképpen anyagi gyarapodáshoz vezet.) De odáig hosszú az út. A közvetlen jövő tehát az elszegényedett Európa Nemzeti áldozatkészségünk és kockázatvállalásunk eredményeinél fogva bár nagyobb is lesz az osztályrészünk a nemzetközi jövedelemmegoszlásban, a nagyobb hányad bennünket az átmenetileg összezsugorodott egészből fog megilletni. A közeljövőben tehát valószínűtlen, hogy a nemzetközi jövedelemmegoszlásnak javunkra és általában a baráti nagyhatalmak javára való eltolódása azzal az eredménnyel járna, hogy pusztán ez okból nemzeti jövedelmünk az ország területi gyarapodásánál nagyobb mértékben emelkedjék. Amikor tehát szociális reformokat, a nép általános boldogulását eredményező átállítást elképzelünk, gondoljuk meg, hogy átmeneti időre elszegényedett Európában a nemzeti jövedelem fejqotája aligha emelkedhet. És ha ezt a megfontolást kiegészítjük azzal, hogy a háborús gazdálkodásból a békegazdálkodásba való átmenet szükségképpen értékvesztéssel, tőkék porladásával, bizonyos termelő keretek kiaknázásának átmeneti szünetelésével, tehát érezhető zökkenőkkel jár, akkor elképzelhetjük, hogy a termelő berendezésnek és forgalomnak népfoglalkoztató és népfenntartó képessége és lehetősége érezhetően kisebb lesz annál, ami két-három évvel ez előtt még a nép megélhetésének anyagi alapját jelentette. Két-három éven belül tehát nemzetünk anyagi megélhetésének alapja az ország gyarapodásának mértékénél nem fog nagyobb arányban fejlődni.

Áldozatkész, önfegyelmző élet nélkül nincs nemzeti feltámadás!

Amikor hazánk korszerű szociálpolitikai berendezésének lehetőségeit elgondoljuk, vessünk számot azzal is, hogy az erdélyi országrészek visszaszerzésével olyan területekhez jutotunk, amelyek túlon túl megérik és magukon viselik a hús-

huszonkét éves idegen uralom nyomait. A kiszípolozás, kiuzsorázás, elhanyagolás, rablógazdálkodás tüneteire döbbenünk mindenütt. Ezeket a területeket 1920-ban leszakították Hungária testéről. Azóta gyarmati sorba süllyedtek, elmaradtak tőlünk. Magyarország fogyatékos anyagi javaiból, szűkös tőkéből kell meríteni, hogy ennek az országrésznek népe ismét magyar és nem balkáni módon élhessen és ne csupán szűkebb szülőföldje, hanem az egész haza szellemi, katonai, gazdasági téren való gyarapodása, nemzetünk biztonsága és fejlődése érdekében teljesen kifejtthesse nagyszerű faji képességeit.

Mert kiváltképpen sokat kell (— nemcsak értük, — velük kapcsolatban) az egyetemes magyarságért áldoznunk. Ez év mostoha viszonyai a Királyhágón túl még súlyosabbak voltak, mint a Királyhágón innen. A magyarok megélhetési válságát elmélyítette, hogy a bécsi döntés előtti Romániában az ottani állandó és a miénknél sokkal nagyobb arányú, szinte általános, de fejetlen, zűrzavaros mozgósítás következtében senki békés, polgári foglalkozást nem űzhetett, sem földmíves, sem iparos, sem munkás, mert akit nem hívtak be katonának, azt, ha magyar volt, közmunkára, kényszermunkára szorították. A kiscgazdák egész gazdálkodása megrendült nemcsak azzal, hogy az épkézláb férfínépet elvitték, hanem környezetlenül elhajtottak minden valamirevaló igavonó állatot is.

Az idegen uralomtól feldúlt, kifosztott Erdélyben azonban végtelenül nagy gazdasági lehetőségek vannak, amelyeknek céltudatos, tervszerű és halogatást nem tűrő kiaknázása esetén ez az ország virágzó jövő felé indul, ha az ottani őslakosság és a trianoni határhozvevte országcsontk népe fegyelmezett munkában kapcsolódik egymásba és vetélkedve gyakorolja azt a nemzeti áldozatosságot, amely nélkül nincs nemzeti felemelkedés.

Ehhez az Erdélyt az egyetemes magyarság számára újjáépítő munkához azonban tőke kell, amelyet a mai feldúlt világban külföldi kölcsönökkel nem teremthetünk elő. Nemzeti biztonságunk, keleti bástyánk kiépítése, a nemzet erőfeszítésével felszabadított magyarság hasznos foglalkoztatása és Erdély bérceinek, érceinek és rengetegeinek az összmagyarság számára való hasznosítása érdekében pedig oda multhatatlanul a feladatokkal arányos tokét kel! beruházni, ami szükségképpen néhány évig korlátozni fogja a nemzeti jövedelemnek azt a részét, ami népünk Triai megélhetésének az alapja. Ha nemzeti életet akarunk élni, ha nemzetként akarunk fennmaradni, ezt az országrész-rendező feladatot vállalnunk kell, ennek a megélhetésünket átmenetileg megnehezítő körülményeit el kell

fogadnunk az annyira nehéz magyar sorstól. Rengeteg áldozatkészséget kell mutatnunk és gyakorolnunk és az önfegyelem vasabroncsába kell szorítanunk bő életre vágyó természetünket, ha azt akarjuk, hogy a nemzeti felemelkedésnek mi is arra a szintjére emelkedjünk, amelyre eljutottak azok a nagy baráti nemzetek, Németország és Olaszország, amelyek elszánt fegyelemben vállalták az önsanyargatásig menő nemzeti önmegtartóztatás rendjét, azt az aszkéta életet, amely nélkül nincs lelki erőgyűjtés, egyéni, nemzeti felemelkedés. Ezt az önfegyelmező életet azonban elsősorban azok éljék, akiknél ez valóban önmegtagadást, áldozatot jelent, nem pedig a kényszerű szegénységet. Ez az áldozatkészség és önkéntes lemondás lehetővé teszi tőkének merítését több év nemzeti jövedelméből, a szebb jövő, de nem a ma, sem a holnap számára,

A szociális reform előfeltétele a nemzeti reform.

Ez a feladat nemzeti reform, az áldozat életformájának a kialakítása. Az önfegyelem gyakorlása reformmunka, amelyet a legszebben és legnagyobb eredménnyel azok gyakorolhatnak, akiknek bő anyagi lehetőségük van lemondani. Ennek a nemzeti reformnak megvalósítása minden tartós, komoly, szorosabb értelemben vett szociális reformok sikerének előfeltétele.

Elgondolásaink alapján tehát nyilvánvaló, hogy ma és holnap a szociális reformok anyagi lehetősége inkább a nemzeti jövedelem belső megoszlásának arányosításában van, mint az egyéni megélhetések általános bővülésében. A munkávalalói sorban élő tömegek számára ez az arányosítás nagyobb, vásárlóképesség fizetése, bér formájában jelentkezik. A számítások azt mutatják, hogyha 1938-ban a fizetések és a bérek színvonala az egész vonalon lényegesen lett volna magasabb a ténylegesnél, akkor nem lett volna rentábilis a vállalkozás, nem lett volna újabb tőkék számára lehetőség, hogy gazdaságos módon elhelyezkedjenek a termelésben. A vállalkozás számára pedig nem lett volna lehetséges jövedelemnek újra való befektetésével fenntartani és fejleszteni a termelő berendezést. Ha tehát a most folyó háború és ennek nyomán Európa elszegényedése előtt sem lehetett volna a nép foglalkoztatását jelentő termelő berendezés szétzüllesztésének veszélye nélkül a fizetések és munkabérek színvonalát általánosan lényegesen emelni, okkor felelősségérzettel és józan megfontolással feltételezhetjük -o, hogy néhány éven belül a reális bérek és fizetések általános színvonala lényegesen meghaladhatja a béreknek és fizetéseknek 1938. évi átlagos vásárló erejét

Mindebből pedig könyörtelen következetességgel az következik, hogy a, jövedelemmegoszlásnak béremelések, fizetés-emelések, általában munkadíjazások útján való arányosítása révén néhány éven belül a tömegek életszínvonala, ha a mai Európában a közeljövőben egyáltalán javulhat, ez lényegesen aligha emelkedhet az 1938. évi életstandard fölé.

Ne fussunk álmoképek után.

Látjuk tehát, hogy sem a nemzetközi jövedelemmegoszlásnak javunkra való eltolódásától, sem a nemzeti jövedelemmegoszlás belső arányosításától nem várhatjuk a megélhetés anyagi alapjának olyan módosulását, amelyen egy, az 1938. évi viszonyokhoz arányítva lényegesen könnyebb, gondtalanabb, bővebb népi élet felépülhetne.

Mondjunk le tehát a szociális reformról? Semmiesetre. De ne kergessünk illúziókat, ne fussunk álmoképek után, hanem ismerjük fel világosan azt, hogy a szociális reform távolról sem a társadalmi életnek máról-holnapra való gyökeres átalakulása, hanem állandó feladat, amelynek, vállalásával az egymásba kapcsolódó nemzedékek a mindenkori adottságok mellett elérhető legemberibb emberi életlehetőséget biztosítanak nemzetük összes tagjai számára De amikor Európa elszegényedése és nemzeti életkörülményeink a közeljövőben lehetlenné teszik a tömeges és az egyéni életnek máról-holnapra való lényeges szépítését, bővítését, akkor fokozott mértékben kell lehetővé tennünk, hogy a társadalomnak” minden hasznos, ériékemelő tagja tudja és érezze, hogy maga is „tettel tényezőként” közreműködik az újabb és bővebb emberi életlehetőségek kialakításában. Ellenőrzi, kivizsgálja, hogy a nép megélhetési alapját jelentő termelő berendezés veszélyeztetése nélkül meddig lehet elmenni az ember életjogainak érvényesítése terén, hogy ezen a határon belül valóban minden megtörtént-e a nép szellemi, biológiai, anyagi felemelése érdekében. Ez pedig komolyan és gyakorlatiasan csak egy képen valósulhat meg: minden bárminő szakértelemmel rendelkező, munkát teljesítő ember számára váljék lehetővé, hogy hivatásának abban a körében, amelyhez valóban ért, megfigyelhesse és elbírálhassa az emberi természetből következő jogos igények teljesítését, ennek határait és akadályait. Mert minél nehezebb életkörülmények között él a nemzet, annál fontosabb, hogy — a társadalmi együttműködés érdekében — a nemzet tagjai szakértelemmel és tárgyilagosan lássák, hogy minden foglalkozás keretében hol van az emberi felemelkedés lehetőségének az a határa, ame-

lyen gazdaságpolitikai és szociálpolitikai eszközökkel változtatni nem lehet és amelynek tágítása a nemzetközi hatalmi helyzetek módosulásán és a természettudomány, a technika fejlődésén, a tudomány újabb lehetőségeket feltáró felismeréseiben múlik. Ezért is ma jobban, mint valaha, minden célszerű eszközzel elő kell segítenünk a szakértelemmel dolgozó embereknek hivatásonként való megszervezését, ezeknek a szervezeteknek eredményes munkáját mind a gazdálkodás, mind a munkaviszony alakítása, mind a társadalmi nevelés, népművelés terén.

De minél szegényebb valamely nemzet, legalább is műveltségéhez és ebből következő igényeihez viszonyítva, természeti javakban, ingótkében és ennek okán minél korlátoltabb keretek között lehet javítani szociális reformokkal, célszerű gazdaságpolitikával az emberi sorson, annál nagyobb mértékben és késedelem nélkül biztosítsunk a nemzet minden tagja számára olyan értékeket, előnyöket és javakat, amelyek nem az anyagiakon múlnak.

Adjuk meg minden magyarnak aít, ami őt megilleti.

Ha megnézzük az olasz és a német munkaügyi statisztikákat, a hivatalosan közzétett adatokból láthatjuk, hogy az órabérek, a munkateljesítményért nyújtott ellenszolgáltatások a mostani háború kitörése előtt nem haladták meg (vásárló erőben kifejezve) lényegesen a munkabéreknek azt a színvonalát, amely a fasizmus és a nemzeti szocializmus megindulásakor, népérvényesítő politikájának kezdetekor volt tapasztalható. És mégis minő változások következtek be a német és az olasz munka világában. Miért, mert adott viszonyaikkal mindenkor számolva, célszerűen, tehát korszerűen szervezték meg a munkát, biztosították a dolgozók közreműködését foglalkozási tevételeik öntevékeny életében és mindenekfelett az állam minden erejével, a hatóságok teljes odaadásával intézményesen meg alapozták a munka tiszteletét, a munkát kifejtő ember megbecsülését, az ember méltóságát a termelésben. Az európai szegénység és a nehéz nemzeti életünk korlátolt lehetőségei közepette is minden gátlás, minden korlátozás nélkül máról-holnapra hatalmas szociális reformot valósíthatunk meg, ha minlenkiben, aki tőlünk függ, akinek sorsát befolyásoljuk, akinek parancsolunk, a velünk azonos méltóságú, velünk egyenlő természetű embertársat látjuk. Ez a szociális reform a benne rejlő értéken túlmenőleg azért is felemelő, mert a nemzet min-

den tagja tevőlegesen, tudatosan, akaratosan résztvehet ennek megvalósításában. A legszerényebb körülmények között élő ember is életében többször jut abba a helyzetbe, hogy tőle embertársának, magyar testvérenek jóérzése, önmegbecsülése, egészsége, jövője, sorsa függ, tehát mindenkinek módjában van ezen a szociális reformon, az embertárs, a magyar testvér fel-emeléséin, megsegítésén, tiszteletén dolgozni. Sőt e nélkül a szociális reform nélkül az anyagi értelmű reformok is értéktelenek, mert mit ér a jóval magasabb munkabér, fizetés, ha ezt nem emberi méltóságában megbecsült ember, hanem nap-nap után megalázott, becsületében megtaposott, emberi voltából, személyiségéből kivetkőztetett szolga kapja. Ne merjen senki sem beszélni szociális reformokról, nemzeti radikalizmusról, aki a szociális reformot nem. azon kezdi, hogy megadja minden embertársának azt, ami őt megilleti, aki nem tiszteli a kisembert, nem becsüli meg tőle függő helyzetben élő magyar testvéreit. Szociális reformról szólni csak annak van erkölcsi jogosultsága, aki a humánusit, azt az emberiséget, azt a magyarszeretetet, amelyet a társadalmi élet minden vonalán látni kíván, elsősorban legönzetlenebbül, legtisztább és ezért legalázatosabb lélekkel maga gyakorolja.

Itt kezdődik a szociális reform, elsősorban ettől függ társadalmi nehézségeink, a nemzetiségi kérdésnek és az emberi együttélés minden gyötrő problémájának sikeres megoldása. Ezzel a reformmal elsősorban kell meghódítanunk minden társnépet, a magyar korona összes népeinek minden fiát, a magyar nemzeti gondolat és életegyüttes számára.

Felelős kiadó: Dessenffy Gyula

Stádium Sajtóvállalat Rt., Budapest, V., Honvéd-utca 10.
Felelős: Győry Aladár igazgató.